शहिद लखन गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना

२०७७

शहिद लखन गाउँपालिकाको कार्यालय

घैरुङ, गोरखा

मंसिर २०७७

शीर्षक	**शहिद लखन गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना, २०७७**
गाउँपालिका	शहिद लखन गाउँपालिका, गोरखा
प्राविधिक सहयोग	सेमिड नेपाल, एकान्तकुना, ललितपुर
समन्वय र सहयोग	पूर्णिमा (नेपालमा भूकम्पपछिको पुनर्स्थापन कार्यक्रम/मोट म्याकडोनाल्ड)
मिति	मंसिर, २०७७

शहिद लखन गाउँपालिकाको निर्णय वमोजिम पूर्णिमा (नेपालमा भूकम्पपछिको पुनर्स्थापन कार्यक्रम/मोट म्याकडोनाल्ड) परियोजनाको आर्थिक सहयोग तथा सेन्टर फर इम्पावरमेन्ट, इनोभेसन एण्ड डेभलपमेन्ट (सेमिड) नेपालको प्राविधिक सहयोगमा प्रस्तुत राजश्व सुधार कार्ययोजना तयार गरिएको हो ।

यस कार्ययोजनाको तयारीका क्रममा कोरोना संक्रमणका कारण अपेक्षाबमोजिम स्थलगत सर्वेक्षण गर्न नसकिएकाले गाउँपालिकाबाट उपलब्ध तथ्यांक तथा गाउँपालिकाका पदाधिकारी र सरोकारवालाहरुसँग विभिन्न समयमा विद्युतीय माध्यमबाट भएका छलफलहरुका आधारमा प्रारम्भिक मस्यौदा तयार गरी प्रस्तुत (अनुसूची–४) उक्त मस्यौदामा प्राप्त सुझाव समावेश गरी मिति २०७७ असोज २५ गतेका दिन गाउँपालिकाको पदाधिकारीका साथै निजीक्षेत्र र नागरिक समाजका पदाधिकारीहरूको उपस्थिति (अनुसूची–५) मा गाउँपालिकामा भएको मस्यौदा प्रमाणीकरण अन्तरक्रिया तथा अभिमुखीकरणमा प्राप्त सुझावहरू समेतलाई उपयुक्तता अनुसार समेटेर यो अन्तिम मस्यौदा तयार गरिएको छ ।

यस कार्यमा सघाउनु हुने गाउँपालिकाका अध्यक्ष श्री रमेशबाबु थापा, उपाध्यक्ष श्री इन्दिरा तिवारी, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री जीवन बहादुर आले मगर तथा अन्य पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरू सबैलाई धन्यवाद दिन चाहन्छौं । यसै गरी यस महत्वपूर्ण कार्यमा समन्वय तथा सहजीकरण गर्नुहुने पूर्णिमा परियोजनाका श्री सन्तोष विष्ट, सीमा रजौरे, श्री विकास पन्थी, श्री शिवानी खाँड लगायत सम्पूर्ण टोलीलाई विशेष धन्यवाद व्यक्त गर्दछौं ।

प्रस्तुत कार्ययोजनाको सफलतापूर्वक कार्यान्वयनबाट गाउँपालिकाको आन्तरिक राजश्वमा अपेक्षा अनुरुप स्रोत परिचालन र व्यवस्थापन क्षमतामा अभिवृद्धि भई स्थानीय सेवा प्रवाहमा सुधार हुने विश्वास गर्दै यस कार्ययोजनाको कार्यान्वयनमा शहिद लखन गाउँपालिकालाई सफलताको शुभकामना समेत व्यक्त गर्दछौं ।

सेमिड नेपाल,

एकान्तकुना, ललितपुर

विषय सूची

परिच्छेद – एक : परिचय १

१.१ पृष्ठभूमि १

१.२ स्थानीय राजश्व परिचालनको सैद्धान्तिक मान्यता २

१.३ राजश्व सुधार कार्ययोजनाको औचित्य २

१.४ योजनाले राखेका उद्देश्यहरु ३

१.५ योजना तर्जुमा विधि र प्रक्रिया ४

१.६ योजनाका सीमाहरु ६

परिच्छेद – दुई : शहिद लखन गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय ८

२.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय . ८

२.२ गाउँपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था १२

२.३ गाउँपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था . १४

परिच्छेद – तीन : गाउँपालिकाको राजश्व अधिकार तथा आय सम्भाब्यता १६

३.१ स्थानीय तहको राजश्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था . १६

३.१.१ संवैधानिक ब्यवस्था १६

३.१.२ कानुनी व्यवस्था १६

३.१.३ स्थानीय तहको आन्तरिक आय : १९

३.२ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको बर्तमान अवस्था २२

३.३ आन्तरिक राजश्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण २४

३.३.१ कर राजश्व २५

३.३.२ गैर कर राजश्व ३४

परिच्छेद – चार : आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था ४३

४.१ राजश्व परिचालन सम्बन्धी नीति ४३

४.२ आय संकलनको संस्थागत क्षमता ४३

४.३ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन ४४

४.४ राजश्व परिचालनमा रहेका सवालहरू ४६

परिच्छेद – पाँच : राजश्व सुधार कार्ययोजना ५०

५.१ गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना ५०

५.१.१ प्रभावकारी राजश्व संकलनका रणनीति ५०

५.१.३ राजश्व सुधार कार्ययोजना ५२

परिच्छेद – छ : आगामी तीन बर्षको आय प्रक्षेपण ५७

६.१ राजश्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजश्व प्रक्षेपण ५७

परिच्छेद – सातः अपेक्षित नतिजा ६१

परिच्छेद – आठ : अनुगमन तथा मूल्यांकन ६३

अनुसूचीहरु ६५

परिच्छेद – एक : परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले राज्य शक्तिको प्रयोग संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले गर्ने गरी तीनवटै तहको सरकारको कार्यजिम्मेवारी निर्धारण गरेको छ । संविधानले तीन तहका सरकारहरु बीच अधिकार बाँडफाँड गरी उक्त अधिकारको कार्यान्वयनका लागि वित्तीय स्रोतको व्यवस्था गरेको छ । यसै बमोजिम स्थानीय सरकारलाई संविधानद्वारा प्रदान गरिएको कार्यजिम्मेवारी पुरा गर्न आवश्यक पर्ने स्रोत साधनको परिपूर्तिका लागि अन्तरसरकार वित्तीय हस्तान्तरण, राजश्व बाँडफाँड र आन्तरिक स्रोत परिचालन गर्ने व्यवस्था छ ।

अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण अन्तर्गत संघ तथा प्रदेश सरकारबाट वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपुरक अनुदान र विशेष अनुदान स्थानीय तहले प्राप्त गर्दछन् । त्यसैगरी संघ तथा प्रदेश सरकारबाट असुल हुने राजश्व तथा प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रकमको निश्चित प्रतिशत स्थानीय सरकारलाई बाँडफाँड हुने प्रावधान रहेको छ । यी अनुदान तथा राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त रकमले मात्र स्थानीय तहको खर्च आवश्यकता पुरा हुन सक्दैन । खर्च आवश्यकता र स्रोतका बीचको अन्तर कमगर्न राज्यको राजश्व अधिकारको समेत तहगत सरकार बीच बाँडफाँड गरिएको छ । संघीय वित्त व्यवस्थाका मान्यता अनुसार स्थानीय तहलाई विभिन्न कर तथा गैर करहरु लगाउने र उठाउने गरी राजश्व अधिकार समेत संबैधानिक रुपमै प्रदान गरिएकोछ । नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृतिमा स्थानीय तहहरुले आफ्नो बजेट व्यवस्थापन गर्न ऋण लिन सक्ने कानूनी व्यवस्था समेत गरिएको छ । नेपाल सरकारले ऋण लिने पूर्व स्वीकृतिको आधार सम्बन्धित स्थानीय सरकारको आन्तरिक स्रोतको परिमाण र दिगोपनालाई मानिएको छ ।

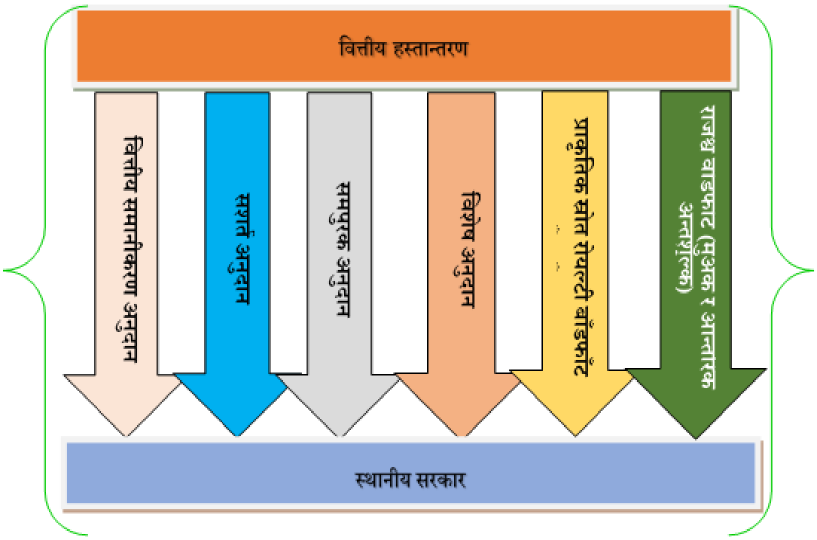

यस प्रतिवेदनमा शहिद लखन गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोतको सम्भाव्यता, परिचालनको अवस्था र त्यसमा सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरुमा अध्ययन गरी नतिजा समावेश गरिएको छ । नेपालको प्रशासनिक विभाजन अनुसार गोरखा जिल्ला र गण्डकी प्रदेशमा पर्ने पहाडी भूबनोटयुक्त यस गाउँपालिकामा साविकका ६ वटा गाउँ विकास समितिहरु (बक्राङ्ग, मनकामना, ताक्लुङ्ग, घैरुङ्ग, बुंकोट र नामजुङ्ग) मिलाएर बनाएको हो । यो गाउँपालिका गोरखा जिल्लाको दक्षिणपूर्वी भागमा पर्दछ ।

१.२ स्थानीय राजश्व परिचालनको सैद्धान्तिक मान्यता

स्थानीय राजश्व परिचालन गर्दा करदाताको तिर्न सक्ने क्षमता (Ability to Pay), करदाता मैत्री (Tax Payer Friendly), सवै करदातालाई समता अर्थात समान व्यवहार हुने, विनियोजन दक्षता र खर्चमा प्रभावकारितालाई प्रोत्साहन गर्ने, पारदर्शिता र सुनिश्चितता रहेको, पर्याप्त स्रोत परिचालन हुने, र मितव्ययिता जस्ता पक्षहरुलाई पनि ध्यान दिनु पर्दछ । स्थानीय राजश्वका स्रोतहरु स्थिर, विचलन नहुने, प्रशासन गर्न सहज हुने र निरन्तर रुपमा आम्दानी प्राप्त हुने किसिमको हुनुपर्ने सैद्धान्तिक मान्यता रहेको छ ।

जनताको माग र आवश्यकतालाई नजिकको सरकारबाट सम्वोधन गरी जनताको सवभन्दा नजिकको सरकारका रुपमा शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि, पशुस्वास्थ्य, खानेपानी, सरसफाई, फोहरमैला व्यवस्थापन, विपद व्यवस्थापन, यातायात व्यवस्थापन, आर्थिक उपार्जन र रोजगारी उपलब्ध गराउनका लागि संविधान र कानून वमोजिम स्थानीय तहको व्यवस्था भएको हो । स्थानीय तहका जनप्रतिनिधिलाई आफ्नो राजनैतिक आकांक्षा र जनतासँग गरिएको प्रतिवद्धता पुरा गर्न तथा जनताले महसुस गर्नेगरी सुधार गर्न साधनको आवश्यकता हुन्छ तथा चुस्त, राम्रो र प्रभावकारी प्रशासनका साथै चाहेको स्थान वा विषयमा लगानी गर्ने स्वायत्तता चाहिन्छ । स्थानीय तहले स्वायत्तता उपयोग गर्ने सर्वोत्कृष्ठ उपाय भनेको आफ्नो खर्चको लागि आवश्यक रकमको व्यवस्था आफैले लगाएको करबाट संकलन गर्नु हो ।

स्थानीय तहले लगानी नगरे, रोजगारी सिर्जना नगरे, जनताको आम्दानीमा ध्यान नदिए, सार्वजनिक सेवा र पूर्वाधार विकासमा काम नगरे वा गुणस्तर नभए जनताले विश्वास गर्दैनन् भने व्यवसायीले पनि त्यस्ता स्थानमा वस्न रुचाउँदैनन् र अन्यत्र राम्रो सेवा र विकासका अवसर भएका स्थानमा बसाई सर्ने सम्भावना हुन्छ । आफ्नै नियन्त्रणमा भएको साधनले मात्र जनताका माग अनुसारका सेवा र सुविधा उपलब्ध गराउन तथा निर्वाचन क्षेत्रप्रति जवाफदेहिता बहन गर्न सजिलो हुन्छ । राजश्व परिचालनले साधनको व्यवस्थाका साथै सार्वजनिक उत्तरदायित्व पनि बढाउँछ । त्यसैले स्थानीय तहमा राजश्व परिचालन अपरिहार्य छ र यस्तो राजश्वको परिचालन व्यवसायिक, कार्यकुशल र प्रभावकारी रुपमा हुन जरुरी हुन्छ ।

१.३ राजश्व सुधार कार्ययोजनाको औचित्य

संघीयतामा तहगत सरकारलाई संविधानले नै कार्यजिम्मेवारी निश्चित गरी ती जिम्मेवारीहरु पुरागर्न आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्दा अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरणको अलावा आफ्नो कार्यक्षेत्रमा तोकिएका स्रोतबाट अधिकार प्रदान गरिए अनुरुप स्थानीय तहले राजस्व परिचालन गरी साधन स्रोतको जोहो गर्दछन् । यसरी आन्तरिक स्रोतबाट परिचालित राजस्व खर्च गर्दा स्थानीय तहले कुनैपनि बाह्य शर्तहरु पालना गर्नु नपर्ने भएकोले यसको मात्रा जति बढीभयो त्यति बढीमात्रामा स्वायत्तताको अनुभूति गर्दछन् । यसरी स्थानीय तथा प्रदेश तहले जति बढी स्वायत्ततापूर्वक काम गर्न पाउँछन् त्यति नै संघीयता सफल र सुदृढ हुँदै जान्छ । अर्कोतर्फ स्थानीय तहलाई कर वा गैर कर वापत रकम तिर्ने स्थानीय निवासीहरुले आफुले तिरेको करको सदुपयोग भए नभएको निगरानी गर्ने र यस बिषयमा नियमित रुपमा आफ्नो गाउँपालिका ⁄नगरपालिका सँग प्रश्न सोध्ने हुनाले स्थानीय गाउँपालिका ⁄ नगरपालिकाहरु पनि जनताप्रति सोझै उत्तरदायी हुने वातावरण सिर्जना हुन्छ । सेवा प्रवाहमा पनि सुधार हुन्छ र जनताको संतुष्टीको मात्र पनि बढ्दैजान्छ ।

गाउँपालिकामा थप आन्तरिक राजस्व परिचालन गर्न यसको अधिकार क्षेत्रभित्रका सबै उपलब्ध आन्तरिक आयका स्रोतहरुबाट संभाव्य राजस्व परिचालन गर्नु अनिवार्य हुन्छ । यसमा सुधार ल्याउन गाउँपालिकाको वाह्य वातावरण तथा राजस्व प्रशासनको समेत विश्लेषण गर्नुपर्ने हुन्छ । यसैले

राजश्व परिचालनमा सुधारका कृयाकलापहरु पहिचान गरी सोको कार्यान्वयनबाट स्थानीय तहको आन्तरिक आयमा पर्न सक्ने प्रभाव समेतका आधारमा आगामी दिनमा प्राप्त हुन सक्ने राजश्वको प्रक्षेपण गर्न यो राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको हो । यस राजश्व सुधार कार्ययोजनाबाट गाउँपालिकालाई आफ्नो आन्तरिक आय परिचालनमा सुधारका साथै राजश्व प्रक्षेपणलाई यथार्थपरक, समन्यायिक, सहभागितामूलक र वैज्ञानिक बनाई वजेट तर्जुमा प्रकृयालाई थप व्यबस्थित गर्न मद्दत पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ । यसरी राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको औचित्यको शारांसलाई निम्न चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

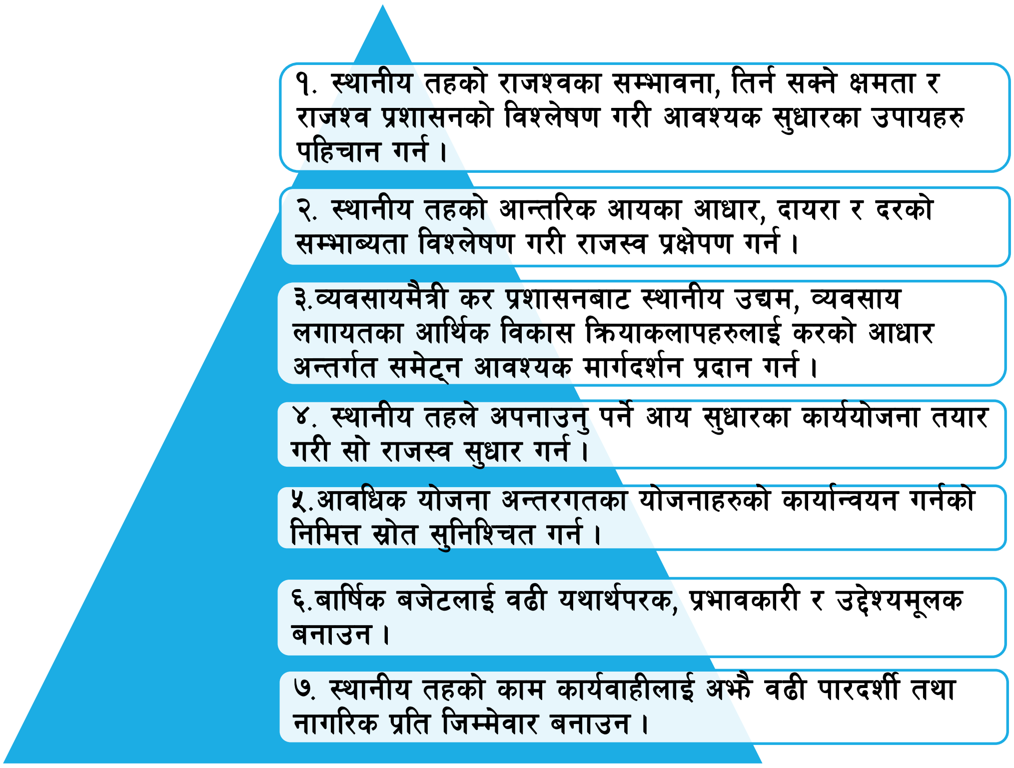

१.४ योजनाले राखेका उद्देश्यहरु

यस राजश्व सुधार योजना तर्जुमा गर्नुको उद्देश्य सामान्यतया गाउँपालिकाको राजश्वका सम्भावना, तिर्न सक्ने क्षमता र राजश्व प्रशासनको विश्लेषण गरी आवश्यक सुधारका उपायहरु पहिचान गर्ने हो । बुँदागत रुपमा उद्देश्यहरु देहाय अनुसार रहेका छन् :

१. राजश्व परिचालनका सन्दर्भमा विद्यमान नीति, संरचना तथा विगतको आय परिचालनको अवस्था विश्लेषण गर्ने ।

२. गाउँपालिकाको वर्तमान आन्तरिक आयका आधार, दर र प्रशासकीय संचरनाको विश्लेषणको आधारमा सुधारका लागि सुझाव सहितको राजश्व प्रक्षेपण गर्ने ।

३. गाउँपालिकाले आन्तरिक राजश्व प्रभावकारी रुपमा संकलनका लागि अपनाउनु पर्ने रणनीति, कार्यनीति तथा प्रशासकीय सुधार सहितको राजश्व सुधार कार्य योजना तर्जुमा गरी स्वीकृतिका लागि सिफारिस गर्ने ।

१.५ योजना तर्जुमा विधि र प्रक्रिया

गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा प्रक्रियामा स्थानीय पदाधिकारी, कर्मचारी, सम्बन्धित समितिहरु र सरोकारवालाहरुको अपनत्व र क्षमता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले सहभागितामूलक

१ राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी निर्णय र समय सारिणी निर्धारण

२ योजना तर्जुमा कार्यदल गठन

३ योजना तर्जुमाका लागि आवश्यक सन्दर्भ सामग्रीहरु संकलन तथा अध्ययन

४ प्रारम्भिक कार्यशालाको आयोजना

५ सूचना तथा तथ्यांक संकलन एवम् विश्लेषण

६ राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारी (प्रारम्भिक)

७ योजनाको मस्यौदा तयारी

८ राजश्व सम्भावना विश्लेषण तथा राजश्व प्रक्षेपण

९ मस्यौदा प्रतिवेदन गाउँपालिकामा प्रस्तुति र सुझाव संकलन

१० मस्यौदा पुनरावलोकन र अन्तिम मस्यौदा तयारी

११ गाउँ कार्यपालिकामा छलफल र स्वीकृति

विधि अलवम्बन गरिएको थियो । यसको मार्गदर्शकका रुपमा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयद्धारा जारी भएको स्थानीय तहको राजश्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धी दिग्दर्शन २०७६ लाई लिइएको छ । साथै स्थानीय आवश्यकता अनुसार सम्भाव्य स्थानीय राजश्वका स्रोतहरुलाई समेट्ने उद्देश्यले तथ्यांक तथा सूचना संकलनका औजारहरुको आवश्यक परिमार्जन र सहजीकरण गरिएको थियो । संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयद्धारा जारी निर्देशिका वमोजिम कार्ययोजना तर्जुमाका चरणहरु यसप्रकार रहेका छन् ।

राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्ने कार्यक्रम तय गरी सो सम्बन्धमा भएको निर्णय अनुसार गाउँपालिकाले अनुरोध गरेको विषय पूर्णिमा परियोजनाले जारी गरेको सूचनाबाट नै जानकारी भएको र सेमिडमार्फत यो कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने सम्झौता भएपछि गाउँपालिकासँग टेलिफोन संवादमा गाउँपालिकाका उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा राजश्व सुधार कार्यदल गठन भएको जानकारी प्राप्त हुनुका साथै विभिन्न समयमा भएका छलफलहरुबाट गाउँपालिकाबाट आवश्यक सन्दर्भ सामग्री संकलन गरी अध्ययन टोलीलाई प्राप्त भएको थियो । यसैक्रममा विश्वव्यापी माहामारीका रुपमा रहेको कोभिड १९ का कारणले मन्त्रालयले निर्धारण गरेका उपर्युक्त चरणहरुमा उल्लिखित कृयाकलापहरुलाई निम्नलिखित बुँदाहरुमा समायोजन गरी कार्ययोजना तर्जुमा कार्य सम्पादन गरिएको छ ।

१. सन्दर्भ सामग्रीको संकलन तथा अध्ययन

सर्वप्रथम राजश्व सुधार कार्ययोजनासँग सान्दर्भिक सामग्रीहरुको संकलन तथा अध्ययन गरियो । यस अन्तर्गतका सामग्रीहरुमा Fiscal federalism in Nepal : Challenges and Opportunities (RK Shah), Explening Property Tax in Developing Countries (Sepulveda and Vazquez), Federalism in Nepal (LBFC), नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ (संशोधन सहित), अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन २०७४, आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व सम्बन्धी ऐन २०७६, सार्वजनिक निजी साझेदारी तथा लगानी ऐन २०७५, औद्योगिक नीति २०६७, व्यापार नीति २०७२, आपूर्ति नीति २०६९, औद्योगिक व्यवसाय ऐन २०७३ (संशोधन २०७६), प्राइभेट फर्म दर्ता ऐन, २०१४ (संशोधित २०७५) तथा नियमावली, २०३४ (संशोधित २०७६), साझेदारी ऐन, २०२० (संशोधन २०७५), कम्पनी ऐन, २०६३ (संशोधन २०७५), उपभोक्ता हित संरक्षण ऐन, २०७५, वन ऐन २०७६, सहकारी ऐन २०७५, राष्ट्रिय परिचय पत्र तथा पञ्जीकरण ऐन, २०७६ पन्ध्रौं योजना, नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रम लगायतका संघीय नीति, ऐन, निमावली, योजना आदि रहेका छन् ।

यसैगरी प्रदेश सरकार अन्तर्गतका सम्बन्धित सन्दर्भ सामग्रीहरुमा गण्डकी प्रदेश आर्थिक ऐन २०७६, औद्योगिक व्यवसाय ऐन २०७५ आदि रहेका छन् ।

गाउँपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, आर्थिक ऐन, विनियोजन ऐन, आवधिक तथा रणनीतिक योजनाका साथै संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयद्धारा जारी गरेका सम्बन्धित नमूना कानूनहरु आदि सामग्रीको अध्ययन गरियो ।

२. गाउँपालिकासँग सम्पर्क, छलफल र सूचना संकलन विधि निर्धारण

गाउँपालिकाका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, पूर्णिमा कार्यक्रम अन्तर्गतका सल्लाहकारसँग फोन तथा इमेलमार्फत सम्पर्क गरी राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा र यसको प्रक्रियावारे जानकारी गराई गाउँपालिकाको भूमिका सम्बन्धमा स्पष्ट पारिएको थियो । यसैक्रममा कोभिड १९ को समस्या बढ्दै गई २०७६ चैत्र ११ गतेदेखि देशव्यापी बन्दावन्दीको घोषणा भएपछि राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्यलाई बैकल्पिक विधिका रुपमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई उपयोग गर्ने रणनीति अवलम्बन गरियो ।

राजश्व सुधार कार्ययोजनाका लागि कार्यतालिका निर्धारण तथा कार्यजिम्मेवारी निर्धारण गरी आवश्यक सूचना संकलन फाराम गाउँपालिकामा पठाई सो सम्बन्धमा इमेल, टेलिफोन तथा जुम प्रविधिमार्फत स्पष्ट गराई गणक समेत व्यवस्था गरी सम्बन्धित सूचना, सामग्रीहरु गाउँपालिकाले संकलन गरी ३ हप्ताभित्र पठाउने प्रतिवद्धता प्राप्त भयो । प्राप्त सूचनाका आधारमा राजश्वको स्थानीय अवस्थावारे जानकारी हासिल हुनुका साथै मुख्य सवालहरु पहिचान गर्न मद्दत पुग्यो ।

३. तथ्यांक तथा सूचना विश्लेषण

गाउँपालिकाबाट संकलित विगतका आय तथा व्यय, आर्थिक ऐन तथा विनियोजन ऐन, नीति तथा कानूनहरु र पूर्वनिर्धारित प्रश्नावली तथा ढाँचामा गाउँपालिका र वडास्तरका प्राथमिक तथा द्धितीय स्रोतबाट प्राप्त तथ्यांक तथा सूचनाहरु विश्लेषण गरियो । जसबाट कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी अपुग सूचनाहरु र अस्पष्टता सम्बन्धमा निरन्तर सम्पर्क र थप सूचना माग गर्दै प्रारम्भिक मस्यौदा खाका तयार पारियो ।

यिनै प्राप्त सूचनाहरु र अन्तर्क्रिया तथा स्पष्ट हुनुपर्ने बिषयहरुमा पूर्णिमा सल्लाहाकार तथा गाउँपालिका पदाधिकारी र कर्मचारीहरुसँगको छलफल पश्चात राजश्व सुधार कार्ययोजनाको प्रथम मस्यौदा प्रतिवेदन तयार गरीयो ।

क) स्थानीय करको सिद्धान्त, गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोत सम्बन्धी संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्थाहरु, राजश्व परिचालन सम्बन्धमा नेपालका गाउँपालिका तथा नगरपालिकाहरुले गरेका असल अभ्यासहरुका विषयमा अभिमुखीकरण तथा अन्तर्क्रिया ।

ख) स्थानीय व्यवसाय दर्ता, नवीकरण र त्यसको महत्वका विषयमा निजी क्षेत्रलाई अभिुखीकरण गरी स्थानीय कर सम्बन्धी बुझाईमा सुधार ।

ग) करको दर र दायरा बृद्धिमा गाउँपालिकाको भूमिका एवं राजश्व प्रशासन र र राजश्व परिचालनमा लैंगिक तथा सामाजिक समावेशी सम्बन्धी जानकारी अभिवृद्धि ।

घ) गाउँपालिकाको आन्तरिक राजश्वको वर्तमान अवस्थामा भएको उपयोग सम्बन्धी लोखाजोखा तथा स्थानीय सरकारहरुले गरेका राजश्वको र उपयोग वारे जानकारी ।

४. **राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारी तथा राजश्व प्रक्षेपण**

बुँदा नं. १ देखि ३ सम्मका क्रियाकलापहरु तथा प्राप्त सूचनाको विश्लेषणका आधारमा पहिचान भएको वार्षिक कुल संभाव्यता र सोबाट प्राप्त हुन सक्ने राजश्वलाई आगामी तीन आर्थिक वर्षका लागि प्रक्षेपण गरियो । यसरी तर्जुमा भएको राजश्व सुधार कार्ययोजनाको मस्यौदालाई गाउँपालिका तथा मोट म्याकडोनाल्ड/पूर्णिमा कार्यक्रम र गाउँपालिका मार्फत संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयमा आवश्यक पुनरावलोकन तथा सुझावका लागि प्रस्तुत तथा गाउँपालिकाले आफ्नो वेवसाइटमा राखी सुझाव समेत आह्वान गरेको थियो ।

५. **स्वीकृति र कार्यान्वयनः**

उपरोक्त प्रकृयामा प्राप्त सुझाव, पृष्ठपोषण र थप तथ्य तथ्याङ्कका आधारमा तयार गरिएको अन्तिम मस्यौदामा गाउँपालिका वैठकमा छलफल गरी स्वीकृत गरी कार्यान्वयन गर्न र नियमित रुपमा अनुगमन गर्न सुझाव गरिएको छ ।

उपर्युक्त पाँचवटा बुँदाहरु बाहेक राजश्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्दा चाल्नुपर्ने रणनीति र क्रियाकलाप तथा राजस्व परिचालनका सम्वन्धमा गाउँपालिकाका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरुलाई सहज होस भन्ने हेतुले एक दिने प्रशिक्षण गाउँपालिका कार्यालयमै गई सम्पन्न गरियो (असोज २५, २०७७) ।

१.६ योजनाका सीमाहरु

प्रस्तुत राजश्व सुधार कार्ययोजना निम्नानुसारका सीमामा रही तयार गरिएको छ ।

१. प्रस्तुत अध्ययन गाउँपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त अभिलेख तथा दस्तावेज, गाउँपालिकाका पदाधिकारीहरु तथा सम्बन्धित कर्मचारीहरु र अन्य सरोकारवालाहरुसँग गरिएको अन्तर्क्रिया तथा कार्यशालाबाट प्राप्त सूचनाको आधारमा तयार गरिएको हो ।

२. संघ तथा प्रदेश सरकारबाट गाउँपालिकाले प्राप्त गर्ने राजश्व बाँडफाँड र समानीकरण अनुदानको रकम प्रक्षेपण हालको अभिलेखलाई आधार मानी वार्षिक १०% ले बृद्धि हुने अनुमान गरी लेखाजोखा गरिएको तथा गाउँपालिकाबाट प्राप्त हुने राजश्वमा केन्द्रित रही योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

३. राजश्व प्रक्षेपण गर्ने क्रममा आधिकारिक एवं प्रमाणिक तथ्यांक नभएको अवस्थामा सहभागीहरुसँगको अन्तर्क्रियाबाट सम्पुष्टि गरिएको थियो ।

४. गाउँपालिकाको गठन भएको ३ वर्ष पनि पुरा नभएको र अभिलेख पनि व्यवस्थित भैनसकेले ऐतिहासिक प्रवत्ति देखिने तथ्यांकीय विश्लेषणका लागि आवश्यक तथ्यांक र सूचनाको अभावमा स्टाटिस्टिकल टुल्सहरुको प्रयोग गरी विश्लेषण तथा प्रक्षेपण गर्न सकिएको छैन ।

परिच्छेद – दुई : शहिद लखन गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

गाउँपालिकाको राजश्वको सम्भाव्यता पहिचान, परिचालन र व्यवस्थापनका लागि गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति, आर्थिक गतिविधि, मानवीय संसाधन तथा भौतिक स्रोत साधन लगायतको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । यस परिच्छेदमा गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय, मानव संसाधनको अवस्था र गाउँपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय .

शहिद लखन गाउँपालिका संविधान वमोजिम स्थानीय तहको पुनर्संरचना पछि स्थापना भएको हुनाले नयाँ संरचना अन्तर्गतको गाउँपालिका हो । त्यसैले यो नेपालको संविधान को कार्यान्वयनको क्रममा स्थानीय तहको गठन आदेश बमोजिम मिति २०७३ फाल्गुन २७ गते गठन भएको हो । गाउँपालिकाको प्रकाशन, वेवसाइट तथा अन्य द्धितीय स्रोतका सूचनाका आधारमा गाउँपालिकाको परिचय संक्षेपमा यसप्रकार रहेको छ ।

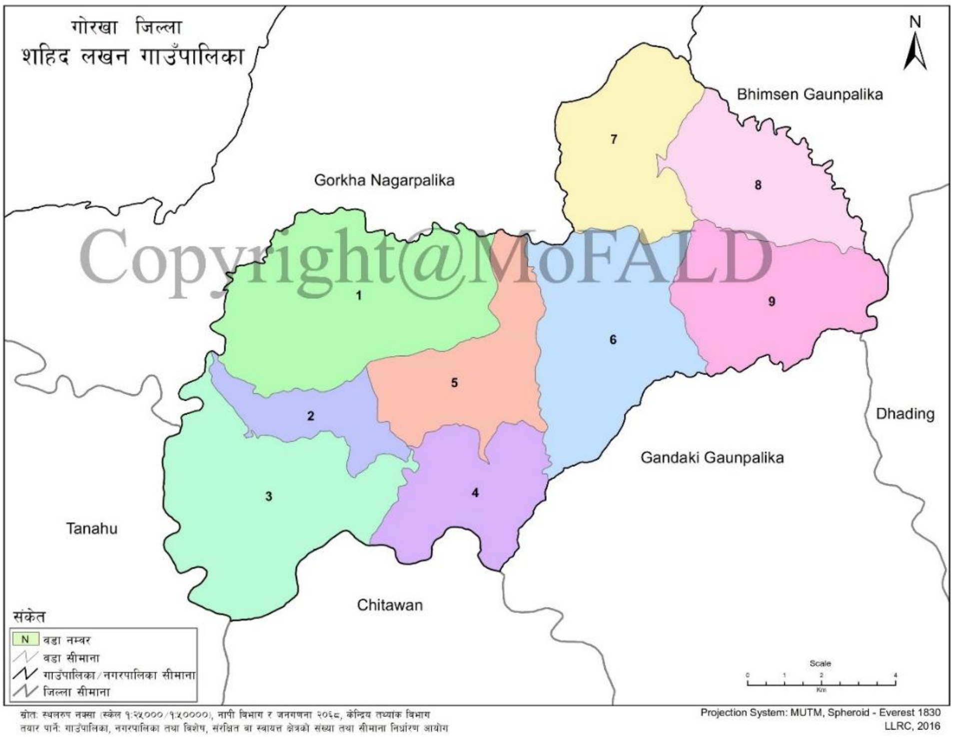

अवस्थिति : गोरखा जिल्लाको दक्षिणपूर्वी भागमा रहेको यस गाउँपालिकामा साविक बक्राङ्ग, मनकामना, ताक्लुङ्ग, घैरुङ्ग, बुंकोट र नामजुङ्ग गा.वि.स.हरु समावेस भई गठन भएको हो । यसको क्षेत्रफल १४९.०३ वर्ग कि.मी. रहेको छ । यस गाउँपालिकाको सिमाना पूर्वमा भीमसेन गाउँपालिका, गण्डकी गाउँपालिका र धादिङ्ग जिल्ला, पश्चिममा गोरखा नगरपालिका र तनहुँ जिल्ला, उत्तरमा भीमसेन गाउँपालिका र गोरखा नगरपालिका, दक्षिणमा गण्डकी गाउँपालिका, तनहुँ र चितवन जिल्ला रहेका छन् ।

ऐतिहासिक सन्दर्भ : यस गाउँपालिका नेपालका प्रथम शहिद लखन थापाको जन्म स्थल भएको हुनाले उनैको नामबाट नामाकरण पनि गरिएको छ । नेपालकै प्रथम शहिद लखन थापा मगर र जैसिंह चुमी मगरको रगतले सिंचित बुंकोटको काहुले भंगार अर्को ऐतिहासिक पर्यटकीय गन्तब्य स्थल हो ।

यहाँका प्रसिद्ध धार्मिक तथा सांस्कृतिक तीर्थ स्थलहरुमा मनकामना मन्दिर, त्रिवेणी मन्दिर, बक्रेश्वरी मन्दिर, सिद्ध लखन गुफा, हिमालामाई मन्दिर, अर्लाङ्दी माईको मन्दिर, भीमविरेश्वर महादेव,

कोटकाली, थानीथान, सन्तानेश्वर महादेवको मन्दिर, वर्चुली थान, बालेश्वरी मन्दिर, मकैपुर बौद्धनाथ गुम्बा आदि रहेका छन् । यहाँ रहेको नेपालको प्रख्यात मनकामना भगवतीको मन्दिर दर्शनका लागि वार्षिक १०/१२ लाख भक्तजनहरु आउने गरेका छन् । नेपालको पहिलो केवलकारका रुपमा परिचित मनकामना केवलकार पनि चितवन जिल्लाको इच्छाकामना गाउँपालिका र यो गाउँपालिकामा पर्दछ ।

भूबनोट, क्षेत्रफल र प्राकृतिक स्रोतहरु : यस गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल १४९.०३ वर्ग कि.मि. रहेको छ । यो गाउँपालिका बूढीगण्डकी, त्रिशुली, दरौदी र लुदी खोलाको बीचमा अवस्थित रहेको छ । यस बाहेक ज्यादुल खोला, बहीखोला, जुग्दी खोला, राङ्दी खोला, जलकन्या खोला, फुजेल खोला आदि यस गाउँपालिकाका मुख्य नदी/खोलाहरु हुन, यिनै नदीहरुको किनारमा ज्यादुल फाँट, बराहा फाँट, माभिफटार, लुदी फाँट, कानटार, जुग्दीफाँट, कल्लेरी फाँट, गह्रौथली फाँट, सिलिङ्टार, ठेउवाटार आदि जस्ता उर्बर भूमि रहेका छन् । प्राकृतिक सम्पदाका रुपमा उर्वर जमिन, खोला, नदी (सिँचाईको स्रोत) उपलब्धता, वन जंगल, खनिज आदि यहाँको प्रमुख प्राकृतिक सम्पदा हुन् । यस गाउँपालिकामा ३९ वटा सामुदायिक वन समूहहरु रहेका छन् ।

जनसंख्या : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार यस गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या २७,५५५ तथा घरधुरी ६६८२ रहेको छ । यहाँ मगर, गुरुङ्ग, नेवार, क्षेत्री, ब्राह्मण, चेपाङ्ग र दलितहरुको मुख्य बसोबास रहेको छ । त्यसैगरी यहाँका अन्य जातिमा बराम, मुस्लिम, माझी, दराई आदि रहेका छन् ।

तालिका १ : जनसाख्यिक विवरण

वडा नं	पुरुष	महिला	जम्मा	घरपरिवार
१	१३०३	१७१६	३०१९	७९३
२	११८८	१४९४	२६८२	५९६
३	१६८८	१८३३	३५२१	७९६
४	१२२५	१५६१	२७८६	६२९
५	१००७	१२३५	२२४२	४९२
६	१६८७	२३०३	३९९०	९६६
७	१५१२	२०३८	३५५०	९०७
८	१११६	१५९४	२७१०	६९४
९	१३३९	१७१६	३०५५	८०९
जम्मा	**१२०६५**	**१५४९०**	**२७५५५**	**६६८२**

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०६८, के.त.वि

यस गाउँपालिकामा घरको स्वामित्व अनुसार घरपरिवारको विवरण यस प्रकार रहेको छ :

तालिका : २ घरको स्वामित्व अनुसार घरपरिवारको विवरण

क्र.सं.	विवरण	संख्या
१	आफ्नै (निजी)	६३४५
२	भाडामा	२९७
३	संस्थागत	९
४	अन्य	३१
	जम्मा	**६६८२**

स्रोत: जिल्ला वस्तुगत विवरण गोरखा २०७४, तथ्यांक कार्यालय, गोरखा

पेशागत विवरण : गाउँपालिकाका वासिन्दाहरुको मुख्य पेशा कृषि हो । यसैगरी नोकरी, वैदेशिक रोजगारी, ज्याला/मजदुरी, व्यापार, उद्योग लगायतका पेशामा पनि यहाँका मानिसहरुको संलग्नता रहेको पाइन्छ । यहाँ कृषि तथा पशुपन्छी पालन सम्बन्धी व्यवसायिक फर्महरु पनि रहेका छन् । यहाँको सुन्तलाले देशभरि नै ज्यादै स्वादिलो सुन्तलाका रुपमा ख्याति कमाएको छ ।

पर्यटन : गोरखा जिल्लाको शहिद लखन गाउँपालिका वडा नं. २ मा रहेको मनकामना भगवतीको सुप्रशिद्ध मन्दिर नेपालकै आन्तरिक पर्यटनको केन्द्र हो । मनकामना माईको दर्शन गर्नाले चिताएको ईच्छा (मनोकांक्षा) पूरा हुने धार्मिक विश्वास रहेको छ । समुन्द्री सतहदेखि १३०३ मिटरको उचाईमा रहेको यो मन्दिरको परिसरबाट दक्षिणतिर महाभारत लेक र छिम्केश्वरी डाँडाका साथै उत्तरी भागमा अन्नपूर्ण हिमाल र मनासलु हिमालका मनमोहक दृश्य देख्न सकिन्छ । मनकामना मन्दिरसम्म जाने मार्गहरुमा कुरिनटार (केवलकार), तनहुँको आँबुखैरेनी, गोरखा तर्फ रामशाहघाट, अँवुवा, गोरखा बजार लगायतका सडक मार्ग एवं पैदलमार्गहरुबाट पनि पुग्न सकिन्छ । यहाँ नेपालका विभिन्न स्थान र भारतबाट समेत गरी बार्षिक करिब १५ लाख पर्यटकले भ्रमण गर्ने गरेको अनुमान छ ।

शीलाको रुपमा प्रकट भएपछि स्थानीयहरुले मन्दिर बनाई पूजा आजा गर्न थालेको किंवदन्ती रहेको हिमालयमाईको मन्दिर शहिद लखन गाँउपालिका वडा नं. ६, घैरुङ्ग, पिपलछापमा अवस्थित रहेको छ । माघे सक्रान्तिको दिन विशेष मेला लाग्ने गर्दछ । आफ्नो भाकल पूरा गर्न टाढा टाढादेखि फूलको डोली ल्याउने प्रचलन रहेको छ ।

यस गाउँपालिका वडा नं. ७ बुंकोट, काहुले भंगारमा नेपालका प्रथम शहिद लखन थापा मगरको जन्मस्थान, विद्रोही किल्ला एवं राणा शासनका प्रवर्तक जंग बहादुर राणाको आदेशमा उनलाई झुण्ड्याएर मृत्यु दण्ड दिइएको ऐतिहासिक महत्वको किल्ला रहेको छ ।

शहिद लखन थापा मगरको किल्लादेखि ५०० मिटर दक्षिण पूर्वी भागमा शहिद लखन थापा गुफा रहेको छ । यो गुफाको ऐतिहासिकता नेपालका प्रथम शहिद लखन थापा मगरको विद्रोहसँग जोडिएको छ । कठिन हिसाबले मानिसहरु ओहोर दोहोर गर्न सकिने करिब ५० मिटर लम्बाई रहेको यो गुफा वस्ती क्षेत्रबाट केही टाढाको दुरीमा पहाडमुनि अवस्थित यो गुफाभित्र लखन थापाको नेतृत्वमा चलेको पहिलो जनविद्रोहको सिलसिलामा गोप्य हिसाबले महत्वपूर्ण बैठक बस्ने र जनयुद्धका रणनीतिहरु बनाउने स्थलको रुपमा प्रयोग गरेको विश्वास गरिन्छ ।

वडा नं. ७ कै जलकन्या माईको मन्दिर शहिद लखन थापाको किल्ला देखि करिब ६०० मिटर दक्षिण पूर्वमा अवस्थित छ । यसैगरी महाभारत पहाड खण्डको बीचमा लालीगुँरास फूलको वृक्षहरु रहेको जंगलको बीचमा बक्रेश्वर महादेव मन्दिर रहेको छ । नेपालका प्रथम प्रधानमन्त्री श्री भिमसेन थापाद्वारा ज्यादुल खोला, मस्टे खोला र वुढी गण्डकी नदीको संगमस्थल त्रिवेणी वुंकोट घाटमा वि.स.१८८८ मा स्थापना गरिएको भीमविरेश्वर महादेव मन्दिर रहेको छ । यहाँको बौद्ध धर्मालम्बी गुरुङ्ग समुदायद्वारा स्थापना गरिएको वडा नं. ७ मकैपुरमा अवस्थित धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्व बोकेको गुम्बा छ । यहाँ दैनिक पूजाआजा तथा चाडपर्वमा विशेष पुजा र मेला लाग्ने गर्दछ ।

वडा नं. ८ बुंकोटमा अवस्थित सन्तानेश्वर महादेवको मन्दिर वि.सं. १९५८ मा स्थानीय भण्डारी परिवारले स्थापना गरेको बताइन्छ । वि.सं. २०७५ मा पुनर्निर्माण सम्पन्न गरिएको यस मन्दिरमा दर्शन गर्नाले सन्तान नभएकाको सन्तान प्राप्ति हुने र परिवारमा सुख शान्ति मिल्ने जनविश्वास

रहेको छ । यसै ठाउँको कोटकाली मन्दिरको सम्बन्ध गोरखाको कालिका मन्दिरसँग रहेको छ । फूलपातिका दिन कालिका मन्दिरबाट ल्याइएको फूलपाती यस कोटकाली मन्दिरमा चढाएर बूढीगण्डकी नदी तारी धादिङ्ग हुदै काठमाडौँको हनुमानढोकामा भित्राउने परम्परा रहेको पाइन्छ ।

वडा नं. ९ नामजुङ्गमा अवस्थित बर्चुली थान, वडा नं.४ ताक्लुङ्गमा अवस्थित अर्लाङ्दी देवी मन्दिर छन् । गोरखा जिल्लाको दक्षिणमा सबैभन्दा होचो भू-भागमा अवस्थित त्रिवेणी मन्दिर गोरखा, चितवन, तनहुँ जिल्लाको सिमानामा रहेको हिमालबाट बगेर आएको मर्स्याङ्दी र त्रिशुलीको संगम स्थल हो । मनकामना मन्दिरको उत्तरमा देखिने महाभारत खण्डको १५०० मिटर अग्लो पहाडको शीर्ष भागमा ठूलो ढुङ्गाको वीचमा रहेको भीमसेनपातीको रुखसँगै ऐतिहासिक ओडारलाई सिद्ध लखन थापा गुफा भनेर चिनिन्छ ।

वडा नं. २ मा वेतेनी सामुदायिक होमस्टे २०६७ साल देखि सञ्चालन गरीएको छ । वेतेनी दीगो पर्यटन विकास ब्यवस्थापन समितिबाट सुरुवात गरिएको यो होमस्टेमा मनकामना माईको मन्दिरबाट १५ मिनेटको पैदल दुरीमा पुगिन्छ । यहाँबाट मकैसिङ्ग, ताक्लुङ्ग, छिम्केश्वरी, इच्छाकामना, मनकामना केबलकार लगायतका मनोरम दृश्यहरुको पनि अवलोकन गर्न सकिन्छ । यसैगरी प्रथम शहिद लखन थापा मगरको ऐतिहासिक किल्ला रहेको स्थान शहिद लखन गाउँपालिका वडा नं. ७, बुंकोट, काहुले भंगारमा वि.सं. २०७५ साल देखि “शहिद लखन सामुदायिक होमस्टे” संचालनमा रहेको छ । सूर्योदयको साथै यस गाउँबाट मनासलु हिमाल र गणेश हिमालको मनमोहक दृश्यावलोकन गर्न सकिन्छ । यी होमस्टेहरुमा मगर जातिको बाहुल्यता भएको तथा मगर भेषभूषा र मगर समुदायको पहिचान झल्कने परम्परा देखि नै चली आएको चुड्का, कौरा र घाँटु लगायतका नृत्यबाट मनोरञ्जन लिन सकिन्छ ।

यातायात तथा बजार पहुँच : शहिद लखनथापा गाउँपालिकाको पश्चिमी र दक्षिणी भाग हुँदै पोखरा काठमाण्डौ जोड्न पृथ्वी राजमार्ग रहेको हुनाले नेपालको ठूला बजारहरुसम्म पहुँचका लागि यस गाउँपालिका अत्यन्त रणनीतिक ठाउँमा अवस्थित रहेको छ । यहाँबाट मुग्लिन, नारायणगढ जस्ता बजारहरु र गोरखा जिल्लाको सदरमुकाम गोरखा वजारसम्म पनि सहज पहुँचको अवस्था रहेको छ । यस गाउँपालिकाबाट मध्यपहाडी राजमार्ग पनि वीच भागबाट गएको हुनाले पहुँच विस्तारको हिसावले महत्वपूर्ण स्थानमा अवस्थित गाउँपालिका हो भन्न सकिन्छ । साथै आन्तरिक पहुँचका लागि गाउँपालिकाले प्राथमिकताका साथ पूर्वाधार विकासका कार्यहरु गरिरहेको छ ।

उद्यम, व्यापार, व्यवसाय : यस गाउँपालिकाका सवै वडाहरुमा साना ठूला बजार केन्द्रहरु रहेका छन् । यहाँ दैनिक उपभोग्य वस्तु सम्बन्धी आपूर्ति, सेवामूलक व्यवसाय, उत्पादनमूलक व्यवसाय, वित्तीय संस्था आदि गरी आर्थिक गणना २०७६ अनुसार ८५८ वटा व्यापार व्यवसाय तथा उद्यम सञ्चालनमा रहेको पाइन्छ । मनकामना भगवतीको मन्दिरसँग जोडिएर गरिएको व्यापार व्यवसाय यहाँको उल्लेखनीय व्यवसायिक क्षेत्र हो । यसैगरी बुंकोट बजार, नाम्जुङ बजार, घैरुङक्षेत्रमा रहेको बजार र अन्य वडामा रहेका साना साना बजारहरुले यहाँको आवश्यकता पुरा गर्दछन् ।

विद्युत, संचार, खानेपानी तथा सरसफाई सुविधा : यस गाउँपालिकाको सवै वडामा विद्युत सुविधा पुगेको छ । यहाँ अतिरिक्त हुलाक, इन्टरनेट, रेडियो, टिभि, केवुल टिभि, मोवाइल फोन सुविधा प्रायः सवै वडाहरुमा रहेको छ । यहाँ वडा नं २ वाहेकका ८ वटा वडाहरुमा जम्मा २९ वटा खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता समितिहरु कार्यरत रहेका छन् ।

शिक्षा : यस गाउँपालिकाको साक्षरता दर ९६% रहेको छ । यहाँ ११ वटा माध्यमिक, ३४ वटा आधारभूत गरी कुल ४५ वटा विद्यालयहरु सञ्चालनमा रहेका छन् ।

स्वास्थ्य : यस गाउँपालिकामा स्वास्थ्य चौकी ६, सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई ३ का साथै गाउँघर क्लिनिक र खोप क्लिनिकहरु वटा रहेका छन् । जसमा विभिन्न तहका ३८ जना कर्मचारीमार्फत स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराइएको छ । यहाँ ८ वटा स्वास्थ्य वीमा अभिकर्ताहरु कार्यरत रहेका छन् । यहाँ शहिद लखन गाउँपालिका, स्वास्थ्य चौकीहरु र मनकामना उद्योग बाणिज्य संघ समेतको गरी कुल ४ वटा एम्बुलेन्स सञ्चालित छन् ।

खानी : यस गाउँपालिकामा बुढिगण्डकी नदीक्षेत्रमा बालुवा, बोल्डर प्रशस्त रहेका छन् भने त्रिशुली, लुदी र मर्स्यादी क्षेत्रमा ढुंगा, गिट्टी तथा बालुवाका खानीहरु रहेका छन् । यसको परिमाण मापन, वातावरणीय परीक्षण र यी सामग्रीको गुणस्तर परीक्षण गरी सोको विक्री तथा निकासीबाट गाउँपालिकाले फाइदा लिन सक्ने देखिन्छ ।

बैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी : यस गाउँपालिकामा सहकारी संस्थाहरु ४६, मनी ट्रान्सफर र बैंकको शाखा स्थापना भई वित्तीय सेवा प्रदान गर्ने गरेका छन् ।

२.२ गाउँपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था

यस गाउँपालिकामा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले २०७४ सालमा उपलब्ध गराएको संगठन संरचना अनुसार नै यहाँका शाखा, उपशाखा र ईकाइहरु गाउँपालिका स्तरमा रहेका छन् ।

शहिद लखन गाउँपालिकाको संगठनात्मक तथा मानव संशाधन तालिका यसप्रकार रहेको छ :

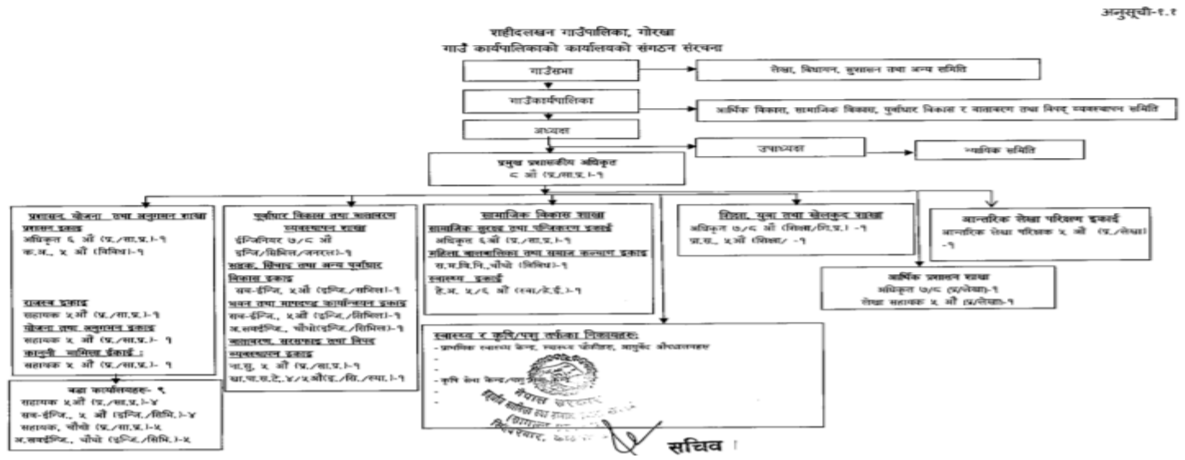

अनुसूची

शहीदलखन गाउँपालिका, गोरखा

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयको दरबन्दी तेरिज

सेवाप्रवाहका लागि ९ वटा वडा कार्यालयहरु, सेवाकेन्द्र र सेवाप्रवाह ईकाईहरु, विद्यालय, समिति आदि रहेका छन् । गाउँपालिकाको राजश्व सम्बन्धी जिम्मेवारी वहन गर्न प्रशासन, योजना तथा अनुगमन शाखा अन्तर्गत १ जना नासुस्तरका कर्मचारी रहने गरी राजश्व इकाईको व्यवस्था रहेको छ ।

शहिद लखन गाउँपालिकाको कार्यविभाजन नियमावली २०७४, अनुसूची २ अनुसार राजश्व नीति तथा प्रशासन सम्बन्धी कार्यहरु :

- राजश्व सम्बन्धी नीति, कानून तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन (राजश्व चुहावट नियन्त्रण समेत)
- सम्पत्ति कर, घरबहाल कर, घरजग्गा रजिष्टेशन शुल्क, सवारी साधन कर, सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यवसाय कर, भूमिकर (मालपोत), दण्ड जरिवाना, मनोरञ्जन कर, बहालविटौरी कर, घरजग्गा कर, मृत वा मारिएको जीवजन्तुको हाड, सिंग, प्वाँख, छालामा कर, प्राकृतिक स्रोत साधन, व्यवसायिक कर सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, कार्यान्वयन बाँडफाँड, संकलन र नियमन, अन्य आय व्यवस्थापन
- सार्वजनिक खर्च तथा प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टी सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड तथा नियमन र सोको संकलन तथा वाँडफाँड
- आफ्नो क्षेत्रभित्र राजश्वका दर अन्य शुल्क निर्धारण, संघीय र प्रदेश कानून वमोजिम प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क जस्ता रोयल्टी संकलन, समन्वय र नियमन
- स्थानीय पूर्वाधार सेवा र उपयोगमा सेवा शुल्क तथा दस्तुर (नीति, कानून, मापदण्ड, नियमन, शुल्क निर्धारण, संकलन तथा व्यवस्थापन)
- मालपोत संकलन
- कानून वमोजिम ढुंगा, गिट्टी, वालुवा, माटो, नुन, स्लेट, फायसक्लेजस्ता खानी खनीज पदार्थको सर्भेक्षण, अन्वेषण, उत्खनन् र सो सम्बन्धी रोयल्टी संकलन
- ट्रेकिङ, कायाकिङ, क्यानोनिङ, बञ्जी जम्पिङ, जिपफ्लायर, र्‍याफ्टिङ शुल्क
- सामुदायिक वनको सञ्चालन र व्यवस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी संकलन
- पानीघट्ट, कुलो, पैनी जस्ता सेवा सञ्चालनबाट प्राप्त रोयल्टी संकलन
- प्राकृतिक स्रोतको उपयोग सम्बन्धी नीति निर्धारण र कार्यान्वयन तथा प्रदेश र संघीय मापदण्ड पालना
- प्रचलित कानून वमोजिम दण्ड जरिवाना
- बाँकी बक्यौता रकमको लगत र असुल उपर

- करदाता शिक्षा तथा करदाता विवरण अद्यावधिक
- वित्तीय स्रोत साधनको समतामूलक बाँडफाँड
- आर्थिक साधनको महत्तम उपयोग तथा परिचालन
- राजश्व परामर्श समिति सम्बन्धी विषय
- स्थानीय राजश्व प्रवर्द्धनका लागि प्रोत्साहन
- राजश्वको सम्भाव्यता अध्ययन
- राजश्व सूचना तथा तथ्यांकको आदान प्रदान
- संघीय तथा प्रदेश कानून वमोजिम बजेट घाटापूर्तिको स्रोत व्यवस्था

यस गाउँपालिकाको संगठन तथा मानव संशाधन तालिका अनुसार रा.प.तृतीय श्रेणीको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको नेतृत्वमा प्राविधिक र अप्राविधिक तथा परियोजनातर्फका समेत गरी कुल ३६ जना अधिकृत स्तर र सहयोगी कर्मचारीहरु रहेका छन् । साथै ९ वटै वडा कार्यालयहरुमा वडा सचिव, कार्यालय सहायक र सहयोग कर्मचारी २७ जना कार्यरत रहेका छन् ।

यसरी गाउँपालिका नयाँ पुनर्संरचना भई स्थापना भएकोले आफ्नो संगठन तथा व्यवस्थापन सर्भे गरी सो वमोजिमको मानव संसाधान व्यवस्थापन गर्ने र सवै आवश्यक जनशक्ति परिपूर्ति भइनसकेको अवस्था रहेको छ । राजश्व उपशाखामा १ जना कार्यरत रहनुका साथै वडा कार्यालयस्तरबाट समेत राजश्व असुलीको व्यवस्था मिलाइएको छ । राजश्व प्रशासनका लागि हालको जनशक्ति पर्याप्त रहेको गाउँपालिकाको ठहर रहेको छ । यसका साथै गाउँपालिकामा संघीय कार्यक्रम अन्तर्गत प्रधानमन्त्री स्वरोजगार कार्यक्रम र पञ्जीकरण हेर्ने कर्मचारीहरु कार्यरत रहेका छन् ।

सेवाप्रवाह स्तरमा कृषि र पशु विकास तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी सेवाकेन्द्रहरु र स्वास्थ्य चौकी तथा केन्द्रहरु, विभिन्न सेवाप्रवाह गर्ने ईकाईहरु र विद्यालयहरु, खेलकूद लगायतका समितिहरुमा समेत मानवीय जनशक्ति कार्यरत रहेका छन् ।

२.३ गाउँपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था .

शहिद लखन गाउँपालिकाको कार्यालय वडा नं.६ को घैरुङमा रहेको छ । उक्त स्थानमा गाउँपालिकाले आफ्नो भवन निर्माणको क्रममा रहेको छ । जुन कार्यालय भवनमा गाउँपालिकाका सम्पूर्ण शाखा, उपशाखा तथा ईकाईहरू संचालनमा रहने छन् ।

गाउँपालिकाका कुल नौ मध्ये ६ वटा वडा कार्यालयहरूको आफ्नै भवन छन् भने २ वटा भाडामा रहेका छन् । जसमध्ये ३ वटा वडा कार्यालयहरु निर्माणको चरणमा रहेका छन् । गाउँपालिका कार्यालय तथा सबै वडाहरूमा अतिआवश्यक फर्निचर तथा औजार उपकरणहरु (कम्प्युटर, प्रिन्टर) र इन्टरनेट सुविधा रहेको छ ।

गाउँपालिकाको स्वामित्वमा १ वटा जिप, १३ वटा मोटरसाइकल र करिब ३५ रोपनी जग्गा रहेको छ भने ती जग्गाहरू प्रशासकीय भवन, गाउँपालिका स्तरीय खेलकुद मैदानको लागि प्रयोग/परिचालन गरिएको छ । यसका अलावा गाउँपालिका क्षेत्रमा प्रशस्त सार्वजनिक जग्गाहरू रहेका छन् । गाउँपालिकाले आफ्नो स्वामित्वमा तथा हकभोगमा रहेको जग्गा तथा भवनहरूको अभिलेख तयार गरी नियमित अद्यावधिक गर्न जरुरी देखिन्छ ।

गाउँपालिकाले आफ्नो स्वामित्व तथा हकभोगमा रहेका सवै सम्पत्तिको उपयोग गरी नियमित आयआर्जन गर्नका लागि आवश्यक लगानी तथा नीतिगत निर्णय गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

परिच्छेद – तीन :

गाउँपालिकाको राजश्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता

स्थानीय तहलाई प्राप्त राजश्व सम्बन्धी अधिकार र सो अधिकार कार्यान्वयनका लागि गाउँपालिकाका तर्फबाट गरिएका कानूनी व्यवस्था र गाउँपालिकाको राजश्व संकलनको अवस्था, सम्भावना, समस्या तथा चुनौतीहरु शीर्षकगत रुपमा यस परिच्छेदमा विश्लेषण गरिएको छ ।

३.१ स्थानीय तहको राजश्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था .

३.१.१ संवैधानिक ब्यवस्था

नेपालको संविधानको अनुसूची ८ अनुसार स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार अन्तरगत स्थानीय तहहरुले सम्पत्ति कर (घरजग्गा कर), घरवहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, भूमिकर (मालपोत), मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर र व्यवसाय कर लगाउन सक्नेछन र गैरकर अन्तरगत सेवा शुल्क, दस्तुर, पर्यटन शुल्क र दण्डजरिवाना संकलन गर्न सक्नेछन । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले उपर्युक्त संवैधानिक व्यवस्थाको विस्तृतिकरण गरी दफा ५३ देखि ६५ सम्म स्थानीय तहको राजस्व अधिकारलाई उल्लेख गरेको छ । राजश्व अधिकार सम्बन्धी विभिन्न तहहरुको एकल तथा साझा अधिकार सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २ : तहगत राजश्व अधिकार

संघ	प्रदेश	स्थानीय	साझा
• भन्सार • अन्त:शुल्क • मूल्य अभिवृद्धि कर • संस्थागत आयकर • व्यक्तिगत आयकर • पारिश्रमिक कर • राहदानी शुल्क • भिसा शुल्क • पर्यटन दस्तुर • सेवा शुल्क दस्तुर • दण्ड जरिबाना	• घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, • सवारी साधन कर • मनोरञ्जन कर • विज्ञापन कर • पर्यटन • कृषि आयमा कर • सेवा शुल्क दस्तुर • दण्ड जरिवाना	• सम्पत्ति कर • घर बहाल कर • घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क • सवारी साधन कर • सेवा शुल्क दस्तुर • पर्यटन शुल्क • विज्ञापन कर • व्यवसाय कर • भूमिकर (मालपोत) • दण्ड जरिवाना • मनोरञ्जन कर • मालपोत संकलन	• सेवा शुल्क, • दस्तुर, • दण्ड जरिवाना • प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी, • पर्यटन शुल्क

स्रोत : नेपालको संविधान, २०७२

३.१.२ कानुनी ब्यवस्था

(क) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन : स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ५४ देखि दफा ६३ सम्म स्थानीय तहको वित्तीय अधिकारका सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ । यसमा कर

अन्तर्गत प्रत्यक्ष करहरु जस्तै सम्पत्ति कर, भूमीकर (मालपोत), घरजग्गा बहाल कर, बहाल बिटौरी शुल्क, पार्किङशुल्क, जडीबुटी कबाडी र जीवजन्तु कर आदि छन् भने अप्रत्यक्ष कर जस्तै व्यवसाय कर जस्ता करहरु रहेका छन् । यसैगरी गैरकर अन्तर्गत गाउँपालिका वा नगरपालिकाबाट विभिन्न सेवाहरु उपयोग गरे वापतको सेवाशुल्क जस्तै विभिन्न पर्यटन व्यवसायमा शुल्क, स्थानीय तहले निर्माण, सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार उपयोग शुल्क, स्थानीय तहले उपलब्ध गराएको कुनै सेवा उपयोग गरे वापत सेवा उपयोगकर्ताहरुबाट असूल गरिने सेवा व्यवस्थापन शुल्क, विभिन्न नियमन सेवा तथा सिफारिस वापत प्राप्त भएको दस्तुर वापतको रकम, नक्सापास दस्तुर र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुंगा, गिट्टी, बालुवा एवं माटोजन्य वस्तु विक्री र अन्य सम्पत्ति विक्री, सामुदायिक वनको आय र जनसहभागिता वापतको रकम आदि रहेका छन् ।

यसैगरी प्रदेश र स्थानीय तह दुबैले साझेदारीमा संकलन गर्ने घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर रहेको छ । जसको दर प्रदेशले तोक्ने र संकलन स्थानीय तहले गर्ने प्रावधान रहेको छ । हालसम्म संघीय तहबाट स्थानीय तहमा घरजग्गाको लगत स्थानान्तरण भइ नसकेको र संघीय सरकार मातहतको जिल्लास्थित मालपोत कार्यालयले नै घरजग्गा कर प्रदेश कानून बमोजिम असूल उपर गरी त्यसको ६० प्रतिशत सम्वन्धित स्थानीय गाउँपालिका वा नगरपालिका र ४० प्रतिशत सम्वन्धित प्रदेशमा पठाउने गरेको छ ।

यसरी स्थानीय गाउँपालिकामा देहायको चित्रमा देखाए बमोजिमका स्रोतबाट रकम प्राप्त हुने गर्दछ

।

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहको वित्तीय अधिकारलाई थप स्पष्ट पार्न संघीय, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहले परिचालन गर्ने कर र गैर करका शिर्षकहरु निर्धारण गर्नुको अलावा संविधानका अनुसूचीमा एकल अधिकारमा दोहोरो अधिकारक्षेत्रमा परेका र संयुक्त अधिकार क्षेत्रका राजस्वका शिर्षकहरुको सन्दर्भमा प्रदेश र स्थानीय तह बीच एकल कर प्रशासन

सम्वन्धमा निम्नानुसारको थप व्यवस्था समेत गरेको छ । शुरुमा राखिएको व्यवस्थामा २०७५ सालको आर्थिक ऐनले थप परिमार्जन समेत गरेको छ । परिमार्जित व्यवस्था देहाय बमोजिम रहेको छ ।

(ख) एकल कर प्रशासन सम्वन्धी व्यवस्था *(आर्थिक ऐन २०७५ बाट अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ दफा ५ र ६ मा भएको संशोधन सहित) :*

(क) सवारी साधन करको दर प्रदेशले लगाउने र उठाउने । तर टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतीय रिक्सामा सवारी साधन करको दर गाउँपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने ।

(ख) घरजग्गा रजिस्ट्रेशन शुल्कको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने ।

(ग) मनोरञ्जन करको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने ।

(घ) विज्ञापन करको दर गाउँपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने र (ख), (ग) र (घ) बमोजिमको करवाट उठेको रकममध्ये ६० प्रतिशत रकम गाउँपालिका वा नगरपालिकाको संचित कोषमा जम्मा गरी ४० प्रतिशत रकम मासिक रुपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने ।

(ङ) प्रदेशले सवारी साधन करबाट उठेको रकम प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

- प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा भएको रकम ६० प्रतिशत रकम प्रदेश सरकारलाई र ४० प्रतिशत स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गरिने ।
- आयोगले निर्धारण गरेको निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गर्ने ।
- प्रदेशले मासिक रुपमा सम्वन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

तालिका ३ : एकल कर प्रशासन अन्तर्गत उठेको राजस्वलाई स्थानीय र प्रदेश तह बीच बाँडफाँड व्यवस्था

करका क्षेत्रहरु	दर निर्धारण	संकलन गर्ने तह	राजश्व बाँडफाँड (प्रतिशतमा)	
			प्रदेश	स्थानीय तह
सवारी साधन कर	प्रदेश	प्रदेश	६०	४०
रजिष्ट्रेशन शुल्क	प्रदेश	स्थानीय	४०	६०
मनोरञ्जन कर	प्रदेश	स्थानीय	४०	६०
विज्ञापन कर	स्थानीय	स्थानीय	४०	६०

स्रोत : अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ (आर्थिक ऐन २०७५ द्वारा संशोधित) दफा ५ र ६

३.१.३ स्थानीय तहको आन्तरिक आय :

स्थानीय तहका सरकार अर्थात गाउँपालिका तथा नगरपालिकालाई कानूनले कर, सेवाशुल्क, दस्तुर तथा दण्ड जरिवानाबाट राजस्व प्राप्त गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । यी राजस्वका स्रोतहरु सम्वन्धित व्यक्तिले प्रत्यक्ष रुपमा भूक्तानी गर्नुपर्ने किसिमका छन् । यसैले हरेक नागरिकले आफुले तिरेको करको उपयोग स्थानीय सरकारले कसरी गरेको छ भन्ने बिषयमा स्वभाविक रुपमा चासो र सरोकार राख्ने गर्दछ र स्थानीय सरकारले यसको सही उपयोग गर्ने दायित्व निर्वाह गर्नु पर्दछ ।

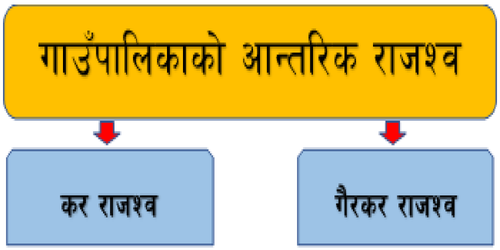

स्थानीय तहको राजस्व अधिकारको कानूनी व्यवस्थालाई प्रत्येक स्रोतको परिचालन देहाय बमोजिम गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ :

राजस्व परिचालन चक्र र प्रक्रिया:

स्थानीय तहमा राजस्व परिचालनलाई सुदृढ बनाउन देहाय बमोजिमको चक्र अनुसारका विभिन्न खुड्किलाहरु जस्तै (क) नीति तथा कार्यविधिहरुको निर्माण र संस्थागत व्यवस्था (यस अन्तर्गत ऐन, कानून कार्यविधिहरुको तर्जुमा, नियमावली निर्णयहरु निर्माण तथा पुराना काम नलाग्ने निर्णयहरु खारेजी, करको ढाँचा र दरको निर्धारण तथा सभाबाट अनुमोदन र सशक्त र प्रभावकारी राजस्व शाखाको स्थापना गरी कर्मचारीको व्यवस्था समेत पर्दछन्), (ख) करदाताहरुको गणना र दर्ता (राजस्वको नक्साँकन, करदाताहरुको पहिचान तथा लगत तयारी, फारामको उपलब्धता र सो फाराममा आम्दानीको स्रोतको अभिलेखीकरण), (ग) राजस्वको बारेमा जानकारी, प्रचार प्रसार र करको अनुमान (करयोग्य स्रोत निर्धारण र सार्वजनिक छलफल तथा चेतनामुलक गोष्ठीहरुको आयोजना), (घ) कर संकलन तथा करदाताहरुसँग सम्बन्ध निर्माण (तिरेको करको बिल बनाई वितरण गर्ने र करचुक्ता विधि तथा प्रणालीको प्रचार प्रसार, आम संचारको माध्यमबाट प्रचार प्रसार र छलफल कार्यक्रमको आयोजना), (ङ) कार्यान्वयन तथा अनुगमन, आन्तरिक नियन्त्रण (बिल र रसिद काटेको तथा कर संकलन भएको सुनिश्चित गर्ने, समयमा आर्थिक प्रशासन शाखामा कर रकम दाखिला तथा आम्दानी बाँधिएको सुनिश्चितता र आन्तरिक लेखापरीक्षण, समयमा कर नतिर्ने करदातालाई दण्ड जरिवाना भए नभएको अनुगमन र कानूनी कारबाही, अन्तिम लेखापरीक्षण आदि), र (च) अभिलेखीकरण तथा प्रतिवेदन र उत्तरदायित्व वहन (गाउँपालिकाको सेवा र राजस्वको

आबद्धता, राजस्व संकलन तथा यसको उपयोगको सार्वजनिकीकरण, करको किशिम र स्थानको आधारमा राजस्वको प्रतिवेदन र नियमित रुपमा प्रकाशन गर्ने आदि) आदि पर्दछन् । यो चक्रका प्रत्येक खुडकिलामा गाउँपालिकाको राजस्व प्रशासन र अन्य प्रशासकीय व्यवस्था, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत तथा अध्यक्ष, र समग्र कार्यपालिकाको सहयोग, समन्वय, सहजीकरण र निगरानी आवश्यक पर्छ ।

गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्वका स्रोतहरुः

(क) सम्पत्ति कर सम्वन्धी व्यवस्था : गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको घर र घरले चर्चेको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाउने छ । यस वमोजिम सम्पत्ति कर लगाउँदा घर र सो घरले चर्चेको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाएर वाँकी जग्गा र घर नभएका अन्य जग्गामा भूमिकर (मालपोत) लगाउनु पर्नेछ । घरले चर्चेको जग्गा भन्नाले घरले ओगटेको क्षेत्रफल बराबरको जग्गा र अधिकतम सो बरावरको थप जग्गा सम्झनु पर्दछ । यसरी सम्पत्ति कर लगाउँदा देहायबमोजिमका विषयलाई आधार लिनु पर्ने व्यवस्था रहेकोछ :

(क) घर र जग्गाको आकार प्रकार र बनौट

(ख) घर र जग्गाको प्रचलिन बजार मूल्य तथा घरको हकमा ह्रासमूल्य

(ग) घर र जग्गाको व्यापारिक वा आवासीय उपयोगको अवस्था

(ख) भूमिकर (मालपोत) सम्वन्धी व्यवस्था : गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको जग्गामा त्यस्तो जग्गाको उपयोगको आधारमा भूमिकर (मालपोत) लगाउनेछ । आर्थिक ऐन, २०७५ ले घर र त्यसले चर्चेको निश्चित जग्गामा सम्पत्ति कर लगाएपछि सोभन्दा बढी जग्गामा भूमिकर (मालपोत) लगाउनु पर्ने व्यवस्था छ । तर सम्पत्ति कर लगाएको अवस्थामा भूमिकर (मालपोत) लगाइने छैन ।

(ग) व्यवसाय कर : गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र व्यापार, व्यवसाय वा सेवामा पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा व्यवसाय कर लगाउन सक्नेछ ।

(घ) घर जग्गा वहाल कर : गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति, वा संस्थाले भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर, कारखाना, जग्गा, पोखरी पुरै वा आशिंक तवरले वहालमा दिएको गाउँपालिकाले त्यस्तो वहाल रकममा वहाल कर लगाउन सक्नेछ ।

(ङ) सवारी कर : गाउँपालिकाले सिमित सवारी साधन (अटोरिक्सा तथा इ-रिक्सा, ठेला गाडा, टाँगा र रिक्सा) हरुको मात्र दर्ता, नवीकरण तथा वार्षिक सवारी कर संकलन गर्न सक्ने अधिकार पाएको छ । तर यस गाउँपालिकामा हालसम्म इ-रिक्सा/अटोरिक्साहरु सञ्चालनमा नरहेको र आगामी केही वर्षहरुमा समेत सवारी करबाट आन्तरिक आय प्राप्त हुने अवस्था रहेको देखिदैन ।

(च) विज्ञापन कर : गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रका सडक, चोक, सार्वजनिक स्थलमा विज्ञापन, प्रचारप्रसार आदिका लागि राख्न दिने साइन बोर्ड, ग्लो बोर्ड, स्टल आदिमा विज्ञापन कर लगाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ ।

(छ) गैरकरहरु : स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा गाउँपालिकाले पर्यटन शुल्क अन्तर्गत आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केबलकार, ट्रेकीङ्ग, कायाकिङ्ग, क्यानोनिङ्ग, बञ्जी जम्प, जिपफ्लायर,

ऱ्याफ्टिङ्ग, प्याराग्लाइडिङ्ग लगायतका स्थानीय पर्यटन, मनोरञ्जन तथा साहासिक खेलकुद सम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा सेवाशुल्क लगाउने व्यवस्था रहेको छ । यसैगरी गाउँपालिकाबाट विभिन्न सिफारिसहरु, इजाजत पत्र तथा नविकरण जस्तै एफएम रेडियो सञ्चालन, 'घ' वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, निजी विद्यालय स्थापना, स्थानीयस्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, ट्युशन तथा कोचिङ सेन्टर, औषधि पसल, प्लटिङ्ग जस्ता व्यवसायिक संस्थाहरुको दर्ता, नवीकरण आदिमा विभिन्न दस्तुर संकलन गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

(ज) प्राकृतिक श्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड सम्वन्धी व्यवस्था

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्था ऐन, २०७४ अनुसार प्राकृतिक श्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड अन्तरगत पर्वतारोहण, विद्युत, वन, खानी तथा खनिज, पानी तथा अन्य प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी बाँडफाँड सम्बन्धमा निम्न व्यवस्था गरेको छ (तालिका ४) ।

तालिका ४ : प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड (प्रतिशतमा)

श्रोतहरु	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
पर्वतारोहण	५०	२५	२५
विद्युत	५०	२५	२५
बन	५०	२५	२५
खानी तथा खनिज	५०	२५	२५
पानी तथा अन्य स्रोत	५०	२५	२५

स्रोत : अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्था ऐन, २०७४, अनुसूची ४

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले स्थानीय तहले प्राप्त गर्ने २५ प्रतिशत हिस्साको लागि प्रत्येक स्थानीय तहको प्राकृतिक स्रोतको अवस्थिति तथा प्राकृतिक स्रोतमा आधारित परियोजना वा उपयोगबाट प्रभावित क्षेत्र र जनसंख्याको पहिचान गरी स्थानीय तहलाई रकम बाँडफाँड गर्न सिफारिस गरेको छ ।

(झ) कर राजश्व बाँडफाँड सम्वन्धी व्यवस्था

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार मूल्य अभिबृद्धि कर र आन्तरिक उत्पादनबाट उठेको अन्त शुल्क रकममध्येबाट उठेको रकमलाई संघीय विभाज्य कोषमा राखी सोबाट रकममध्ये संघीय सरकारले ७०%, प्रदेशले १५% र स्थानीय सरकारले १५% बाडँफाँड गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

तालिका ५ : कर राजश्वको बाँडफाँड सम्बन्धी व्यवस्था

श्रोतहरु	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
मूल्य अभिबृद्धि कर (भ्याट)	७०	१५	१५
अन्तशुल्क	७०	१५	१५

स्रोत : अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४, परिच्छेद ३ (६)

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ अनुसार विभिन्न तहका सरकारहरुका बीचमा अनुदान सिफारिस गर्दा लिइने आधारहरु, राजश्वको बाँडफाँड गर्दा लिईने आधारहरु र प्राकृतिक स्रोतको परिचालन गर्दा लिईने आधार र मापदण्डहरु तयार गरी कार्यान्वयनका लागि सहजीकरण गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको छ । प्राकृतिक स्रोतको बाँडफाँड सम्बन्धी विषयमा संघ र प्रदेश, प्रदेश र प्रदेश, प्रदेश र स्थानीय तह तथा स्थानीय तहहरू बीच उठ्न सक्ने सम्भावित विवादको विषयमा अध्ययन अनुसन्धान गरी त्यसको निवारण गर्न समन्वयात्मक रूपमा काम गर्न राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले सम्बन्धित तहहरुलाई सुझाव दिने संबैधानिक व्यवस्था रहेको छ । राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले प्राकृतिक स्रोतको बाँडफाँड गर्दा सोसँग सम्बन्धित वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन सम्बन्धमा आवश्यक अध्ययन र अनुसन्धान गरी नेपाल सरकारलाई सिफारिस समेत गर्नुपर्ने कानुनी व्यवस्था रहेको छ ।

हाल राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले जनसंख्या (कूल जनसंख्या र आश्रित जनसंख्या), क्षेत्रफल, मानव विकास सुचकांक, न्यून विकास सूचकांकको आधारमा प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई राजस्व बाँडफाँड गर्ने गरी आगामी ५ बर्षको लागि सिफारिस गरेको छ ।

सिनं	आधारहरु	प्रदेश	स्थानीय तह
१	जनसंख्या कूल जनसंख्या अनुपात ८० आश्रित जनसंख्या अनुपात २०	७०	७०
२	क्षेत्रफल	१५	१५
३	मानव विकास सूचकांक	५	५
४	न्यून विकास सूचकांक पुर्वाधार सूचकांक (७० प्रतिशत खर्चको आवश्यकता सूचकांक २० प्रतिशत र सामाजिक तथा आर्थिक असमानता सूचकांक १० प्रतिशत)	१०	१०
	जम्मा	१००	१००

यस सूत्रबाट आएको रकममा ठूलो फरक देखिने र अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐनको दफा २१ ले प्रदेश तथा स्थानीय तहले आफ्नो प्रशासनिक खर्च आन्तरिक राजस्व तथा राजस्व बाँडफाँडबाट पुऱ्याउनु पर्ने हुनाले वित्त आयोगले प्रत्येक स्थानीय तहलाई न्यूनतम रकम र त्यसमा सुत्र अनुसार रकम बाँडफाँड गर्ने गरेको छ । आयोगले गत आ.ब. २०७६।७७ मा ३ करोड ५० लाख र आ.ब. २०७५।७६ मा ३ करोड न्यूनतम रकम प्रत्येक स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने गरी नेपाल सरकारलाई राजस्व बाँडफाँड गर्न सिफारिस गरेको थियो ।

३.२ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको बर्तमान अवस्था

हाल गाउँपालिकाको मुख्य आन्तरिक आयका प्रमुख स्रोतहरुमा सम्पत्ति कर, सिफारिस दस्तुर, व्यवसाय कर, विभिन्न शिर्षकमा दस्तुर, अन्य सेवा शुल्क र गिट्टी बालुवा जस्ता नदीजन्य पदार्थ विक्री आदि रहेका छन् । आर्थिक वर्ष २०७५/०७६ मा आन्तरिक राजश्वको प्रस्तावित भन्दा यथार्थ आय ५७% र आर्थिक वर्ष २०७६/०७७ मा ५८% मात्र प्राप्त भएको छ, जसलाई देहायको स्तम्भ चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

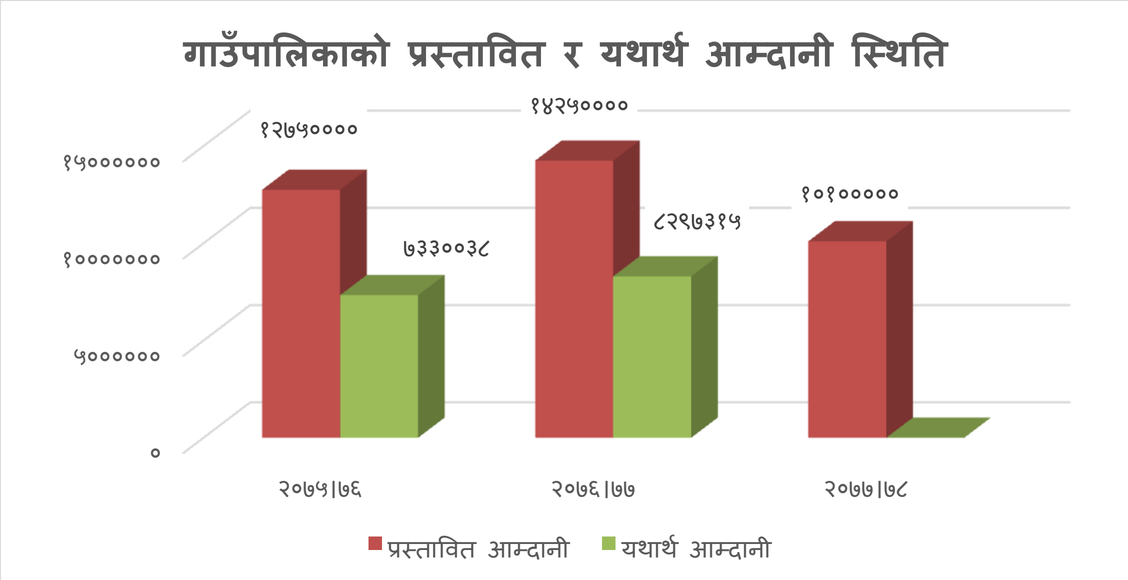

स्रोत : शहिद लखन गाउँपालिकाको आर्थिक विवरण

आर्थिक वर्ष २०७६/०७७ मा आन्तरिक राजश्व रु.१ करोड ४२ लाख ५० हजार प्रस्ताव गरिएकोमा रु.८२ लाख ९७ हजार (५८%) आम्दानी प्राप्त भएको छ । कोभिड १९ ले गर्दा भएको तेस्रो चौमासिक अवधि वन्दावन्दीको कारणले अन्य सेवा शुल्क तथा व्यवसाय कर असुलीमा असर परेको हो ।

गाउँपालिकाको आर्थिक वर्ष २०७५/०७६ र २०७६/०७७ मा यथार्थ आन्तरिक राजश्व १३% बृद्धि भएको देखिन्छ भने वार्षिक १०% बृद्धिको प्रस्ताव गरेको देखिन्छ । तर आ.व.२०७७/०७८ का लागि प्रस्तावित आन्तरिक आय अघिल्लो वर्षको प्रस्तावित भन्दा २९% न्यून र यथार्थ आय भन्दा २२% ले बृद्धि गरी प्रस्ताव गरेको देखिन्छ ।

गाउँपालिकाको आन्तरिक राजश्वको सम्भावनालाई अधिकतम उपयोगमार्फत राजश्व अझ बृद्धि गरी स्थानीय आवश्यकता परिपूर्तिका लागि स्रोत व्यवस्थापन गर्नुपर्ने दायित्व गाउँपालिकामा निरन्तर रहन्छ । यसका लागि गाउँपालिकाको क्षेत्राधिकार भित्रका कर लगाउन सकिने सम्भाव्य क्षेत्रहरुको यथार्थ अवस्था विश्लेषण सहितको राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा, जमिनको लगत अध्यावधिक, करदाताहरुको पहिचान र विवरण संकलन, पर्यटकीय तथा ऐतिहासिक क्षेत्रहरुको विकास, प्रवर्द्धन र प्रचार प्रसारका साथै स्थानीय आर्थिक विकास र रोजगारी सिर्जना हुने कार्यक्रम संचालनमा थप पहलबाट गाउँपालिकालाई आर्थिक रुपमा सुदृढीकरण गर्न मद्दत पुग्दछ । गाउँपालिकाका राजश्वका स्रोतका आधारमा आन्तरिक आयको वर्तमान अवस्था देहायको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ६ : आन्तरिक स्रोतको अवस्था

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	०७५/७६ यथार्थ	०७६/७७ अनुमान	०७६/७७ यथार्थ	०७७/७८ अनुमान
११३१३	सम्पत्ति कर *(सम्पत्ति कर)*		१००००००	७८११३३	८०००००
११३१५	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर		०	०	५०००००
११३२१	घर बहाल कर		५०००००	४०५६७५	५०००००
११४५१	सवारी साधन कर (साना सवारी)		२००,०००	०	१००,०००

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	०७५/७६ यथार्थ	०७६/७७ अनुमान	०७६/७७ यथार्थ	०७७/७८ अनुमान
११६९१	अन्य कर		२००,०००	८०७,१०४	१००,०००
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क (पार्क, एम्वुलेन्स आदि)		१०,०००,०००	४,५११,२१६	६,०००,०००
१४२४२	नक्सापास दस्तुर		२००,०००	७८,२५३	१००,०००
१४२४३	सिफारिश दस्तुर		१,५००,०००	१,३३२,७१९	१,५००,०००
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर		१००,०००	४६,२००	१००,०००
१४२४९	अन्य दस्तुर (दर्ता, अनुमति, इजाजत) (सेवा शुल्क दस्तुर)	७,३३०,०३८	०	०	०
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर		२५,०००	३३४,२१५	२५,०००
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत		२००,०००	०	५०,०००
१४६११	व्यवसाय कर		३२५,०००	८००	३२५,०००
	जम्मा	**७,३३०,०३८**	**१४,२५०,०००**	**८,२९७,३१५**	**१०,१००,०००**

स्रोत : शहिद लखन गाउँपालिका

३.३ आन्तरिक राजश्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

यहाँको आर्थिक क्रियाकलापको मुख्य आधार कृषियोग्य जमिन, प्राकृतिक स्रोत साधनहरु जस्तै : वन जंगल, खनिज, खोला, नदी आदि हुन् । त्यसैगरी यहाँको पाखो तथा बारी क्षेत्रमा सुन्तला, केरा, अम्वा लगायतका फलफूल, तरकारी, आलु, मासको दाल, जडिवुटी, कृषि वन आदिको व्यवसायिक उत्पादनको प्रशस्त सम्भावना रहेको देखिन्छ ।

यस गाउँपालिकामा नेपालकै प्रख्यात मध्येको एक आन्तरिक पर्यटनको केन्द्र मनकामना भगवतीको मन्दिर रहेको छ । साथै नेपालको पहिलो शहिदका रुपमा परिचित शहिद लखनसँग जोडिएका ऐतिहासिक स्थल र अन्य विभिन्न धार्मिक तथा साँकृतिक सम्पदाहरु, मगर संस्कृति आदि ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक पर्यटन पूर्वाधार विकास एवं होमस्टे लगायतको विकासको सम्भावना रहेको छ ।

शहिद लखन गाउँपालिकाका छिमेकी स्थानीय तहहरुको राजमार्ग प्रवेशको बिन्दु, पश्चिम तथा दक्षिण सीमासँग समानान्तर भएर गएको पृथ्वी राजमार्ग र त्रिशुली, मर्स्याङ्दी जस्ता नेपालका प्रमुख नदी सिमानदी भएर जोडिएको कारणले यस गाउँपालिकामा आर्थिक तथा सामाजिक विकासको दृष्टिकोणले रणनीतिक महत्वका विशेषताहरु रहेका छन् । यसको अवस्थितिको कारण पनि यहाँ उद्यम, व्यवसाय र आन्तरिक रोजगारीको सम्भावना र अवसरहरु प्रशस्त रहेकाछन् । यहाँका अधिकांश वडाहरु सडक सञ्जालले जोडिनुका साथै कालोपत्रे गरेर सडकहरुको स्तरोन्नति हुने कार्य क्रमशः हुँदै रहेको र विभिन्न व्यवसायहरु सञ्चालनको कार्य क्रमशः विस्तार हुँदै गइरहेको छ ।

आम उपभोक्ताहरुको पहिलो रोजाईमा रहेको मनकामनाको सुन्तला उत्पादन स्थलका रुपमा रहेको यस गाउँपालिकावाट आवुखैरेनी, मुग्लिन, नारायणगढ, पोखरा, काठमाण्डौ लगायतका प्रमुख बजार केन्द्रहरुमा सहज पहुँचको सुविधा उपलब्ध रहेकोछ । यसैलाई उपयोग गर्दै गाउँपालिकाले फलफूल तथा कृषिको व्यवसायीकरण, खाद्यान्न वाली, नगदे बाली, तरकारी उत्पादन तथा पशुपालनमा जोड

दिदै आएको छ । स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित प्रारम्भिक प्रशोधन तथा निकासीको सम्भावना देखिएको तथा विभिन्न किशिमका साना तथा घरेलु उद्यम र व्यवसायको विकास तथा विस्तारमा जोड दिन सकिने सम्भावना देखिएको छ । यहाँ क्रमशः स्थानीय बजार तथा स्थानीय उत्पादन विक्री केन्द्र स्थापना भइरहेकाले व्यवसाय करको सम्भावना समेत रहेको देखिन्छ । यस क्षेत्रमा संलग्न रहेका महिलाहरुलाई प्रत्यक्ष लाभदायी बनाई कार्यक्रममा समावेश गरेमा करको दायरा थप फराकिलो हुने सम्भावना छ ।

३.३.१ कर राजश्व

गाउँपालिकाको राजश्वका स्रोतहरु मध्ये कर राजश्व अन्तर्गत हाल परिचालन भइरहेको, सम्भाव्य स्रोत र सोको परिचालनका लागि गर्नुपर्ने सुधारहरु यसप्रकार रहेका छन् :

क. सम्पति कर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५५ मा सम्पत्ति कर सम्बन्धी प्रावधान रहेको छ । उक्त दफा अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको घर र सो घरले चर्चेको क्षेत्रफल वरावरसम्मको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था : गाउँपालिकाले आ.व.२०७६/७७ मा सम्पत्ति कर शीर्षकमा रु.१० लाख प्राप्त हुने अनुमान गरेकोमा रु.७ लाख ८१ हजार असुल भएको देखिन्छ । यसैगरी आ.व.२०७७/७८ का लागि रु.८ लाख अनुमान गरिएको छ ।

गाउँपालिकाले आर्थिक बर्ष २०७६/७७ देखि गाउँपालिकालाई आर्थिक रुपले सबल र सम्पन्न बनाउन विज्ञहरुको राय सुझाव समेत लिई प्रगतिशील करको रुपमा जनतालाई मर्का नपर्ने गरी दररेट निर्धारण गरी सम्पत्ति कर र भूमिकर लागू गरेको छ । यस करमा गाउँपालिकाले २४ वटा स्ल्याब निर्माण गरी रु. ५ लाखसम्म सम्पत्ति हुनेले बार्षिक रु.३०- देखि ५ करोडसम्म सम्पत्ति हुनेले बार्षिक रु.२७१००।- र सोभन्दा माथिको सम्पत्तिमा रु.२।- प्रति हजारका दरले सम्पत्ति कर लगाएको छ । सम्पत्ति करको मूल्यांकनको लागि घर संरचनाको मूल्यांकन दर निर्धारण गर्दा ८ वटा प्रकृतिमा घर संरचनाको वर्गीकरण गरी व्यापारिक र औद्योगिक क्षेत्रमा व्यापारिक, औद्योगिक र संस्थागत संरचनालाई एक किसिमको दर रेट र बसोबास प्रयोजनको लागि अर्को किसिमको दररेट निर्धारण गरिएको छ । ढुंगा, इटा, ब्लक प्रयोग गरी निर्माण भएको पर्खालको समेत मूल्यांकन दर तोकी निर्माण प्रकृति अनुसारका घर संरचनाको औसत आयु निर्धारण गरी ह्रासकट्टी कर दर समेत निर्धारण गरिएको छ । नक्सापास नभएका पुराना घर संरचनाहरुको मूल्यांकनको समेत आधार विकास गरिएको छ । कर निर्धारण तथा दाखिला गर्ने समय र सो समयमा भुक्तान नभएमा लाग्ने जरिवाना समेत उल्लेख गरी सबै सरोकारवालाको जानकारीको लागि पुस्तिका समेत छपाई गरी वितरण गरिएको देखिन्छ ।

गाउँपालिकाले निर्धारण गरेको सम्पत्ति करको संरचना समष्टिमा वैज्ञानिक नै देखिएको र लागू भएको एक आर्थिक बर्षमात्र भएकोले हाललाई यसमा सामान्य सुधार बाहेक परिवर्तन गर्नु आवश्यक देखिदैन ।

सम्भावना : यस गाउँपालिकामा ६६८२ घरहरु रहेको देखिन्छ । यसबाट औसतमा प्रति घर ११७ मात्र असूल भएको देखिन्छ । सम्पत्ति कर लागू भएको पहिलो बर्ष भएकोले यसरी कम कर उठेको हुनसक्छ । यस हिसावले हेर्दा यहाँका करिब ६० प्रतिशत घरहरु हालसम्म करको दायरामा आएका

देखिदैनन् । अर्कोतर्फ गाउँपालिकाले निर्धारण गरेको करको दर समेत करिब ३२०० घरहरुले बार्षिक रु.१०० भन्दा कम कर तिर्नुपर्ने गरी निर्धारण गरेको छ जुन प्रशासनिक खर्च समेतको हिसावले र बर्तमान मूल्यको लागत भन्दा पनि कम हो । नेपालका प्रायः सबै गाउँपालिकाहरुले यस्ता करदाताबाट बार्षिक रु.१०० को हाराहारीमा कर लगाएको देखिँदा यसमा बृद्धिको सम्भावना समेत रहेको देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु : गाउँपालिकाले तयार पारेको हरेक घरधुरीको तथ्यांकलाई राजश्वको लगत बनाउन आधारमा लिने र आगामी आर्थिक बर्षको बजेटमा दर तथा स्ल्याबमा सामान्य परिमार्जन गरी गाउँसभाबाट परिमार्जन सहितको दर स्वीकृत गरी सोही अनुसार गाउँपालिका तथा वडास्तरबाट कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्दा उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

सम्पत्ति करको प्रयोजनको लागि सम्पत्तिको मूल्यांकन गर्दा चलनचल्तीको मूल्य र घरजग्गा रजिष्ट्रेशन प्रयोजनको लागि निर्धारण गरिएको न्यूनतम मूल्यांकनको औसतलाई आधार मानी सम्पत्तिको स्वामीले स्वघोषणा गर्ने र वडाले प्रमाणित गर्ने परिपाटी अपनाउनु उपयुक्त हुन्छ । यस पालिकामा हाल निर्धारण गरिएको दररेट पालिकाले विगतको अनुभव, मालपोत कार्यालयको मूल्यांकन र चलनचल्तिको मूल्यांकनको आधारमा भनिएपनि केही करदाता र केही जनप्रतिनिधिको करदाताले स्वघोषणा गर्न नपाएकोमा असंतुष्टि रहेको देखिएकोले लागू भएको तीनबर्ष पछि मूल्यांकनमा परिमार्जन गर्दा स्वघोषणा विधि अपनाउने र एक पटक गरेको मूल्यांकन ३ बर्षसम्म परिवर्तन नहुने गर्दा उपयुक्त हुने देखिन्छ । तर यसरी कायम गरिएको सम्पत्तिको मूल्यांकन रकमलाई जुनसुकै प्रयोजनको लागि पनि गाउँपालिकाले सिफारिस गर्दा परिवर्तन गर्न हुँदैन । विभिन्न स्थानीय तहमा सम्पत्ति कर प्रयोजनको लागि मूल्यांकन गर्दा कम मूल्य घोषणा गर्ने तर सोही सम्पत्ति ऋण लिन सिफारिश गर्दा वा विदेश जान सम्पत्ति प्रमाणित गर्दा बढी मूल्यमा सिफारिश माग गर्ने परिपाटी रहेको देखिएकोले यसमा मन्त्रालयले जुनसुकै प्रयोजनको लागि पनि एउटै मूल्य कायम गर्ने अनुरोध गरेको थियो । यसमा घरमूली महिला वा महिलाको स्वामित्वमा सम्पत्ति भएमा केहि छुट दिने गरी आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गर्न सकिने छ ।

हाल गाउँपालिकामा लागू भएको सम्पत्ति करको स्ल्याब र दरमा देहाय बमोजिम परिमार्जन गर्न सकेमा बढी वैज्ञानिक र बढी सम्पत्ति हुनेसँग बढी कर र कम सम्पत्ति हुनेसँग कम कर असूल हुने गरी सम्पत्ति करमा सुधार गर्नसक्ने गुन्जायस देखिन्छ ।

सम्पत्ति करको सम्पत्ति मूल्यांकन गरिसकेपछि मूल्यांकित अंक र त्यसमा लाग्ने करमा गर्न सकिने सुधार

सम्पत्ति मूल्यांकन रु.	सम्पत्ति मूल्यांकन रु.	कूल मूल्य रु.	थप प्रति हजार करको दर रु.	कर रकम रु.	कूल कर रकम रु.
१ देखि २००,००० सम्म	२००,०००.००	२००,०००.००	न्यूनतम	३०.००	३०
२,००,००१ देखि ५,००,००० सम्म	३००,०००.००	५००,०००.००	०.०५	१५.००	४५
५,००,००१ देखि १०,००,००० सम्म	५००,०००.००	१,०००,०००.००	०.१५	७५.००	१२०
१०,००,००१ देखि २०,००,००० सम्म	१,०००,०००.००	२,०००,०००.००	०.२०	२००.००	३२०
२०,००,००१ देखि ४०,००,००० सम्म	२,०००,०००.००	४,०००,०००.००	०.३०	६००.००	९२०
४०,००,००१ देखि ७०,००,००० सम्म	३,०००,०००.००	७,०००,०००.००	०.४०	१,२००.००	२,१२०
७०,००,००१ देखि १,१०,००,००० सम्म	४,०००,०००.००	११,०००,०००.००	०.५५	२,२००.००	४,३२०
१,१०,००,००१ देखि २,००,००,००० सम्म	९,०००,०००.००	२०,०००,०००.००	०.६५	५,८५०.००	१०,१७०
२,००,००,००१ देखि ५,००,००,००० सम्म	३०,०००,०००.००	५०,०००,०००.००	०.७५	२२,५००.००	३२,६७०

सम्पत्ति मूल्यांकन रु.	सम्पत्ति मूल्यांकन रु.	कूल मूल्य रु.	थप प्रति हजार करको दर रु.	कर रकम रु.	कूल कर रकम रु.
५,००,००,००१ देखि १०,००,००,००० सम्म	५0,000,000.00	१00,000,000.00	0.९0	४५,000.00	७७,६७0
१०,००,००,००१ देखि २०,००,००,००० सम्म	१00,000,000.00	२00,000,000.00	१.१0	११0,000.00	१८७,६७0
२०,००,००,००१ देखि ४०,००,००,००० सम्म	२00,000,000.00	४00,000,000.00	१.५0	३00,000.00	४८७,६७0
४०,००,००,००१ देखि ७०,००,००,००० सम्म	३00,000,000.00	७00,000,000.00	२.00	६00,000.00	१,0८७,६७0

यस अनुसार सम्पत्ति करको दर स्वीकृत गरी लागु गरेमा दरमा प्रगतिशीलता आउने र सम्पत्ति बढ्दै गएको अनुपातमा दर पनि बढ्दै जाने हुन्छ। हाल सम्पत्ति कर तिर्ने अधिकाँश करदाताको कर रकममा सामान्य अन्तर आउने तर व्यापक परिवर्तन र गुनासो नआउने हुन्छ । यद्यपि हाल गाउँपालिकाले लागु गरेको दर पनि प्रगतिशील नै छ तर यसमा कम सम्पत्ति हुने देखि बढी सम्पत्ति हुनेको प्रत्येक कर सीमाको बृद्धिदर समान देखिदैन तथा धेरैवटा कर सीमा निर्धारण गरिएको छ।

ख. भूमिकर (मालपोत)

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५६ अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको जग्गामा त्यस्तो जग्गाको उपयोगका आधारमा भूमिकर (मालपोत) लगाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ । तर सम्पत्ति कर लगाएको जग्गामा भूमिकर (मालपोत) नलगाइने उल्लेख गरेको छ।

विद्यमान अवस्था : मालपोत गाउँपालिकाको परम्परादेखि चल्दै आएको र दिगो राजश्वको स्रोत हो। गाउँपालिकाले आ.व.२०७६/७७ मा सम्पत्ति कर शीर्षकमा नै मालपोत तथा भूमीकरको अनुमान समावेश गरेको र आर्थिक ऐन २०७६ मा भूमिकर (मालपोत) को दर निर्धारण गरिएको छ।

शहिद लखन गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल १४९.३ वर्ग किमि रहेको मध्ये करिब ३०% खेतीयोग्य जमिन (अनुमान फरक पर्न सक्ने) भएमा ८८,०५७ रोपनी[1] (४४.७९ वर्ग किमि) जमिन खेतीपातीका लागि उपयोग भएको अनुमान गर्न सकिन्छ। यसमध्ये घरघडेरीलाई सम्पत्ति करको स्रोतका रुपमा लिएपछि बाँकी रहने जमिनमा भूमिकर (मालपोत) लगाउनु पर्ने हुन्छ। यहाँ भूमिकर प्रयोजनका लागि आर्थिक ऐन वमोजिम मूल्यांकनका आधारमा दर निर्धारण भएको छ र यो दर मालपोत कार्यालयले घरजग्गा रजिष्ट्रेशन प्रयोजनको लागि राखेको मूल्यांकनलाई आधारमा लिइएको छ। यसमा जमीनको उत्पादकत्व भन्दा व्यवसायिक महत्वलाई बढी ध्यान दिइएको देखिन्छ।

मालपोत वा भूमीकरको प्रयोजनको लागि जग्गाको गणना गर्दा साविकको जग्गाको वर्गीकरण अनुसारको परिमाणको आधारमा नभै गाउँपालिकाको क्षेत्रमा उपलब्ध निजी जग्गालाई जग्गाको उपयोग (व्यापारिक, आवासीय, कृषि र अन्य प्रयोजन)को आधारमा वर्गीकरण गरी प्रतिरोपनी न्यूनतम मूल्यांकन निश्चित गरेर भएको मूल्यांकनको आधारमा २४ वटा स्ल्याबमा करको दर निर्धारण गरिएको छ। यस अनुसार रु. ५ लाखसम्म कूल जग्गाको मूल्यांकन भएको जग्गाधनीले बार्षिक रु. १०।- देखि अधिकतम मूल्यांकन ५ करोडसम्म हुनेले बार्षिक रु.६७७५।- र त्यसपछि जतिसुकै मूल्यांकन भएपनि थप प्रतिहजारमा रु. -।५० पैसा थप भूमीकर तिर्नुपर्ने गरी आर्थिक ऐन २०७६।७७ देखि लागू गरिएको छ । जग्गाको मूल्यांकन प्रयोजनको लागि वर्गीकरण गर्दा गाउँपालिकाका सबै वडाका सबै वस्ती, सडक र खेती भएका हरेक जग्गा समेटिएकोले यसमा

[1] १ वर्ग किमि = १०० हेक्टर, १ हेक्टर = १०७,६३९ वर्गफुट/१९.६६ रोपनी हुने भएकाले ४८.९ वर्ग किमि = ४८९० हेक्टर * १९.६६ = ९६,१२० रोपनी। https://www.metric-conversions.org/area/square-kilometers-to-hectares.htm

वैज्ञानिकता देखिन्छ । यद्यपि कुन क्षेत्रमा कति परिमाणमा जग्गा छ भन्ने बिषय यो पद्धति लागू भएको पहिलो बर्ष भएकोले आगामी दिनमा सबै जग्गाधनीको लगत र कित्ता सहितको मूल्यांकन निश्चित हुनेमा आशा गर्न सकिन्छ ।

यसरी मूल्यांकन र दर निर्धारण भएतापनि गाउँपालिकाले वडाहरुको सक्रियतामा हरेक वस्ती र टोलटोलमा मालपोत तथा सम्पत्ति कर संकलन गर्न निश्चित समय निर्धारण गरी डोर खटाउने र लगत तयार भएपछि आर्थिक बर्षको शुरुमा नै राजश्व शाखाले वडा कार्यालय मार्फत प्रत्येक घरधनी कहाँ बील पठाउने कार्यभने गर्न बाँकी देखिन्छ ।

करको सम्भावना : यस गाउँपालिकाको सम्पत्ति कर लगाएको वाहेकको जमिनलाई हालकै जस्तो मूल्यांकन र उपयोगका आधारमा मालपोत लिने नीतिलाई निरन्तरता दिएमा त्यसले नै भूमिकरको समेत प्रयोजनलाई समेटने हुँदा करको दर तथा सीमालाई सामान्य परिमार्जन गरेर निरन्तरता दिंदा उपयुक्त नै हुन्छ र यो हालको भूउपयोग ऐन, २०७६ को अभिप्रायलाई केही हदसम्म कार्यान्वयन समेत गर्ने देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु : गाउँपालिकाले हरेक वडामा रहेको जमिन मध्ये सम्पत्ति कर लगाएको वाहेकको जमिनलाई भूमिकर (मालपोत) प्रयोजनका लागि मूल्यांकन गरिए अनुसारको करदाताको व्यक्तिगत लगत तयार गर्नु पर्दछ । गाउँपालिकाले हाल निर्धारण गरेको २४ स्ल्याबको मालपोत (भूमिकरको बर्तमान मूल्यांकन सीमालाई तल तालिकामा उल्लेख गरे बमोजिम १३ स्ल्याबमा परिमार्जन गरी प्रगतिशील दरमा कर लगाउन सकिने देखिन्छ । यसबाट बर्तमान भूउपयोग ऐन २०७६ बमोजिम जग्गा जमिनको वर्गीकरण र परिमाणलाई समेत ध्यानमा लिन र गाउँसभाबाट स्वीकृत नीति गाउँपालिका तथा वडास्तरबाट कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकन गर्न समेत सहजीकरण हुनसक्ने देखिन्छ । यसको साथै बक्यौताको विवरण तयार गरी सो उठाउन पनि पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

जग्गा मूल्यांकनको आधारमा तय गरिएको मालपोतको प्रगतिशील दर निर्धारण गर्ने तरिका

जग्गाको मूल्यांकन सीमा रु.	थप जग्गाको मूल्यांकन रु.	कूल मूल्य रु.	थप प्रतिहजार करको दर रु.	कर रकम रु.	कूल कर रकम रु.
१ देखि २००,००० सम्म	२००,०००.००	२००,०००.००	न्यूनतम	१०.००	१०
२००००१ देखि५,००,००० सम्म	३००,०००.००	५००,०००.००	०.०२	६.००	१६
५,००,००१ देखि १०,००,००० सम्म	५००,०००.००	१,०००,०००.००	०.०३	१५.००	३१
१०,००,००१ देखि २०,००,००० सम्म	१,०००,०००.००	२,०००,०००.००	०.०४	४०.००	७१
२०,००,००१ देखि ४०,००,००० सम्म	२,०००,०००.००	४,०००,०००.००	०.०६	१२०.००	१९१
४०,००,००१ देखि ७०,००,००० सम्म	३,०००,०००.००	७,०००,०००.००	०.०९	२७०.००	४६१
७०,००,००१ देखि १,१०,००,००० सम्म	४,०००,०००.००	११,०००,०००.००	०.१३	५२०.००	९८१
१,१०,००,००१ देखि २,००,००,००० सम्म	९,०००,०००.००	२०,०००,०००.००	०.१८	१,६२०.००	२,६०१
२,००,००,००१ देखि ५,००,००,००० सम्म	३०,०००,०००.००	५०,०००,०००.००	०.२५	७,५००.००	१०,१०१
५,००,००,००१ देखि १०,००,००,००० सम्म	५०,०००,०००.००	१००,०००,०००.००	०.३५	१७,५००.००	२७,६०१
१०,००,००,००१ देखि २०,००,००,००० सम्म	१००,०००,०००.००	२००,०००,०००.००	०.५०	५०,०००.००	७७,६०१
२०,००,००,००१ देखि ४०,००,००,००० सम्म	२००,०००,०००.००	४००,०००,०००.००	०.७०	१४०,०००.००	२१७,६०१
४०,००,००,००१ देखि ७०,००,००,००० सम्म	३००,०००,०००.००	७००,०००,०००.००	१.००	३००,०००.००	५१७,६०१

प्रस्तुत दरमा मालपोत लगाउँदा करको दर प्रगतिशील हुन्छ । हाल मालपोत तिर्ने नागरिकले तिरी आएको रकममा सामान्यमात्र परिवर्तन हुन्छ र करका सीमाहरु सीमित हुन्छन । जग्गाको मूल्यांकन अनुसार रकम थपघट गर्न सजिलो हुन्छ ।

मालपोतको लगत राख्न तथा हिसाव निकाल्न राजस्व शाखामा सफ्टवेयर सहितको कम्पुटर जडान गरी प्रत्येक वडाबाट प्राप्त तथ्यांक अध्यावधिक गर्दा असुल गर्न सहज हुन्छ । राजस्व शाखाले तयार भएको लगत अनुसार आर्थिक बर्षको शुरुवातमा नै प्रत्येक घरधनीको गाउँपालिकामा भएका सबै जग्गाको एकीकृत मालपोत रसिद तयार गरी असूल उपर गर्न सम्वन्धित वडामा पठाउनु पर्ने हुन्छ ।

ग. घर जग्गा बहाल कर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५७ मा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर, कारखाना, जग्गा वा पोखरी पुरै वा आंशिक तवरले बहालमा दिएकोमा गाउँपालिकाले त्यस्तो बहाल रकममा बहाल कर लगाउने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था : घर जग्गा वहाल कर गाउँपालिकाको दिगो तथा बृद्धि हुदैजाने राजश्वको स्रोत हो । यस गाउँपालिकामा बहालमा लगाएको शुल्कको वार्षिक १०% घर र जग्गा वहाल कर लगाईने उल्लेख छ । यसैगरी व्यवसायिक कृषि उत्पादनका लागि जग्गा भाडा अनुदान उपलब्ध गराउने कार्यविधि २०७६ को दफा १० (ङ) मा वार्षिक सम्झौता रकमको ३०% सम्म कर कट्टि गरी भाडा अनुदान उपलब्ध गराउन सकिने उल्लेख भएको छ । गाउँपालिकाले आ.व.२०७६/७७ मा यस शीर्षकमा रु. ५ लाख अनुमान गरेकोमा रु.४ लाख ५ हजार ६७५ असुल भएको छ भने आ.व.२०७७/७८ मा पनि रु.५ लाख नै प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ ।

करको सम्भावना : यस गाउँपालिकामा करिव ८५८ वटा उद्योग, व्यापार, व्यवसायहरु सञ्चालनमा रहेको तथ्यांक आर्थिक गणनाबाट देखिन्छ भने २०६८ को जनगणना अनुसार केन्द्रीय तथ्यांक विभागबाट तयार भएको जिल्ला प्रोफाईल अनुसार ६३८५ घर आफ्नो स्वामित्वमा रहेको तथा २९७ परिवार भाडामा रहेको उल्लेख छ । त्यसैले व्यापार व्यवसायहरु, वैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु, निजी विद्यालयहरु तथा आवासीय प्रयोजनका लागि बहालमा लिएका घरहरुको वार्षिक भाडा रकमको १०% का दरले घरजग्गा बहाल कर लगाउँदा गाउँपालिकालाई वार्षिक बहाल कर प्राप्त हुने देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु : व्यवसायिक तथा आवासीय प्रयोजनका लागि बहालमा प्रयोग भएका घर तथा जग्गाको परिमाण, मासिक वहालको दर अनुसारको लगत तयारी, वहाल करको स्वीकृत दर वमोजिम प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

घ. व्यवसाय कर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५८ मा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र व्यापार, व्यवसाय वा सेवामा पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोवारको आधारमा व्यवसाय कर लगाउने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था : यस गाउँपालिकामा आ.व.२०७६/७७ मा यस शीर्षकमा रु.३ लाख २५ हजार अनुमान गरेकोमा रु.८०० असुल भएको देखिएता पनि व्यवसाय दर्ता नवीकरणमा व्यवसाय करको

रकम पनि आम्दानी बाँधिएको पाइन्छ । साथै आ.व.२०७७/७८ का लागि रु.३ लाख २५ हजार नै प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ ।

करको सम्भावना : यहाँ केन्द्रीय तथ्यांक विभागबाट आर्थिक गणना २०७५ अनुसार ८५८ वटा देहाय वमोजिम प्रकृतिका उद्योग, व्यवसाय रहेको देखिन्छ ।

कृषि, वन, माछा पालन	उत्पादन	खानी, विद्युत, खानेपानी तथा निर्माण	थोक तथा खुद्रा व्यापार	ढुवानी, भण्डारण, सूचना र सञ्चार	होटल, लज	वित्त, बीमा	शिक्षा	मानव स्वास्थ्य र समाजिक कार्य	घरजग्गा, पेशागत व्यवसाय, वैज्ञानिक, प्रशासनिक, कला, मनोरञ्जन र अन्य
५१	५६	२	४१९	४	१३६	३७	४५	५०	५८

यी व्यवसायहरुको पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोवारका आधारमा स्थानीय उद्योग वाणिज्य संघसँगको सहकार्यमा न्यूनतम कर निर्धारण गरी राजश्व प्राप्त गर्ने सम्भावना रहेको देखिन्छ ।

यस बाहेक यस गाउँपालिकामा सहकारी ऐन, २०७४ बमोजिम गठन भएका विभिन्न प्रकृतिका काम गर्ने ..७.. वटा सहकारी संस्थाहरु रहेका छन् । यी संस्थाहरुमध्ये ..७.. वटा सक्रिय रुपमा सञ्चालनमा रहेका र कारोबार गर्ने गरेका छन् ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु : गाउँपालिका अन्तर्गतका उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायहरुलाई दर्ता प्रक्रियामा ल्याई तिनीहरुको पूँजीगत लगानी, आम्दानी, मुनाफा, सेवा आदि पक्षहरुलाई मध्यनजर गरी थोक र खुद्रा कारोवार गर्ने आदि आधार समेतमा वर्गीकरण गरेर लगत तयार गर्दा राजश्व अनुमान गर्न सहज हुन्छ । तर गाउँपालिकाले दोहोरो कर लिएको अनुभूति करदातालाई हुन नदिन कतिपय व्यवसाय कर र व्यवसाय दर्ता/नवीकरण दस्तुर एकै शीर्षकमा लिनु पर्ने हुन सक्छ । गाउँसभाबाट स्वीकृत व्यवसाय करको दर अति लामो भएकाले गाउँपालिकामा लागू नहुने तथा दोहोरिएको दरलाई हटाउनु आवश्यक देखिन्छ । दोहोरिएको दरको उदाहरण : बुँदा नं. २५.१६ चुरा पसल वार्षिक दर रु.८००, बुँदा नं. २५.५२ चुरापोते पसल वार्षिक दर रु.२०० आदि ।

सहकारी संस्थाहरुले गर्ने कामको प्रकृति अनुसार सहकारीको वर्गिकरण र पूँजीगत लगानीयको आधारमा यीनले दिने रोजगारीका बिषयमा समेत स्पष्ट विवरण तयार गरी राख्नु र प्रचलित कानून बमोजिम व्यवसाय कर समेत कार्यान्वयनमा ल्याउनु उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

गाउँपालिकाले सर्वप्रथम गाउँपालिकाको क्षेत्रमा सञ्चालनमा रहेका सबै व्यवसायलाई दर्ता प्रक्रियामा ल्याएपछि व्यवसाय करलाई वैज्ञानिक र प्रगतिशील बनाउन तथा करदाताको कर तिर्ने क्षमता अनुसार कर प्रत्यारोपण गर्न सजिलो होस भन्नाका लागि व्यवसाय कर सुधार गर्न निम्न बमोजिमको वार्षिक व्यवसाय कर सरचना प्रस्ताव गरिएको छ :

तालिका ७ : व्यवसाय करको दर निर्धारण र छुटको विधि प्रस्ताव

क्र.सं.	पुँजीगत लगानी रकमको सीमा	वार्षिक कारोबार रकमको सीमा	व्यवसाय करको वार्षिक रकम
१	रु. १० हजारसम्मको पुँजीगत लगानी	रु. ५० हजारसम्मको वार्षिक कारोबार	रु.२००/–
२	रु. १० हजारभन्दा बढी रु. २० हजारसम्मको पुँजीगत लगानी	रु. ५० हजारभन्दा बढी रु. १ लाखसम्मको वार्षिक कारोबार	रु.२५०/–

३	रु. २० हजारभन्दा बढी रु. ४० हजारसम्मको पुँजीगत लगानी	रु. १ लाखभन्दा बढी रु. २ लाखसम्मको वार्षिक कारोबार	रु.३००/–
४	रु. ४० हजारभन्दा बढी रु. ८० हजारसम्मको पुँजीगत लगानी	रु. २ लाखभन्दा बढी रु. ४ लाखसम्मको वार्षिक कारोबार	रु.४००/–
५	रु.८० हजारभन्दा बढी रु.१ लाखसम्मको पुँजीगत लगानी	रु.४ लाखभन्दा बढी रु.५ लाखसम्मको वार्षिक कारोबार	रु.५००/–
६	रु.१ लाखभन्दा माथि रु.५ लाखसम्मको पुँजीगत लगानी	रु.५ लाखभन्दा बढी रु. २५ लाखसम्मको वार्षिक कारोबार	वार्षिक कारोबारको कुल रकममध्ये पहिलो रु. ५ लाखमा व्यवसाय कर रु. ५००/– कायम गरी त्यसपछिको २० लाखमा प्रति रु. १ लाखमा रु. ५०/– का दरले कारोबारको आधारमा व्यवसाय कर लगाउने
७	रु.५ लाखभन्दा माथि रु.१० लाखसम्मको पुँजीगत लगानी	रु.२५ लाखभन्दा बढी रु.५० लाखसम्मको वार्षिक कारोबार	माथि उल्लेख भएपछिको २५ लाखमा प्रति रु. १ लाखमा रु. ७५/– का दरले कारोबारको आधारमा थप गरी व्यवसाय कर लगाउने
८	रु.१० लाखभन्दा माथि रु.२० लाखसम्मको पुँजीगत लगानी	रु. ५० लाखभन्दा बढी रु.१ करोडसम्मको वार्षिक कारोबार	माथि उल्लेख भएपछिको ५० लाखमा प्रति रु. १ लाखमा रु. १२५/– का दरले कारोबारको आधारमा थप गरी व्यवसाय कर लगाउने ।
९	रु.२० लाखभन्दा बढीको पुँजीगत लगानी	रु.१ करोडभन्दा बढीको वार्षिक कारोबार	माथि उल्लेख भएपछिको जतिसुकै भए पनि प्रति रु. १ लाखमा रु. १५०/– का दरले कारोबारको आधारमा थप गरी व्यवसाय कर लगाउने ।

द्रष्टव्यः माथि उल्लेख भएबमोजिमको अघिल्लो तहको पुँजीगत लगानी गरी पछिल्लो तहको वार्षिक कारोबार गरेकोमा वार्षिक कारोबारको आधारमा नै व्यवसाय कर लगाउने ।

गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनमा समावेश भएपछि लागू हुने गरी व्यवसाय करमा निम्नानुसारको छुट सिफारिस गरिएको छ :

व्यवसाय करमा प्रस्तावित छुटको प्रतिशत

क्रसं.	उद्यम व्यवसायको किसिम	व्यवसाय करमा प्रस्तावित छुटको %
१	गाउँपालिकाद्वारा आर्थिक ऐनमा उल्लेख गरी दुर्गम स्थल भनी तोकिएका स्थानहरूमा सञ्चालन हुने व्यवसायमा	व्यवसाय करका दरहरूमा ५० प्रतिशत छुट दिने
२	विकट भौगोलिक क्षेत्रका बासिन्दा, विपन्न समुदाय, अपांगता भएका तथा महिला उद्यमीद्वारा सञ्चालन गर्ने रु. १० लाखसम्म पुंजी लगानी भएका उद्यम व्यवसायमा	व्यवसाय करका दरहरूमा ५० प्रतिशत छुट दिने
३	कृषि व्यवसाय (पशु पालनसमेत), वन पैदावर र पर्या–पर्यटन सम्बन्धी उद्यम व्यवसायमा	माथि प्रस्तावित दरमा व्यवसाय करको कुल रकम हिसाब गरी कुल व्यवसाय कर अंकमा २५ प्रतिशत छुट दिने
४	औद्योगिक ग्राममा सञ्चालन हुने उद्यम व्यवसायमा	

५	सहकारीको स्वामित्वमा सञ्चालन गरिने उद्यम व्यवसायमा	

जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग कर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ६१ मा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले ऊन, खोटो, जडिवुटी, प्रचलित कानून वमोजिम निषेधित जीवजन्तु वाहेकका अन्य मृत वा मारिएको जीवजन्तुको हाड, सीङ, प्वाँख, छाला वा यस्तै प्रकृतिको वस्तुको व्यवसायिक उपयोग गरेवापत गाउँपालिकाले जडिवुटी, कवाडी तथा जीवजन्तु कर लगाउने व्यवस्था रहेको छ।

विद्यमान अवस्था : यस गाउँपालिकामा हालसम्म जडिवुटी, कवाडी तथा जीवजन्तु कर शीर्षक अन्तर्गत राजश्व प्राप्त गरेको अवस्था देखिदैन । तर कवाडी संकलनलाई व्यवसाय कर अन्तर्गत राखिएकोले सोही शीर्षकमा रकम प्राप्त भएको हुनसक्दछ।

करको सम्भावना : यहाँ उत्पादन हुने जडिवुटी, कवाडी र गाइ, गोरु, भैंसी, बाख्रा जस्ता पशुहरु र हाँस कुखुरा जस्ता घरपालुवा पशुपंक्षीहरु पलन गर्ने किसानहरुबाट संकलन भइ विक्री वितरण हुने पशुहाट आदिबाट राजस्व संकलन हुनसक्ने देखिन्छ।

यस गाउँपालिकामा रहेका ३९ वटा सामुदायिक वन मध्ये केही वन क्षेत्रमा जडीवुटी खेती प्रवर्द्धन तथा बजारीकरण गर्न सकिने देखिन्छ । यस्ता जडिबुटीहरुमा जटामसी, लौठसल्ला, सतुवा, कुट्की, मुसली, काउलो, वनलसुन, पाषाणभेद, सुगन्धवाल, जिवन्ती, शिलाजित, सुनगाभा, चुत्रो, वनकरेला, नागवेली, तेजपात, पद्यमचाल, मजिठो, भ्याउ, गामाडोल, बेलाडोना, सुगन्धकोकिला, सोमलता आदि जातका महत्वपूर्ण प्रजातिका जडिबुटीहरू पाइने कुरा जिल्ला वन कार्यालयको प्रतिवेदनहरुमा पाइन्छ । यस्ता जडिबुटीहरुको संरक्षण तथा बजारीकरण गर्न व्यवसायिक रुप दिन सकिएमा नागरिकको आम्दानी बढ्नुका साथै गाउँपालिकाको समेत आय बढ्ने देखिन्छ।

यसैगरी यहाँको मनकामना लगायतका बजार क्षेत्रहरुमा विभिन्न किशिमका कवाडी वस्तु उत्पादन तथा विक्री हुने गरेको तर यसका व्यवसायीहरु करको दायरामा आई नसकेकाले राजस्व अशूल हुने गरेको देखिदैन । यसैले यस्ता कबाडी वस्तुहरु संकलन गर्न संकलन केन्द्रहरुको व्यवस्था गरी लाइसेन्सीङ गर्न सकिएमा त्यसबाट आन्तरिक आय बढ्ने देखिन्छ।

यस्तै यहाँ उत्पादन तथा विक्री हुने जिउँदा पशुपक्षीहरु र मरेका वा मारिएका पशुपक्षिहरुको हाड, सिंग, प्वाख र छाला आदिको संकलन तथा बिक्री हुने गरेको तर यस्ता व्यवसायीहरु करको दायरामा आइ नसकेको देखिन्छ । त्यसैले यी जीवजन्तु तथा तीनका अवशेषहरुको व्यवसायिक कारोबारलाई करको दायरामा ल्याई कर प्रत्यारोपण गर्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ । यस्ता कारोबारलाई व्यवस्थित गर्न पाक्षिक जीवजन्तुको व्यवसायिक कारोवार हाट जस्ता बजारको व्यवस्थापन गरेर पनि गर्न सकिन्छ।

च. साना सवारी कर

गण्डकी प्रदेशको आर्थिक ऐन, २०७७ को दफा ३ (२) अनुसार गाउँपालिकाले टाँगा, रिक्सा, अटो रिक्सा र इ-रिक्साको सवारी कर लगाई असुल गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ।

विद्यमान अवस्था : यस गाउँपालिकामा आ.व.२०७६/७७ मा सवारी साधन कर शीर्षकमा रु.२ लाख राजश्व अनुमान गरेकोमा कुनै रकम प्राप्त गरेको अवस्था देखिदैन।

करको सम्भावना : यहाँ भौतिक पूर्वाधार खासगरी सडक कालोपत्रे हुने क्रममा रहेको हुनाले मुख्य बजार केन्द्रहरुमा साना सवारी अटो रिक्सा र इ-रिक्सा सञ्चालन हुने सम्भावना रहेको छ ।

छ. विज्ञापन कर

विज्ञापन (नियमन गर्ने) ऐन, २०७६ दफा ४ अनुसार सार्वजनिक स्थलबाट देखिने गरी होर्डिङ वोर्ड राख्न र त्यसमा विज्ञापन गर्न चाहने व्यक्तिले सम्बन्धित स्थानीय तहबाट अनुमति लिनु पर्ने उल्लेख छ । साथै सोही दफाको उपदफा (६) मा विज्ञापन सम्बन्धी निवेदन, दस्तुर, अवधि लगायतका विषयहरु सम्बन्धित स्थानीय कानून वमोजिम हुने समेत उल्लेख गरिएको छ । यस शीर्षक अन्तर्गत संकलित रकमको ४०% प्रदेश संचित कोषमा दालिखा गर्नु पर्दछ ।

गण्डकी प्रदेशको आर्थिक ऐन २०७७ दफा ५ अनुसार विज्ञापन कर सम्बन्धित गाउँपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने, असुल उपर गर्ने र प्रदेश कानून वमोजिम बाँडफाँड गर्नुपर्ने उल्लेख भएको छ ।

विद्यमान अवस्था : यस गाउँपालिकामा हालसम्म विज्ञापन कर कै शीर्षक अन्तर्गत राजश्व प्राप्त भएको नभएता पनि अन्य कर शीर्षक अन्तर्गत आम्दानी गरिएको हुन सक्ने देखिन्छ । आर्थिक ऐन २०७७ अनुसार विज्ञापन करको दर विज्ञापनको किमिम अनुसार प्रति वर्ग फुट तथा संख्याका आधारमा निर्धारण भएको पाइन्छ ।

करको सम्भावना : यस गाउँपालिकाको दक्षिणी सीमा त्रिशुली नदीको पारी पट्टीबाट पृथ्वी राजमार्ग गएको हुँदा विभिन्न व्यवसायिक विज्ञापन राख्ने गरिएको पाइन्छ । साथै यहाँका बजार केन्द्रहरुमा पनि विभिन्न विज्ञापन सामग्री राख्ने गरिएको र भविष्यमा यसको अझ बढोत्तरी हुने सम्भावना रहेको छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु : गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका व्यापारिक प्रयोजनका विज्ञापन सामग्रीहरुको लगत राखी सोको नियमन र आर्थिक ऐनमा तोकिए वमोजिम कर असुल गर्नु पर्ने ।

ज. अन्य कर: अन्य करका सम्बन्धमा ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो, काठ, दाउरा, जराजुरी, स्लेट, खरीढुंगा, आदि प्राकृतिक वस्तुको निकासी शुल्क र दस्तुर संकलन गर्ने बिषय अत्यन्त महत्वपूर्ण रहेको छ । यस सन्दर्भमा गाउँपालिकाले नदिले बगाएर ल्याएका र दहमा जमेर बसेका यस्ता वस्तुहरु र निर्माण सामाग्रीहरुको संकलन तथा निकाशी गर्न पाउने व्यवस्था रहेकोले मन्त्रालयले जारी गरेको मापदण्डलाई पालना गर्दै वातावरणीय परीक्षण वा प्रारंभिक वातावरणीय परीक्षण गरी विक्री तथा निकासी गर्दा कर लगाउन सक्ने व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

यसैगरी गाउँपालिकालाई स्थानीय बजार तथा हाट बजार व्यवस्थापन गर्ने अधिकार रहेको सन्दर्भमा नियमित बजार व्यवस्था हुन नसक्ने स्थानहरुमा र कृषि उत्पादन बढी हुने स्थानहरुमा साप्ताहिक वा पाक्षिक हाट बजार सञ्चालन गर्ने र यसमा सहभागी हुने व्यवसायीहरुबाट हाट बजार कर संकलन गर्ने अभ्यास गर्न सकिन्छ । यसको लागि गाउँपालिकाका वडाहरुले आफ्नो स्थानमा सार्वजनिक खाली जग्गा वा हाटबजार सञ्चालन गर्ने स्थानको खोजीगरी बजारको लागि आवश्यक न्यूनतम पूर्वाधार (सफाई गर्ने, पानी परेमा ओत लाग्ने र बिक्री हुननसकेका सामानहरु तत्काल सुरक्षित रुपमा राख्ने र शौचालय तथा खानेपानीको प्रवन्ध गर्नुपर्ने हुन्छ ।

३.३.२ गैर कर राजश्व

गाउँपालिकाको आन्तरिक राजश्वको महत्वपूर्ण स्रोत सेवा शुल्क, दस्तुर, विक्रीबाट प्राप्त आय लगायतका पनि हुन् । यिनलाई गैर कर राजश्वका रुपमा लिने गरिन्छ, ती यसप्रकार रहेका छन् :

क. अन्य विक्रीबाट प्राप्त (प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तु)

संघीय कानूनका रुपमा रहेको स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ६२क मा खानीजन्य तथा प्राकृतिक वस्तुको बिक्री गाउँपालिकाले गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ । यसमा गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुंगा, गिट्टी, वालुवा, माटोजन्य वस्तु र सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गामा रहेका काठ, दाउरा, जराजुरी, दहत्तर बहत्तर आदिको विक्री गर्न सक्ने र त्यसरी बिक्री गरिएको रकम गाउँपालिकाको संचित कोषमा दाखिला गर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

वन ऐन, २०७६ ले वन पैदावारको परिभाषा गर्दै वनमा रहेका वा पाइएका वा वनबाट ल्याइएका काष्ठ पैदावार, गैरकाष्ठ वन पैदावार वा चट्टान, माटो, नदिजन्य र खनिज पदार्थलाई सम्झनु पर्छ भनी व्यवस्था गरेकोले र नेपाल सरकारले गत श्रावणमा जारी गरेको ढुंगा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन् मापदण्ड, २०७७ ले सार्वजनिक खोला, नालाको आफ्नै निर्णयले, खानीक्षेत्रको सम्वन्धित निकायबाट अनुमति प्राप्त गरेपछि आफ्नै निर्णयले र वन तथा चुरेक्षेत्रको ढुंगा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन्, संकलन र विक्री गर्दा सम्वन्धित निकायको सहमतिमा वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा उल्लिखित विधि अनुसार गर्नुपर्ने उल्लेख गरिएको छ । यसरी उत्खनन् र विक्री वितरणबाट प्राप्त आयको ४० प्रतिशत सम्वन्धित प्रदेश सञ्चित कोषमा दाखिला गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ ।

यसैगरी गत २०७७ असार १ नेपाल र प्रकाशित वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ अनुसार खानीको हकमा दैनिक ५०० घन मीटर सम्म र खोलाको हकमा जतिसुकै भएपनि ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो आदि उत्खनन् गर्न प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण मात्र गर्नुपर्ने र यस सम्वन्धी अध्ययन तथा स्वीकृति कार्यको टुंगो स्थानीय तहले नै लगाउन सक्ने गरी व्यवस्था गरिएकोले संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले स्वीकृति गर्दा के के बिषयलाई प्राथमिकता दिइ विश्लेषण गर्ने भनी अभिमुखीकरण गरि रहेको छ ।

तर उपर्युक्त संघीय ऐनहरुमा रहेको व्यवस्थाको प्रतिकूल हुनेगरी गण्डकी प्रदेश आर्थिक ऐन २०७७ दफा ८ वमोजिम वन क्षेत्र तथा निजी जग्गाका रोडा, गेग्रान, स्लेट ढुंगा, गिट्टी ढुंगा, चट्टान ढुंगा, कटिंग ढुंगा, चिप्स, इट्टा पार्ने माटो, अन्य साधारण माटो, वालुवा, चुनढुंगा, नदी तथा खोलाले बगाएर ल्याएको काठ, कुकाठ, जराजुरी जस्ता दहत्तर, बहत्तरका साथै खानी तथा नदीजन्य पदार्थ उत्खनन् र संकलनमा अनुसूची ६ वमोजिम प्राकृतिक स्रोत शुल्क उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गतका डिभिजन कार्यालयले संकलन गरी प्रदेश संचित कोषमा दाखिला गर्ने उल्लेख गरेको छ । यसरी हेर्दा संघीय कानून र प्रदेश कानूनमा फरक फरक प्रावधान रहेको देखिएकोले यसमा संवैधानिक अदालतबाट संघीय कानूनसँग बाझिएको हदसम्म प्रदेश ऐन खारेज हुने देखिन्छ ।

विद्यमान अवस्था : यस गाउँपालिकाले खानीजन्य वस्तु (ढुंगा, गिट्टी, वालुवा, स्लेट, माटो) तथा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन कार्यविधि २०७४ तर्जुमा गरी यसको उत्खनन् तथा संकलन अनुमति दस्तुर तथा ढुवानी गर्ने साधन अनुसारको निकासी दस्तुरको दर निर्धारण गरेको छ । यहाँ अन्य सेवा शुल्क तथा विक्रीबाट प्राप्त (प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तु) र (अन्य सेवा शुल्क समेत गरी) शीर्षक

अन्तर्गत आ.व.२०७६/७७ मा रु.१ करोड अनुमान गरिएकोमा रु.४५ लाख ११ हजार असुल भएको पाइन्छ। साथै आ.व.२०७७/७८ का लागि यस शीर्षकमा रु. ६० लाख अनुमान गरिएको छ।

स्रोतको सम्भावना : यस गाउँपालिका पृथ्वी राजमार्ग, मध्यपहाडी लोकमार्ग, गोरखा सदरमुकाम जाने मार्ग आदिसँग जोडिएको तथा विभिन्न नदी तथा खोलाहरु भएकाले निर्माण सामग्रीको माग हुने देखिन्छ। यहाँका दरौदी, मर्स्यांदी, त्रिशुली र अन्य विभिन्न नदी तथा खोलाहरु रहेको हुनाले प्राकृतिक तथा खानीजन्य वस्तुको विक्री तथा उपयोगको सम्भावना रहेको छ।

साथै मनकामना केवल कारले प्रति यात्रु टिकट वापतको २% अन्य सेवा शुल्क यस गाउँपालिकालाई उपलब्ध गराउने हुनाले उक्त रकम दिगो रुपमा प्राप्त हुने गरेको छ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु : गाउँपालिका अन्तर्गतका खानीजन्य तथा प्राकृतिक वस्तुहरुको परिमाण, गुणस्तर र वातावरणीय पक्षका विषयमा अध्ययन गरी सोको आधारमा परिचालनका लागि पहल गर्नुपर्ने र हालै नेपाल सरकारले जारी गरेको ढुंगा गिट्टी बालुवा उत्खनन् तथा विक्री वितरण सम्वन्धी मापदण्ड, २०७७ बमोजिम वातावरणीय परीक्षण तथा उत्खनन् र बिक्री वितरण गर्न आवश्यक सुधार समेत गर्नुपर्ने देखिन्छ। कानूनको मनसाय अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नै आर्थिक ऐन मार्फत यसको दर निर्धारण गर्नुपर्ने र प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण पनि आफैले स्वीकृत गर्नुपर्ने देखिन्छ। अब गाउँपालिकाले गण्डकी प्रदेश सरकारले आर्थिक ऐन २०७७ लाई भन्दा आफ्नै ऐनमा व्यवस्था गरी कार्यसम्पादन गर्नुपर्ने देखिन्छ।

ख. बहाल विटौरी शुल्क

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५९ मा गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको उपयोग वापत बहाल विटौरी शुल्क लगाउन सक्ने व्यवस्था गरेको छ भने दफा ९७ गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रको सरकारी, सामुदायिक तथा सार्वजनिक सम्पत्तिको रेखदेख, मर्मत सम्भार तथा अन्य प्रवन्ध गर्नुपर्ने जिम्मेवारी दिएको छ।

विद्यमान अवस्था : यस गाउँपालिकाले हालसम्म यस शीर्षकमा राजश्व अनुमान गरिएको देखिदैन।

शुल्कको सम्भावना : बहाल विटौरी शुल्कको सम्भावना भएका हाट, बजार तथा सडक मापदण्ड भित्र परेका वा सडकको राइट अफ वेमा बनेका तथा अन्य सार्वजनिक जग्गामा बनेका घर लगायतका संरचनाहरुलाई सो मापदण्डको पालना गर्दा भत्काउनु पर्ने हुन्छ। यसरी भत्काउन समय लाग्ने हुनाले नभत्काउञ्जेल सम्म त्यस्ता संरचनालाई स्थानीय कर अर्थात बहाल बिटौरी करको दायरामा ल्याउनु पर्ने भएकोले यस्ता सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाहरुको पहिचान, लगत तयारी गरी गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनमा दर तय गरी सोही वमोजिम राजश्व असुलीको सम्भावना देखिन्छ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु : सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति र सरकारी तथा सामुदायिक जग्गाको स्वामित्व नेपाल सरकारको हुने भएता पनि यसको संरक्षण, मर्मत सम्भार र अन्य प्रवन्ध गाउँपालिकाले गर्नुपर्ने भएकोले गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका यस्ता जग्गाहरुको खोजीगरी लगत तयार गर्नुपर्ने हुन्छ। यसैले गाउँपालिकाले सर्बप्रथम आफ्नो क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको लगत विवरण तयार गर्ने र आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरी राजश्व असुली गर्नुपर्ने देखिन्छ। दर्ता भएका जग्गामा मालपोत सम्पत्ति कर लगायत

लाग्ने तर दर्ता नगरी सार्वजनिक जग्गामा अतिक्रमण गरी बनेका संरचना वा भोग गरेका जग्गावालाले लाभ चै लिने तर कुनै पनि तहको सरकारलाई कर नतिर्ने हुनाले यीनिहरुलाई बहाल बिटौरी शुल्कको दायरामा ल्याउन खोजिएको हो । सार्वजनिक जग्गामा बनेका संरचनाहरुमा घरको क्षेत्रफल मापद गरी अन्य घरलाई लागेको सम्पत्ति कर सरह र भोगचलन गरेको जग्गाको क्षेत्रफल गणना गरी मासिक रुपमा प्रति आना रु १० सम्म बहाल बिटौरी शुल्क निर्धारण गरी असूल गर्न सकिन्छ । तर सार्वजनिक जग्गामा भूमिहिन, सिमान्तकृत व्यक्तिले समेत बसोबास गर्न सक्ने भएकोले त्यस्ता व्यक्तिलाई गरिबीको प्रमाणपत्र प्राप्त भएको आधारमा गाउँपालिकाले आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरी यसरी लाग्ने शुल्कको ९० प्रतिशतसम्म छुट दिन सक्नेछ । सार्वजनिक जग्गामा संरचना बनाई वा नबनाई भोगचलन गरेको आधारमा मात्र दर्ताको सिफारिश गर्न सकिने छैन ।

ग. नक्सा पास दस्तुर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा २७ मा गाउँपालिकाबाट नक्सा पास नगराई भवन निर्माण गर्न नहुने कुरा उल्लेख गर्दै दफा ३३ (४) मा भवन निर्माण गर्ने अनुमति दिँदा लाग्ने दस्तुर गाउँपालिकाले तोकेवमोजिम हुनेछ भन्ने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था : यस गाउँपालिकाले नक्सापास दस्तुर अन्तर्गत आ.व.२०७६/७७ मा २ लाख प्राप्त हुने अनुमान गरेकोमा रु.७८ हजार प्राप्त नभएको देखिन्छ । साथै आ.व.२०७७/७८ का लागि यस शीर्षकमा रु.१ लाख राजश्व प्राप्त हुने अनुमान गरिएको पाइन्छ । शहिद लखन गाउँपालिका क्षेत्रभित्र निर्माण हुने घर/भबन/टहरा एवं अन्य संरचनाहरु निर्माण गर्दा लाग्ने नक्सापास दस्तुर आर्थिक ऐनमा निर्धारण गरिएको छ ।

दस्तुरको सम्भावना : यस गाउँपालिकामा बजारीकरण हुँदै गएको तथा आगामी दिनमा पक्की घरहरु निर्माण हुँदै जाने सम्भावना बढ्दै गएको छ । यसका साथै विगत २०७२ सालको भूकम्प पछि बनेका सबै संरचना तथा अन्य भवन लगायतका संरचनालाई राष्ट्रिय भवन मापदण्ड अनुसार गाउँपालिकाको आफ्नै भवन मापदण्ड बनाई नियमित गर्ने कार्यको थालनी समेत तत्कालै शुरु गर्नुपर्ने र यस क्षेत्रमा विपत जोखिमका दृष्टिले सम्वेदनशीलतालाई दृष्टिगत गरी भवन निर्माण मापदण्ड पालना गर्नु गराउनु पनि जरुरी देखिएको छ । यसरी नक्सापासलाई अनिवार्य गरी सोको लागि प्राविधिक सेवा दिए वापत तथा विगतमा सम्पन्न भएका निर्माणलाई नियमित गर्दा दस्तुर आम्दानी हुने देखिन्छ ।

२०७२ सालको भूकम्प पछि बनेका सबै घरहरुको नक्सा राष्ट्रिय भूकम्प पूननिर्माण प्राधिकरणबाट खटिएका इन्जिनियरबाट प्रमाणित भएका नक्साहरु गाउँपालिकामा नै उपलब्ध रहेकाले गाउँपालिकाले भवन निर्माण मापदण्ड स्वीकृत गरी सबै घरहरुलाई नियमित गराउन सूचना जारी गर्नसक्ने देखिन्छ । यसको लागि आगामी आर्थिक बर्षको आर्थिक ऐनमा नक्सा नियमित गराउने बिषय र यसमा लाग्ने दस्तुरको बारेमा एउटा छुट्टै बुँदा राखी जारी गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसो गर्न सकिएमा गाउँपालिकाले यस शिर्षकबाट राजस्व आर्जन गर्नसक्नुको अलावा सुरक्षित आवासको अभिलेख समेत गाउँपालिकामा राख्न सकिने देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु : गाउँसभाबाट स्वीकृत गरी गाउँपालिका क्षेत्रमा भवन मापदण्ड कार्यान्वयनमा ल्याउने र गाउँपालिका क्षेत्रभित्र निर्माण हुने भवन तथा संरचनालाई नक्सापास अनिवार्य गरी नक्सा पास दस्तुर कार्यान्वयनमा ल्याउने र बनी सकेका संचरनाहरुलाई पनि नियमित गर्नको लागि दर्ता गर्ने व्यवस्था गर्दा हरेक घरधुरीको सम्पत्तिको लगत पनि तयार हने हुन्छ ।

घ. व्यवसाय दर्ता/नवीकरण शुल्क

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ११ (२) ञ (६) मा स्थानीयस्तरका व्यापारिक फर्मको दर्ता, अनुमति, नवीकरण लगायतको अधिकार रहेको छ । यसरी व्यवसाय दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण गर्दा गाउँपालिकालाई शुल्क प्राप्त गर्न सकिन्छ ।

विद्यमान अवस्था : यस गाउँपालिकामा व्यवसाय दर्ता/नवीकरण शुल्क शीर्षक अन्तर्गत आ.व.२०७६/७७ मा रु.२५ हजार प्राप्त हुने अनुमान गरेकोमा रु. ३ लाख ३४ हजार रकम प्राप्त भएकोले व्यवसाय करको आम्दानी पनि मिसिएको देखिन्छ । साथै आ.व.२०७७/७८ का लागि यस शीर्षक अन्तर्गत रु.२५ हजार नै राजश्व प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ । साथै व्यवसाय दर्ता/नवीकरण शुल्कको दर तोकेको देखिदैन ।

शुल्कको सम्भावना : यहाँ विभिन्न ८५८ भन्दा बढी व्यापार व्यवसायहरु सञ्चालनमा रहेको हुनाले व्यवसाय करसँग दोहोरो नपर्ने गरी खासगरी उद्योगहरुलाई वार्षिक रुपमा दर्ता/नवीकरण गरी व्यवसाय व्यवसाय दर्ता/नवीकरण शुल्क उठाउँन सकिन्छ । यसैगरी सहकारी ऐन अन्तर्गत दर्ता हुने सहकारी संस्थाहरुले समेत गर्ने कारोबारलाई संघीय औद्योगिक व्यवसाय ऐनको प्रावधान बमोजिम दर्ता गर्ने प्रावधान अनुसार कार्यान्वयनमा लैजान समेत सकिने देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु : गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका व्यापार तथा व्यवसायको दर्ता तथा नवीकरण प्रक्रियालाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गरी लगत तयार गर्ने, प्रत्येक व्यवसायले देखिने गरी गाउँपालिकाबाट प्रदान गरिने व्यवसाय दर्ता प्रमाण पत्र राख्न अनिवार्य गर्ने, व्यवसाय दर्ता तथा नवीकरणको दर निर्धारण, स्वीकृति, कार्यान्वयन तथा नियमित अनुगमन गर्ने ।

ङ. सिफारिस तथा प्रमाणित दस्तुर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ११ (२) घ (७) मा गाउँपालिकाले प्रचलित कानून वमोजिम गर्ने सिफारिस तथा दफा १२ (ङ) मा वडाबाट सिफासिर तथा प्रमाणित गर्ने ३६ वटा विषयहरु उल्लेख भएका छन् । यी सिफारिस तथा प्रमाणित गरे वापत गाउँपालिकालाई दस्तुर प्राप्त हुन्छ ।

विद्यमान अवस्था : यस गाउँपालिकामा सिफारिस तथा प्रमाणित दस्तुर शीर्षक अन्तर्गत आ.व.२०७६/७७ मा रु.१५ लाख प्राप्त हुने अनुमान गरेकोमा रु.१३ लाख ३३ हजार रकम प्राप्त भएको देखिन्छ । साथै आ.व.२०७७/७८ का लागि पनि रु.१५ लाख नै राजश्व प्राप्त हुने अनुमान गरिएको पाइन्छ ।

दस्तुरको सम्भावना : गाउँपालिकाले सिफारिस तथा प्रमाणित दस्तुरबाट वार्षिक १५ लाखभन्दा बढी आय गर्ने सम्भावना देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु : गाउँपालिकाबाट विपन्न तथा सिमान्तकृत वर्गलाई निश्चित प्रकारको सिफारिसमा छुट दिने व्यवस्था गर्न सकिन्छ । दर निर्धारण गर्दा शिक्षासँग सम्बन्धित सिफारिसलाई पनि सिफारिस दस्तुर अन्तर्गत राख्दा आम्दानी बाँध्न सहज हुने देखिन्छ । साथै प्रमाणित दस्तुर छुट्टै शीर्षकमा आम्दानी बाँध्ने व्यवस्था गर्न दर निर्धारण गर्दा पनि छुट्टै शीर्षक बनाउन उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

च. व्यक्तिगत घटना दर्ता (विलम्व) शुल्क

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ११ (२) च (३) मा गाउँपालिकाले जन्म, मृत्यु, विवाह, सम्बन्ध विच्छेद, वसाई सराई दर्ता र पारिवारिक लगतको अभिलेख तथा पञ्जीकरण व्यवस्थापन गर्दछ । त्यसैगरी राष्ट्रिय परिचय पत्र तथा पञ्जीकरण ऐन २०७६ को दफा १७ (२) अनुसार गाउँपालिकाको वडा कार्यालयको प्रशासकीय प्रमुखको रुपमा कामकाज गर्ने अधिकार प्राप्त कर्मचारीले स्थानीय पञ्जिकाधिकारीको रुपमा कार्य गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । सो ऐनको दफा १९ (३) मा घटना घटेको ३५ दिनभन्दा पछि पञ्जीकरणका लागि आएमा तोकिए वमोजिम विलम्व शुल्क लिने व्यवस्था रहेको छ । उक्त विलम्व शुल्क आन्तरिक राजश्वका रुपमा गाउँपालिकालाई प्राप्त हुन्छ ।

विद्यमान अवस्था : यस गाउँपालिकामा व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क शीर्षक अन्तर्गत आ.व.२०७६/७७ मा रु.१ लाख प्राप्त हुने अनुमान गरेकोमा जेठसम्म करिव रु.४६ हजार प्राप्त भएको देखिन्छ । साथै आ.व.२०७७/७८ का लागि पनि रु.१ लाख नै राजश्व प्राप्त हुने अनुमान गरिएको पाइन्छ ।

शुल्कको सम्भावना : व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क गाउँपालिकाको न्यून तर प्रायः हरेक वर्ष आय हुने शीर्षक अन्तर्गत पर्दछ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु : गाउँसभाबाट स्वीकृत व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्व शुल्क रु.५० मात्र निर्धारण भएको देखिएकोले घटना घटेको ३५ दिन भित्रै घटना दर्ता गर्न प्रोत्साहित गर्नका लागि दर बृद्धि गर्न उपयुक्त हुने देखिन्छ । यसका साथै गाउँपालिकामा व्यक्तिगत घटना विशेष गरेर जन्मदर्ता गर्नको लागि प्रत्येक वडामा अभियानको रुपमा कार्यक्रम सञ्चालन गरी सबै बालबालिकाको राज्यबाट पाउने सुविधा र जन्मदर्ता हुन पाउने अधिकारको संरक्षण समेत गर्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

छ. घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर :

गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रका घरजग्गा एक व्यक्तिको स्वामित्वबाट अर्को व्यक्तिको स्वामित्वमा हस्तान्तरण गर्दा लिने र दिने व्यक्तिबाट प्रदेश आर्थिक ऐनमा तोकिए बमोजिम असूल गरिएको राजस्वको ६० प्रतिशत प्राप्त गर्ने गर्दछ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा यस्तो स्वामित्व हस्तान्तरणको कार्य गाउँपालिकाले नै गर्ने उल्लेख गरेता पनि हाल गाउँपालिकामा क्षमता पर्याप्त नरहेको र संघीय सरकार मातहत रहेको जिल्ला मालपोत कार्यालयबाट घरजग्गाको अभिलेख समेत हस्तान्तरण भइ नसकेकोले चालु आर्थिक बर्षमा पनि जिल्ला मालपोत कार्यालयले नै प्रदेश कानूनमा तोकिए बमोजिम दस्तुर असूल उपर गर्ने गरेको छ र असूल भएको रकम प्रदेश कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयले मासिक रुपमा सम्वन्धित स्थानीय तह र प्रदेश सरकारको सञ्चित कोषमा दाखिला हुनेगरी पठाउने गरेको छ ।

यसरी घरजग्गा रजिष्ट्रेशनको अंक निर्धारण गर्दा प्रत्येक जग्गाको न्यूनतम मूल्यांकन निश्चित गर्न मालपोत नियमावलीको प्रावधान बमोजिम प्रमुख जिल्ला अधिकारीको संयोजकत्वमा जिल्ला समन्वय समितिको प्रमुख, प्रमुख कर अधिकृत वा कर कार्यालय नभएको स्थानमा कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयको प्रमुख, नापी शाखाको प्रमुख, उद्योग वाणिज्य संघको प्रतिनिधि, प्रमुख नापी शाखा र मालपोत कार्यालयको प्रमुख सदस्य सचिव रहेको समितिले बार्षिक रुपमा गरेको न्यूनतम मूल्यांकन अनुसार जग्गाको थैली निश्चित हुने गरेको छ । गाउँपालिकाले यस्तो मूल्यांकन वास्तविक रुपमा कारोबार हुने गरेको मूल्य भन्दा फरक नपरोस भन्नाका लागि आफ्नो गाउँपालिकाको लगत तयार गरी मालपोत कार्यालयमा अध्यावधिक गराउने गर्नु पर्दछ । यसै सन्दर्भमा जग्गा जमीनको

रजिष्ट्रेशन दस्तुर समेत ध्यानमा राखी गाउँपालिकाले जग्गाको प्रचलित भाउ समेत सिफारिश गर्ने प्रणाली स्थापित गर्न सकिएमा यसरी जग्गाको न्यूनतम मूल्य फरक परेर राजस्वमा आउने कमीलाई व्यवस्थित गर्न सरल पर्ने देखिन्छ ।

ज. सेवा शुल्क (पर्यटन शुल्क, फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क, स्थानीय सडक पूर्वाधार उपयोग शुल्क, एम्बुलेन्स सेवा शुल्क, अन्य सेवा शुल्क)

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ६२ (१) मा गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केबलकार, ट्रेकिङ, कायाकिङ, बञ्जीजम्प, जिपफ्लायर, ऱ्याफ्टिङ, प्याराग्लाइडिङ लगायतका स्थानीय पर्यटन, मनोरञ्जन तथा साहसिक खेलकुद सम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा सेवा शुल्क लगाउने व्यवस्था रहेको छ ।

यसैगरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ६२ (२) मा गाउँपालिकाले निर्माण, सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेको स्थानीय पूर्वाधार वा उपलब्ध गराएको (यस उपदफाको (क) देखि (च) सम्मका) कुनै सेवा उपयोग गरेवापत सम्बन्धित सेवाप्रदायक तथा सेवाग्राहीलाई सेवा शुल्क लगाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था : यस गाउँपालिकामा अन्य सेवा शुल्क (समेत) शीर्षक अन्तर्गत आ.व.२०७६/७७ मा करिव रु.१ करोड प्राप्त हुने अनुमान गरेकोमा जेठसम्म रु.४५ लाख ११ हजार रकम प्राप्त भएको देखिन्छ । साथै आ.व.२०७७/७८ का लागि सेवा शुल्क (समेत) शीर्षकमा रु.६० लाख राजश्व प्राप्त हुने अनुमान गरिएको पाइन्छ । यस अन्तर्गत केबलकार, ट्रेकिङ्ग, कोयोकिङ्ग, क्यानोईङ्ग, बन्जी जम्पिङ्ग, जिपफ्लायर र ऱ्याफ्टिङ्ग सेवा वा ब्यवसाय संचालन गरे बापत वार्षिक आयको २% सेवा शुल्क लगाउने व्यहोरा उल्लेख भएको छ । यहाँ कोभिड १९ ले स्थानीय राजश्वमा परेको असर प्रत्यक्ष देख्न सकिन्छ ।

शुल्कको सम्भावना : गाउँपालिकाले प्रदान गरेका सेवाहरु (पशुपन्छी तथा वोका सरसफाई सेवा, पशु पन्छी स्वास्थ्य सेवा, खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता समिति सुल्क, पार्किङ शुल्क, गाउँपालिकाले निर्माण गरेको भौतिक पूर्वाधार उपयोग शुल्क आदि) बाट सेवा शुल्क आय गर्ने तथा सेवाहरु थप गर्दै सेवा शुल्कमा पनि बृद्धि हुने सम्भावना देखिन्छ । सेवा शुल्क सेवा दिए वापत लिइने भएकाले स्थानीय वासिन्दा सेवा लिएर शुल्क दिन तत्पर हुने गर्दछन् ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु : गाउँपालिकाको भूगोलको आधारमा पर्यटन प्रवर्द्धन गर्न सकिने भएकोले गाउँपालिकाले तयार गरेको गुरु योजनाको कार्यान्वयन गर्दै आवश्यकता अनुसार थप अध्ययन तथा विश्लेषण गर्दै अगाडी बढ्नुपर्ने देखिन्छ । यसको लागि संघीय तथा प्रदेश सरकारले समेत सहयोग प्राप्त गर्न पहल र सहजीकरण गर्ने र निजीक्षेत्रसंग हातेमालो गर्दै जानु उपयुक्त हुन्छ । गाउँपालिकाले पर्यटन पूर्वाधार विकासमा सहकार्य तथा सहजीकरण गर्ने र प्रवर्द्धन गरी स्थानीय रोजगारी सिर्जनाका लागि पहल गर्नुपर्ने तथा शुल्क दोहोरो नपर्ने कुराको सुनिश्चित गर्न सम्बन्धित निकायसँग आवश्यक समन्वय तथा छलफल गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसैगरी गाउँपालिकाले स्थानीय वासिन्दालाई आवश्यक सेवाहरु पहिचान गरी सोका लागि आवश्यक पूर्वाधार विकासमा लगानी गर्ने, निर्मित तथा निर्माण हुने स्थानीय पूर्वाधार उपयोग वापत सेवा शुल्कको दर निर्धारण, स्वीकृति, सेवा शुल्क संकलन गर्ने विधि निर्धारण तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने ।

कुनै शीर्षकमा उल्लेख्य आय हुने भएमा सोको छुट्टै शीर्षकमा आम्दानी जनाउने गर्नाले राजश्व प्रशासनमा सहज हुन्छ ।

ज. न्यायिक दण्ड, जरिवाना, जफत

संविधान तथा प्रचलित कानूनको कार्यान्वयन, नियमन, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको परिच्छेद ८ वमोजिमको न्यायिक कार्यसम्बन्धी व्यवस्था कार्यान्वयन, खरिद कार्य आदि क्रममा गाउँपालिकाले दण्ड, जरिवाना र जफत गर्नुपर्ने हुनसक्छ ।

विद्यमान अवस्था : यस गाउँपालिकामा दण्ड, जरिवाना, जफत शीर्षक अन्तर्गत आ.व. २०७६/७७ मा रु.२ लाख प्राप्त हुने अनुमान गरेकोमा कुनै रकम प्राप्त नभउको तथा चालु आ.व.२०७७/७८ मा रु.५० हजार प्राप्त हुने अनुमान गरिएको देखिन्छ ।

आयको सम्भावना : दण्ड, जरिवाना, जफत शीर्षक वापत प्राप्त हुने आयमा न्यूनीकरण गर्ने चाहना गाउँपालिकाले सदैव राख्ने गर्दछ र यस शीर्षकमा प्राप्त हुन सक्ने आयको प्रक्षेपण गर्न पनि कठिन हुन्छ । तर पनि दण्ड, जरिवाना शीर्षकमा प्रायः वर्षहरुमा आय प्राप्त हुने गर्दछ भने कतिपय दण्ड जरिवानाहरु सम्बन्धित शीर्षक मै हुने गर्दछ । त्यसैले पनि यस शीर्षकमा आयको प्रक्षेपण नगरी यदि प्राप्त भएमा अन्य शीर्षकबाट आम्दानी गर्ने गरेको हुनसक्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु : नेपाल सरकारबाट स्वीकृत आम्दानीका शीर्षक अन्तर्गत दण्ड, जरिवाना, जफत शीर्षक रहेको हुनाले गाउँपालिकाले विगत वर्षहरुको आधारमा अनुमान गर्नुका साथै दण्ड जरिवानाका दरहरु पनि निर्धारण गरी राख्दा जनतालाई कानून पालनामा सजगता पनि बृद्धि हुन जान्छ ।

झ. सामुदायिक वनबाट प्राप्त रकम

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ६२(ख) मा सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावार विक्री तथा उपयोग सम्बन्धी आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना गाउँपालिकाबाट स्वीकृत गर्नुपर्ने र त्यसबाट भएको आम्दानीको १०% सम्बन्धित गाउँपालिकाको संचित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था छ ।

यसैगरी वन ऐन, २०७६ को दफा १८(५) मा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले समूहको चाहाना र आवश्यकताको आधारमा वन व्यवस्थापन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन उपभोक्ता समूहले सम्वन्धित स्थानीय तहको परामर्शमा सामुदायिक वनको कार्ययोजना बनाउन वा आवश्यकता अनुसार संशोधन गर्न सक्ने प्रावधान रहेको छ । यसैगरी सोही ऐनको दफा २२ मा सामुदायिक उपभोक्ता समूहले कार्ययोजना बमोजिम आर्जन गरेको बार्षिक आयबाट कम्तिमा पच्चिस प्रतिशत रकम वनको विकास, संरक्षण, व्यवस्थापन कार्यमा खर्चगरी बाँकी रहेको रकमको कम्तिमा पचास प्रतिशत रकम सम्वन्धित स्थानीय तहसँग समन्वय गरी गरिबी न्यूनीकरण, महिला सशक्तिकरण तथा उद्यम विकास कार्यमा खर्च गर्नुपर्नेछ र बाँकी रहेको रकम उपभोक्ता समूहको हितमा प्रयोग गरिने उल्लेख छ ।

उपर्युक्त स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको व्यवस्था र वन ऐनको व्यवस्था एक अर्कामा बाझिएको हो की भन्ने देखिएता पनि सामुदायिक वन समूहसंग सहमति गरी दुबैलाई फाइदा हुनेगरी व्यवस्थापन गर्न सकिने देखिन्छ । यस अनुसार सामुदायिक वन समूहले गाउँपालिकाको परामर्शमा स्वीकृत गरेको कार्य योजना बमोजिम भएको आम्दानीको १० प्रतिशत स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको प्रावधान बमोजिम स्थानीय सरकारको खातामा दाखिला गर्ने र बाँकी ९० प्रतिशतलाई

शतप्रतिशत मानी त्यसको २५ प्रतिशत वनको विकासमा, ५० प्रतिशत गाउँपालिकाको समन्वयमा गरिबी न्यूनिकरण, महिला सशक्तिकरण तथा उद्यम विकासमा खर्च गर्ने र बाँकी रकम समूहको हितमा खर्च गर्ने गर्दा सबै कानूनका प्रावधानलाई कार्यान्वयन गर्न सकिने हुन्छ । यसमा स्थानीय तहले यसरी सामुदायिक वन समूहबाट प्राप्त गरेको रकम सामुदायिक वनको हितमा र वातावरणीय संरक्षणमा मात्र खर्च गर्न पाउने प्रावधान अगाडि सारेर सामुदायिक वन समूहहरुसँग छलफल गरी सहमति गर्नु उपयुक्त हुन्छ ।

विद्यमान अवस्था : सामुदायिक वनबाट गाउँपालिकालाई रकम प्राप्त हुने प्रावधान स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा २०७५/११/१९ मा भएको केही नेपाल ऐन संशोधनबाट भएको हुनाले यस शीर्षकमा विगतमा आम्दानी भएको थिएन । साथै आ.व.२०७७/७८ का लागि पनि गाउँपालिकाबाट यस शीर्षकमा रकम प्राप्त हुने अनुमान गरेको देखिदैन ।

आयको सम्भावना : यस गाउँपालिकामा ३९ वटा सामुदायिक वन रहेका हुनाले वनको दिगो उपयोगका लागि कार्ययोजना स्वीकृत गरी प्राप्त रकमको १०% रकम गाउँपालिकाका लागि महत्वपूर्ण स्रोत हुन सक्ने देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु : वन ऐन तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको व्यवस्था बाझिएको हुनाले सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघ, वन कार्यालय र स्थानीय तहका वीचमा समान धारणा नभएको अवस्था रहेको छ । त्यसैले नीतिगतस्तरमा नै स्पष्टता हुन आवश्यक देखिन्छ । हाललाई सामुदायिक वनको तोकिएको प्रतिशत रकम स्थानीय तहसँग समन्वय गरी गरिबी न्यूनिकरण, महिला सशक्तिकरण तथा उद्यम विकास कार्यमा खर्च गर्नुपर्नेछ भन्ने उल्लेख भएकाले सो कार्यान्वयन गर्दै नीतिगत रुपमा एकरुपता कायम गर्न पहल गर्नुपर्ने ।

ञ. जग्गा एकिकरण तथा वस्ती विकासः सहिद लखन गाउँपालिकाको बजार क्षेत्रमा हाल प्रसस्त घरहरु बनी रहेका छन् भने भूकम्प प्रभावित भएका लेक र डाँडाको जोखिम क्षेत्रका बासिन्दालाई समथर र जोखिम कम भएका क्षेत्रमा सार्नुसमेत परेको छ । यस दृष्टिकोणले मनकामना, बुंकोट, घैरुङ, नाम्जुङ क्षेत्रमा हाल जोडिएका सडकको सुविधा हेरेर गाउँपालिकाले जग्गा एकिकरण गरी वस्ती विकास योजना लागुगर्न सकिने र यसबाट विकसित सुविधायुक्त घडेरी विक्री गरी राजस्व परिचालन गर्न सकिने देखिन्छ । यस्तो वस्ती विकासको कार्यमा खेती कम हुने, सडक लगायत पुर्वाधार सजिलै पुऱ्याउन सकिने र वस्ती विकास गर्दा अन्य सुविधाको जोहो समेत गर्न सकिने करिब २।३ सय रोपनी जग्गाको क्षेत्रलाई एकीकरण गरी जग्गावालासंग जग्गा प्राप्त गर्ने र पुर्वाधार विकासको निमित्त सोही जग्गाको ३० देखि ३५ प्रतिशत जग्गा नगरपालिकाले प्राप्त गर्ने र जग्गा विकास पश्चात ६५ देखि ७० प्रतिशत जमीन विकसित घडेरीको रुपमा सम्वन्धित जग्गाधनीलाई नै फिर्ता दिने गरी कार्ययोजना बनाउन सकिन्छ । यसोगर्दा जोखिम रहित वस्ती विकास हुने र जग्गावालालाई पनि विकसित घडेरीको रुपमा फिर्ता हुने हुँदा फायदा नै हुने हुनाले जनसमर्थन समेत प्राप्त हुने देखिन्छ ।

यसरी सहिद लखन गाउँपालिकामा आन्तरिक राजश्वका विभिन्न शीर्षकहरुमा थप साधन परिचालन हुने सम्भावना रहनुका साथै निर्माणको क्रममा रहेको औद्योगिक ग्राममा सञ्चालन हुने उद्योग व्यवसायलाई स्थानीय कर तथा सेवा शुल्कमा विशेष छुट प्रदान गरी उद्योगी व्यवसायीलाई आकर्षित गर्दै स्थानीय हाट बजार तथा कृषि संकलन केन्द्रहरुको विकास तथा आर्थिक विकास र रोजगारी सिर्जनामार्फत आन्तरिक राजश्वका स्रोतहरुको दायरा बृद्धि गर्ने सम्भावना पर्याप्त रहेको

देखिन्छ । यसबाट विपन्न तथा सिमान्तकृत समुदाय, महिला, वालवालिकामा हुने जेखिम न्यून हुने, रोजगारीको अवसर सिर्जना हुने र जीवनस्तरमा सुधार गर्न सहयोग पुग्ने हुन्छ ।

परिच्छेद – चार : आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था

गाउँपालिकाले राजश्व परिचालनमा गरेका प्रयासहरू तथा आय संकलनको अवस्थालाई यस परिच्छेदमा छोटकरीमा व्याख्या गरिएको छ । यसबाट गाउँपालिकाको आय संकलनको लागि संस्थागत क्षमतामा सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न मद्दत पुग्ने छ ।

४.१ राजश्व परिचालन सम्बन्धी नीति

गाउँपालिकाले आन्तरिक राजश्व परिचालन सम्बन्धमा लिएका नीतिहरु यसप्रकार रहेका छन् :

- यस गाउँपालिकाले कर प्रणालीलाई सवल, सक्षम र प्रभावकारी तुल्याउनका लागि करको दायरालाई विस्तार गर्दै व्यवसायिक करमा आवद्ध नभएका सबै व्यवसायीहरुलाई करको दायरामा ल्याउने, करका दरहरुलाई समयानुकूल संशोधन गरिने, सम्पत्ति कर असुलीका लागि कडा नीति अवलम्बन गरिने र घरवहाल करलाई समेत प्रभावकारी तुल्याउदै स्वयम् घोषणाको नीति अवलम्बन गर्दै गाउँपालिकाको आन्तरिक आम्दानीको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- सम्पत्ति कर, विज्ञापन कर, ब्यवसाय कर, घरबहाल करलाई ब्यवस्थित रुपमा संकलन गर्न गाउँपालिका भित्रका विद्यालयहरुसँग साझेदारी तथा सहकार्य गरी करदाता शिक्षा तथा करदाता लगत तथा सूचना संकलन गर्ने कार्यको प्रारम्भ गरिनेछ ।
- करको दर परिमार्जन सहित करका दायराहरु फराकिलो पार्न नयाँ स्रोतहरुको पहिचान गरिनेछ ।
- गाउँपालिकाको राजश्व परामर्श समिति, राजश्व शाखालाई सुदृढ र सक्षम बनाइनेछ ।
- समयमा कर तथा शुल्क तिर्ने गाउँपालिकाबासीलाई थप हौसलास्वरुप निश्चित प्रतिशत शुल्क छुट दिइनेछ । समयमा कर तथा शुल्क नतिर्ने गाउँपालिकाबासीलाई जरिवाना गरिनुका साथै बार्षिक रुपमा सबैभन्दा बढी कर तिर्ने करदातालाई सम्मान गर्ने प्रणाली स्थापना गरिनेछ ।
- गाउँपालिकाको राजस्व अभिवृद्धिमा टेवा पुऱ्याउन उद्योग वाणिज्य संघसँग समन्वय गर्ने नीति तय गरिनेछ ।

स्रोत : शहिद लखन गाउँपालिका बजेट पुस्तिका २०७६/७७

४.२ आय संकलनको संस्थागत क्षमता

४.२.१ स्थानीय राजश्व परामर्श समिति

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ६५ मा स्थानीय राजश्व परामर्श समिति सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ । यस समितिले राजश्व सम्बन्धी नीति तथा कानून तर्जुमा, संशोधन, परिमार्जन र सोको परिपालना सम्बन्धी परामर्श, राजश्वको स्रोत, दर, दायरा विश्लेषण गरी प्राप्त हुनसक्ने राजश्वको विश्लेषण, अनुमान, कर, गैरकर, सेवा शुल्क, दस्तुर आदिको दर सम्बन्धमा परामर्श दिने जस्ता कार्यहरु गर्दछ । यस गाउँपालिकामा स्थानीय राजश्व परामर्श समितिको गठन देहाय अनुसार भएको छ ।

तालिका ८ : राजश्व परामर्श समितिको विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	समिति (जिम्मेवारी)
१	श्री इन्दिरा तिवारी	उपाध्यक्ष, गाउँपालिका	संयोजक
२	श्री जीवन वहादुर आले मगर	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य
३	श्री अचल वावु थापा	कार्यपालिका सदस्य (वडा अध्यक्ष)	सदस्य
४	श्री सुकमाया विक	कार्यपालिका सदस्य सदस्य	सदस्य
५	श्री हरि श्रेष्ठ	मनकामना इकाई उ.वा.संघ	सदस्य
७	श्री दीपकराज त्रिपाठी	गाउँपालिकाको राजश्व शाखा प्रमुख	सदस्य सचिव

शहिद लखन गाउँपालिकाको राजश्व परिचालनमा प्रभावकारिता ल्याउनका लागि गाउँपालिका उपाध्यक्ष श्री इन्दिरा तिवारीको संयोजकत्वमा राजश्व परामर्श समितिको बैठक गरी राजश्वको दर निर्धारण सिफारिस, वार्षिक राजश्व अनुमान आदि निर्णय गर्ने गरेको पाइन्छ। बैठकमा घरेलु उद्योग क्षेत्रबाट गर्ने प्रतिनिधित्व हुन नसकेको देखिन्छ।

४.२.१ गाउँपालिकाको राजश्व प्रशासन

गाउँपालिकाको राजश्व प्रशासनलाई अझ प्रभावकारी बनाउनु पर्ने महसुस गाउँपालिकाले गरेको छ। यसको प्रभावकारिताका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरुमा जनशक्ति व्यवस्थापन, राजश्व शाखाको संस्थागत विकास, राजश्व सम्वन्धी कार्य योजना तर्जुमा, मालपोतको लगत अद्यावधिक, करदाताहरुको पहिचान र लगत अभिलेखीकरण, कर तथा गैर करका स्रोतहरुको पहिचान गर्नुपर्ने रहेको छ। यसैगरी राजश्व प्राप्त हुने पूँजीगत निर्माण, पर्यटकीय क्षेत्रहरुको प्रवर्द्धन, ऐतिहासिक स्थलहरुको प्रचार प्रसारका साथै होमस्टे विकास र प्रवर्द्धन गर्नुपर्ने छ। वडास्तरमा काम गर्ने कर्मचारीलाई प्रभावकारी सेवा प्रवाह र राजश्व संकलन कार्यमा परिचालन गर्नुपर्ने हुन्छ।

साथै गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयका राजश्व प्रशासनसँग सम्बन्धित कर्मचारीहरुलाई राजश्व र आयका शीर्षकका विषयमा अभिमुखीकरण र अभिलेख व्यवस्थापन सम्बन्धी क्षमता विकास महत्वपूर्ण हुने देखिन्छ।

४.३ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन

तालिका ९ : राजश्व परिचालनको वर्तमान अवस्था

आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारणको अवस्था
कर तर्फ			
भूमि कर (मालपोत)	ज्यादै सम्भावना भएको	मालपोत (भूमिकर) संकलनको अभिलेख स्पष्ट नभएको	भूमिकरको दरलाई प्रगतिशील बनाउने प्रयास भएको तर पूर्ण कार्यान्वयनमा आइनसकेको अवस्था
सम्पत्ति कर	सम्भावना भएको	संकलन भएको	दर निर्धारण भएको
सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा,	हाल न्युन सम्भावना रहेको, सडकहरुको	संकलन नभएको	दर निर्धारण नभएको

आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारणको अवस्था
इरिक्सा)	स्तरोन्नति पछि छोटो दुरीमा चल्न सक्ने		
घर जग्गा बहाल कर	केही सम्भावना भएको	संकलन भएको	दर निर्धारण भएको
व्यवसाय कर	प्रशस्त सम्भावना भएको	संकलन भएको	दर निर्धारण भएको पुनरावलोकन गर्नुपर्ने
काठ तथा जडिबुटी बिक्री कर	सम्भावना भएको	संकलन नभएको	दर निर्धारण नभएको
अन्य राजश्व			
ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको विक्री शुल्क	सम्भावना भएको	केही मात्रामा संकलन भएको र बुढी गण्डकीतर्फ समस्या देखिएको	दर निर्धारण गण्डकी प्रदेश सरकारबाट भएको
नक्सापास दस्तुर	सम्भावना भएको	संकलन भएको	दर निर्धारण भएको
व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क	सम्भावना भएको	संकलन भएको	दर निर्धारण भएको
वहाल विटौरी शुल्क	हाल सिमित सम्भावना भएको	संकलन नभएको	दर निर्धारण नभएको
पार्किङ्ग शुल्क	केही सम्भावना भएको	संकलन नभएको	दर निर्धारण भएको
फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	सम्भावना भएको	संकलन नभएको	दर निर्धारण भएको
स्थानीय खानेपानी महसुल	सम्भावना भएको	संकलन नभएको	दर निर्धारण भएको
निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवा शुल्क	हाटबजार, पर्यटकीय पूर्वाधार, सडक, कृषि बजार केन्द्र आदिको सम्भावना भएको	संकलन नभएको	दर निर्धारण नभएको
घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क	सम्भावना भएको	एकल कर संकलन वापत जिल्ला मालपोत कार्यालयबाट प्राप्त हुने गरेको	प्रदेश कानूनबाट दर निर्धारण भएको
मूल्यांकन सेवा शुल्क	सम्भावना भएको	संकलन हुने गरेको	दर निर्धारण भएको
दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर	सम्भावना भएको	संकलन भएको	दर निर्धारण भएको
ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, माटो, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क	सम्भावना भएको	संकलन नभएको	दर निर्धारण भएको

आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारणको अवस्था
वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	सम्भावना भएको	संकलन भएको	दर निर्धारण भएको
दण्ड जरिवाना	सम्भावना भएको	संकलन भएको	दर निर्धारण नभएको
सामुदायिक वनबाट प्राप्त आय	सम्भावना भएको	संकलन नभएको	

स्रोत : शहिद लखन गाउँपालिका २०७७

४.४ राजश्व परिचालनमा रहेका सवालहरू

संविधान तथा कानून प्रदत्त गाउँपालिकाको वित्तीय अधिकार अनुरुप राजश्व परिचालनमा सुधार ल्याउन योजनाबद्ध प्रयास अपरिहार्य देखिन्छ । राजश्व परिचालनका मुख्य सवालहरु, नीगित व्यवस्था, कर प्रशासन, दर, दायरा आदि सम्बन्धी रहेका छन् । यस गाउँपालिकाले सम्बोधन गर्नुपर्ने राजश्व परिचालनका प्रमुख सवालहरु निम्नानुसार छन् ।

(क) कानुनी तथा नीतिगतः

गाउँपालिकाको राजश्व अधिकार सम्बन्धी प्रावधानहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन र राजश्व परिचालनका लागि आवश्यक आर्थिक ऐन, विभिन्न कार्यविधिहरु समयमै गाउँसभाबाट पारित भएको भए पनि कार्यान्वयन पक्षमा सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ । कर सम्बन्धी नीति तर्जुमा गरी यस गाउँपालिकाको आन्तरिक आयको मुख्य स्रोतका रुपमा देखिएका सम्पत्ति कर, व्यवसाय कर, विज्ञापन कर, नक्सापास दस्तुर र विभिन्न सेवाशुल्क सम्बन्धी कर सचेतना कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नु आवश्यक देखिन्छ ।

कानूनी द्विविधा : कतिपय कानूनहरू एक अर्कामा तालमेल नभएका कारण पनि स्थानीय तहलाई आन्तरिक आयमा समस्याहरू सृजना भएका छन् । उदाहरणका लागि स्थानीय सरकार सञ्चालन एनको दफा ६२ (ख) ले सामुदायिक बन उपभोक्ता समितिले वन पैदावार विक्रि गरेबापत प्राप्त हुने रकमको दश प्रतिशत स्थानीय तहमा जम्मा गर्नु पर्ने व्यवस्था छ भने बन ऐन, २०७६ मा यस सम्बन्धमा कुनै उल्लेख नगरी दफा २२ मा उपभोक्ता समितिले कार्ययोजना बमोजिम आर्जन गरेको वार्षिक आयबाट कम्तिमा २५ प्रतिशत रकम वनको विकास, संरक्षण र व्यवस्थापन कार्यमा खर्च गरी बाँकी रहेको रकमको कम्तिमा ५० प्रतिशत सम्बन्धित स्थानीय तहसँग समन्वयन गरी सशक्तीकरण, गरिवी न्यूनीकरण, उद्यमशिलता विकास लगायतका कार्यमा खर्च गर्ने प्रावधान रहेको छ ।

यसैगरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११(घ) को घ बमोजिम लघु, घरेलु र साना उद्योगको दर्ता, नवीकरण, खारेजी र नियमन सम्वन्धी अधिकार स्थानीय तहमा रहेकोमा संघीय औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७६ को दफा ४(२) मा अनुमति लिनु पर्ने बाहेकका उद्योगहरुको दर्ता नवीकरण लगायतका कार्यहरु प्रदेश सरकारवाट हुने भनी उल्लेख भएको र प्रदेशको औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७६ ले स्थानीय तहको उक्त अधिकार संकुचित गरेकोले प्राप्त गर्ने सेवा शुल्कमा असर पर्न गएको छ ।

यसरी कानूनहरूका बीच तालमेल नहुंदा स्थानीय तहलाई आन्तरिक आय प्राप्तिमा समस्याहरू आउने गरेकोछ ।

(ख) राजश्व प्रशासन

संगठन, क्षमता र पूर्वाधार : यस गाउँपालिकाको संगठन संरचना अनुसार १ जना सुब्बा सरहका कर्मचारीको दरबन्दी सिर्जना भएको र सो दरवन्दीमा कर्मचारीको व्यवस्थापन भई कार्यरत रहेका छन् । कर्मचारीहरुलाई क्षमता विकास तालिम, प्रविधिमा आधारित राजश्व अभिलेख तथा सूचना प्रणाली, सक्षम राजश्व शाखाको व्यवस्था हुन आवश्यक छ । साथै वडा कार्यालयहरुको समेत क्षमता अभिबृद्धि गरि वडा कार्यालयहरु मार्फत राजश्व संकलनको व्यवस्थित विद्युतीय प्रणालीको स्थापना भएमा राजश्व असुली प्रभावकारी हुन सक्ने देखिन्छ ।

वडा कार्यालयहरुबाट असूल भएको राजस्व गाउँपालिकामा दाखिला गर्दा एकमुष्ट दाखिला गर्ने गर्दा कुन शीर्षकबाट उठेको राजस्व हो त्यसको लेखांकन गर्न समस्या परेको देखिन्छ । त्यसैले वडाबाट राजस्व बुझ्दा आर्थिक प्रशासन वा राजस्व शाखाले निम्न बमोजिमको फाराममा विवरण भर्न लगाई राजस्व प्राप्ति गर्दा हिसाव मिलान र अभिलेख गर्न स्पष्ट हुने देखिन्छ । यस्तो फाराम २ प्रति बनाई एक प्रति आर्थिक प्रशासन शाखा वा राजस्व शाखामा राख्ने र एक प्रति सम्वन्धित वडामा रकम बुझेको निस्सा सहित फिर्ता गर्नु पर्छ । राजस्व शाखा वा आर्थिक प्रशासन शाखाले यही फारामको आधारमा शिर्षकगत राजस्व खातामा आम्दानीको अभिलेख गर्नु पर्छ र एक प्रति रकम बैंक दाखिला गर्ने गोश्वारा भौचरमा समेत समावेश गर्नु पर्छ ।

सहिद लखन गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

पिपलछाप, घैरुङ बजार, गोर्खा

<u>वडाबाट संकलन गरिएको राजस्व बुझ्ने फाराम</u>

वडा नं :   राजस्व बुझ्ने वडा सचिव वा कर्मचारीको नामः   मितिः

<table>
<tr><td>सिनं</td><td>काटिएको रसिद नं</td><td>रसिद काटिएको मिति</td><td>राजस्वको शिर्षक</td><td>राजस्व बुझाउने व्यक्ति वा संस्थाको नाम</td><td>संकलन गरिएको राजस्व रकम</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">जम्मा रसिद संख्या</td><td colspan="2"></td><td>जम्मा रकम</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="6">जम्मा रकम अक्षरमा :</td></tr>
<tr><td colspan="6">रकम बुझिलिनेको दस्तखत र मिति :</td></tr>
</table>

अभिलेख व्यवस्थापन तथा स्रोतहरुको प्राथमिकीकरण : गाउँपालिकामा सम्भावना भएका विभिन्न कर, शुल्क तथा दस्तुरका स्रोत पहिचान गरी दायरा फराकिलो पार्ने तथा दरहरु निर्धारण गरी आवधिक रुपमा अद्यावधिक हुँदै आएको पाइन्छ । गाउँपालिकाबाट राजश्वका नयाँ स्रोतहरु सिर्जना

तथा प्राथमिकीकरणका आधारमा नयाँ स्रोतहरुको पहिचान र परिचालन गर्दै स्रोतहरुको दायरा विस्तार गर्दै अगाडि बढ्न आवश्यक हुन्छ ।

आन्तरिक नियन्त्रण : राजस्व असुलीका लागि जारी गरिने रसीदको नियन्त्रण जरुरी हुन्छ । कति प्रति रसीद छपाई भएको हो प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतबाट सबै प्रति प्रमाणित गराई त्यसको जानकारी राजस्व शाखा र लेखा शाखामा सुरक्षित रहनु पर्दछ । राजस्व शाखाले जिन्सीफाँटबाट रसिद एकमुष्ट निकासा लिई सम्बन्धित वडामा सचिवलाई वा अन्य कर्मचारीलाई सि.न. समेत प्रष्ट हुनेगरी निकासा गरिनु पर्दछ र रसीद नियन्त्रण खातामा अभिलेख राखिनु पर्दछ । त्यसको विवरण लेखा शाखामा समेत पठाइनु पर्दछ । लेखा शाखाले सम्बन्धित कर्मचारी वा वडा सचिवबाट रकम दाखिला गरिदा जारी भएको रसीदको एक प्रति अर्धकट्टी सहित भिडाई रकम बुझ्ने । सम्बन्धित कर्मचारीले रकम दाखिला गर्दा गाउँपालिकाबाट जारी भएको राजस्व शिर्षकगत छुट्टिने फारममा राजस्व विवरण भरी दाखिला गरिनु पर्दछ । आ.ले.प. शाखाले समेत रसीद नियन्त्रण प्रक्रियालाई सुक्ष्म रुपमा हेर्ने । यसरी प्राप्त रकमलाई गाउँपालिकाको गोस्वारा खातामा शिर्षक अनुसार चढाई मासिक रुपमा प्रमाणित गरि राजस्वको शिर्षकगत प्रतिवेदन पठाउने व्यवस्था गरिनु पर्दछ ।

यदि राजस्वको लेखा सूत्र (SUTRA) आधारित भए सोहि बमोजिम शिर्षगत रुपमा प्रष्ट गरी अनलाईन (Online) प्रतिवेदन पठाउने प्रणाली अवलम्बन गरिनु पर्दछ ।

पारदर्शिता र जवाफदेहिता : राजश्व प्रशासनलाई व्यवस्थित तथा प्रभावकारी बनाउनका लागि गाउँपालिकाले प्रदान गर्ने वस्तु तथा सेवा गुणस्तरीय हुनुको साथै यसको प्रक्रिया पनि पारदर्शी र नागरिकप्रति जवाफदेहीतामा आधारित हुनु पर्दछ । गाउँपालिकाको आयव्ययको विवरण आवधिक रूपमा प्रकाशन गर्नु, सङ्कलित राजश्व सार्वजनिक गर्नु पारदर्शिता अभिबृद्धिका उपयुक्त विधि हुन सक्दछ । साथै स्थानीय सञ्चार माध्यमहरुको प्रयोग गरी कर र गैरकर सम्वन्धमा सचेतना अभिवृद्धि र प्रचार प्रसार गर्न सके जनताको सहयोग प्राप्त हुन सक्दछ । गाउँपालिकाको वेवसाईटमार्फत नियमित रुपमा आय व्यय सार्वजनिक गर्ने, पुराना तथा नयाँ बेरुजु फछ्र्यौट गर्न ताकेता गर्ने र आलटाल गर्नेको नाम र बेरुजु रकम सार्वजनिक गर्ने, बढी कर तिर्नेको नाम सार्वजनिक गरी गाउँपालिकाबाट सम्मानित गर्ने गर्नाले गाउँपालिकाप्रतिको विश्वास बढ्न गई गाउँपालिका वासी र सरोकारवालाहरुबाट सहयोग प्राप्त हुने वातावरण सिर्जना हुन्छ ।

समावेशिता तथा सहभागिता अभिबृद्धि : कर प्रणालीको विकास गर्दा करको दायरा फराकिलो बनाउन र पिछडिएका जनताहरुलाई पनि समेट्न गरिव, विपन्न, एकल महिला, अपाङ्गता भएका र जोखिममा परेका व्यक्तिहरुको लागि उपयुक्त व्यवसायिक तथा प्राविधिक सीप विकास गरी निजहरुबाट सञ्चालन गरिने उद्यम व्यवसायमा विभिन्न सहुलियत तथा छुट सुबिधाको व्यवस्था गरी प्रोत्साहन गर्ने नीति लिनु महत्वपूर्ण हुन्छ ।

(ग) स्रोतको दायराको विश्लेषण

स्थानीय आर्थिक विकास : गाउँपालिकाबाट बार्षिक कार्यक्रमका माध्यमबाट गरिने लगानी स्थानीय आर्थिक विकासका लागि व्यवसायिकता, आयआर्जन, स्थानीय कच्चा पदार्थको उत्पादन, प्रशोधन, बजारीकरण, आर्थिक विकास केन्द्रीत पूर्वाधार विकासका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरेर रोजगारी सिर्जना गर्नु पर्दछ । स्थानीय स्रोत साधनको अधिकतम उपयोग गर्दै स्थानीय जनताको गाउँपालिकाप्रति सकारात्मक धारणाको विकास र विश्वासको वातावरण निर्माण गर्नु पर्दछ । यसबाट निजी क्षेत्रको लगानी र उद्यमशीलता आकर्षित हुनुका साथै जनताको कर तिर्ने क्षमतामा बृद्धि भै गाउँपालिकाको राजश्व बृद्धिमा सहयोग पुग्दछ ।

आन्तरिक पर्यटनः शहिद लखन गाउँपालिका आन्तरिक पर्यटकीय संभावना प्रशस्त रहेको र निरन्तर चल्दै आएको स्थान हो । यहाँको मनकामना मन्दिरमा आउने अन्तरिक पर्यटकलाई थप क्षेत्रहरुमा अवलोकन गराउने तथा गाउँपालिका क्षेत्रमा बसाई लम्बाउने रणनीति गाउँपालिकाले लिनु पर्दछ । यसबाट होटल, लज, रिसोर्ट र होमस्टेको विकास हुन गई स्थानीय आर्थिक कृयाकलापमा विस्तार हुने अवसर प्राप्त हुन्छ र राजश्वमा समेत योगदान बृद्धि हुनेहुन्छ ।

हाट बजारः गाउँपालिकाका बजार केन्द्र क्षेत्रमा हाटबजार खासगरी कृषि तथा पशु सम्बन्धी सञ्चालन गर्दा बजार विकास भई आन्तरिक आय बढाउन सकिन्छ । यसका निमित्त सार्वजनिक पर्ति जग्गाको व्यवस्था, पूर्वाधार निमार्ण र प्रचार प्रशार उत्तिकै महत्वपूर्ण हुन्छ । मनकामना क्षेत्रमा स्थानीय उत्पादन विक्री दैनिक बजार विस्तारको सम्भावना हुन सक्छ ।

पूर्वाधार उपयोग कर : गाउँपालिकाले निर्माण गरेका तथा हस्तान्तरण भई आएका पूर्वाधार उपयोग बापत कर लिई सोको मर्मत सम्भारका लागि आवश्यक राजश्व संकलन गर्न सकिन्छ ।

यस्ता भविष्य लक्षित क्षेत्रमा लगानी तथा पूर्वाधार विकासमा ध्यान दिन सकेमा गाउँपालिकाको आय स्रोतकै विस्तार गर्न सहयोग पुग्न सक्दछ ।

(घ) दर विश्लेषण

राजश्वको दर निर्धारण गर्दा समान स्तरका करदाताहरुलाई समान व्यवहार हुने गरी तथा समान तहका स्थानीय सरकार वीच न्यून अन्तर हुने विषयमा ध्यान दिन आवश्यक हुन्छ । स्थानीय करका आधारहरु पर्याप्त राजस्व संकलन गर्न सकिने खालको हुनु पर्दछ । अर्थात संकलित राजश्व भन्दा संकलन गर्दा लाग्ने खर्च बढी हुने खालको हुनु हुँदैन । साथै कर तिर्न नसक्ने व्यक्तिहरु (महिला, दलित, विपन्न आदि) लाई सहुलियत दिन सकिनेछ ।

शहिद लखन गाउँपालिकाको करका दरहरुलाई हेर्दा सम्पत्ति करको दरमा केही ठाउँमा प्रगतिशील रुपमा नभएको देखिन्छ । भूमिकरको दर स्थानीयस्तरमा हुने उत्पादनका आधारमा निर्धारण गर्दा करदातालाई पनि मर्का नपर्ने र गाउँपालिकालाई पनि राजश्व प्राप्त गर्न सहज हुन सक्छ ।

घरजग्गा रजिष्टेशन दस्तुर अन्तर्गत मालपोतको मूल्यांकन र स्थानीय चलनचल्तीको रकम ज्यादै फरक भएका सो परिमार्जनका लागि पहल गर्दा राजश्वमा बृद्धि हुने अवस्था सिर्जना हुन्छ ।

परिच्छेद – पाँच : राजश्व सुधार कार्ययोजना

यस परिच्छेदमा प्राथमिक तथा द्वितीय स्रोतबाट संकलित सूचना विश्लेषण तथा विद्युतीय माध्यमको प्रयोगबाट भएको सहभागितामूलक अन्तक्रियाबाट प्राप्त सूचनाका आधारमा तयार पारिएको शहिद लखन गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना प्रस्तुत गरिएको छ ।

५.१ गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना

गाउँपालिकाले राजश्व सुधारका लागि लिने रणनीति, कार्यनीति र कार्ययोजनाहरु यस प्रकार रहेका छन्:

५.१.१ प्रभावकारी राजश्व संकलनका रणनीति

साविकका ६ वटा गाविसहरु मिलाएर गठन गरिएको यस गाउँपालिकामा विद्यमान कानून प्रदत्त केही राजश्व अधिकारहरु हालसम्म प्रयोगमा ल्याउन सकिएको छैन । गाउँपालिकाका कानूनहरु पनि सामयिक परिमार्जन एवं संशोधन गर्नुपर्दछ । यी तथ्यहरुलाई समेत मध्ययनगर राखी आन्तरिक राजश्व परिचालन सम्बन्धमा देहाय अनुसारका रणनीतिहरु अवलम्बन गरिनेछ ।

१. राजश्व सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थामा सुधार गरी आन्तरिक आयको दायरा फराकिलो बनाउने ।
२. राजश्व प्रशासनको संस्थागत सुदृढीकरण गरी व्यवस्थित बनाउने ।
३. राजस्व प्रणालीलाई सरल, सहज र करदाता मैत्री बनाउने ।
४. समन्वय र सहकार्यको अभिवृद्धि गरिने ।

रणनीति	कार्यनीति
१. राजश्व सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थामा सुधार गरी आन्तरिक आयको दायरा फराकिलो बनाउने ।	१. गाउँपालिकामा राजश्वसँग सम्बन्धित आवश्यक ऐन तथा नियमहरु तर्जुमाका साथै तर्जुमा भइसकेका ऐन नियमलाई सुधार गरी अझ बढी व्यवहारिक बनाउदै लगिनेछ । २. कर तथा सेवा शुल्कलाई सम्बन्धित करदाता एवं विषय क्षेत्रसँग आबद्ध गराउदै गाउँपालिका तथा निजीक्षेत्रबाट थप लगानी गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ । ३. कर, शुल्क, सेवा शुल्क आदिको दर तथा दायरा निर्धारण गर्दा निजी क्षेत्र तथा सरोकारवालाहरुसँग परामर्श गर्ने पद्धतिको संस्थागत विकास गरिनेछ । ४. जनताको कर तिर्ने तथा करको भार बहन क्षमता विश्लेषणका आधारमा कर नीतिलाई विवेकसम्मत र प्रगतिशील बनाइने छ । ५. थप राजस्वका स्रोतको सम्भाव्यता अध्ययन गरी सम्भाव्य थप स्रोत पहिचानका साथै बर्तमान राजश्व स्रोतको दायरा बृद्धि गर्न यसको यकिन तथ्याङ्क संकलन गरी सम्भाव्यताका आधारमा समय सापेक्ष रुपमा करदाताहरुको संख्या बढाउदै लगिनेछ । ६. राजश्वको स्रोत बृद्धि गर्ने पूँजी लगानीको सम्भाव्यता अध्ययन गरिनेछ । ७. सम्पत्ति मूल्यांकन सम्वन्धी सिफारिसलाई निश्चित आधार र

	मापदण्डमा आवद्ध गरी एकरुपता कायम गरिने छ । ८. आन्तरिक राजश्वका विभिन्न स्रोतहरुबारे सम्भावना अध्ययन, पहिचान, स्रोतहरुको यकिन तथ्याङ्क, सूचना संकलन गर्न कार्यदलहरु बनाई वडागत रुपमा परिचालन गरिनेछ । करका स्रोत अनुसारका तथ्याङ्क हरेक वर्ष अद्यावधिक गरिनेछ । ९. गाउँपालिकामा पर्यटन प्रवर्द्धन गर्न पूर्वाधारहरुको विकास गरिनेछ । साथै पर्यटन विकासमा यस गाउँपालिकामा रहेका ऐतिहाँसिक धरोहर तथा धार्मिक संपदा र चेपाङ वस्तीको संरक्षण तथा विकास गर्न निजी क्षेत्रसँग साझेदारीको समेत पहल गरिनेछ । १०. पूर्वाधार उपयोग दस्तुर, घर बहाल कर, व्यवसाय कर जस्ता स्रोत परिचालन गर्न दर निर्धारण गर्दा छिमेकी नगरपालिका, निजी क्षेत्र र करदातासँग समेत छलफल तथा सहकार्य गरिनेछ । ११. नियमित एवं बढी कर तिर्ने करदातालाई सम्मान गरिनेछ । १२. समयमा कर तिर्ने करदातालाई प्रोत्साहन तथा बक्यौता राख्ने करदातालाई जरिवाना लगाइने छ ।
२. राजश्व प्रशासनको संस्थागत सुदृढीकरण गरी व्यवस्थित बनाउने ।	१. गाउँपालिकाको समग्र राजश्व परिचालन सम्बन्धी नीतिहरुलाई कार्यान्वयन गर्न राजश्व शाखाको सुदृढीकरण गरी क्षमताबृद्धि गरिनेछ । २. गाउँपालिकाको राजश्व शाखामा स्वीकृत संगठन संरचना अनुसारको दरबन्दी पूर्ति गरिनेछ । ३. स्थानीय राजश्व परामर्श समिति तथा राजश्व शाखा र वडा कार्यालयका कर्मचारीहरुको क्षमता अभिबृद्धि गरिनेछ र वडास्तरमा कर असूली गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ । ४. राजश्व शाखाका लागि आवश्यक उपकरण, सफ्टवेयर आदिको प्रबन्ध मिलाई क्रमसः वडा कार्यालयहरुसँग सूचना सञ्जालमा जोड्दै लगिने छ । स्थानीय करबारे सर्वसाधारणलाई जानकारी गराउने करदाता शिक्षा तथा सचेतना कार्यक्रम समुदाय/टोल एवं वडास्तरमा सञ्चालन गरिनेछ । ५. प्रादेशिक तथा जिल्लाका अन्य स्थानीय तहसँग राजश्व परिचालन बारे ज्ञान-सीप, अनुभव आदान-प्रदान र अन्तरक्रिया गरिनेछ । ६. राजश्व लेखापालनलाई कम्प्यूटरकृत गरिनेछ र विद्युतीय माध्यमबाट नै राजस्वको प्रतिवेदन र फाँटबारी बनाइने छ । ७. राजस्व सम्वन्धी आन्तरिक नियन्त्रणको व्यवस्थाको लागि राजस्व रसिद नियन्त्रण खाता राखिने छ र प्रत्येक वडाबाट मासिक रुपमा स्रोत खुल्नेगरी राजस्वको प्रतिवेदन लिने प्रणाली अवलम्बन गरिने छ ।
३. राजस्व प्रणालीलाई सरल, सहज करदाता मैत्री र पारदर्शी र समावेशी बनाउने ।	१. कर संकलनमा यथासम्भव निजी क्षेत्र, उपभोक्ता समिति एवं सहकारी संस्थासँग सहकार्य गरिनेछ । २. कर प्रशासनलाई पारदर्शी गराउन कर सम्बन्धी सूचनाहरुमा नागरिकहरुको पहुँच पुऱ्याइनेछ । कर/राजश्व सूचना जानकारी अर्धवार्षिक एवं वार्षिक प्रतिवेदन

	गाउँपालिकाको वेभसाईटमा राखिने छ । साथै यस्तो सूचनाहरु गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयको सूचना पाटीमा टाँस गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ । ३. करदाता शिक्षा, कर सम्वन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने छ । ४. महिला, अपाँगता भएका व्यक्ति तथा गरिब तथा कमजोर आर्थिक अवस्थाका स्थानीय व्यवसायी तथा घरमूलीहरुलाई करमा विशेष छुटको व्यवस्था मिलाईने छ । ५. कर संकलन प्रक्रियालाई सहज बनाउन बैंक तथा विद्युतीय माध्यमबाट कर भुक्तानी गर्ने प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
४. समन्वय र सहकार्यको अभिवृद्धि गरिने छ ।	१. पर्यटन शुल्क तथा ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो जस्ता प्राकृतिक स्रोतको उत्खनन्, विक्री तथा बजार व्यवस्थाका सम्बन्धमा छिमेकका अन्य गाउँपालिका तथा नगरपालिकासँग समेत समन्वय तथा सहकार्य गरिनेछ । २. बाझिएका नीतिगत व्यवस्था संशोधनका लागि आवश्यक समन्वय गरिनेछ । ३. कर संकलनमा यथासम्भव निजी क्षेत्र, उपभोक्ता समिति एवं सहकारी संस्थासँग सहकार्य गरिनेछ । ४. राजश्वसँग सम्बन्धित विषयमा प्रदेश सरकार तथा जिल्ला समन्वय समितिसँग नियमित अन्तरक्रिया गरिनेछ । यसैगरी अन्य छिमेकी स्थानीय तह खासगरी गोर्खा नगरपालिका, भिमसेन गाउँपालिका तथा गण्डकी गाउँपालिकासँग समन्वय वैठक आयोजना गरी राजश्व संकलनका सवालहरुबारे छलफल तथा समन्वयन गरिनेछ । ५. राजश्व प्रशासनलाई प्रभावकारी बनाउन प्रदेश सरकार तथा जिल्ला समन्वय समितिसँगको सहकार्य तथा समन्वयमा जोड दिइनेछ ।

५.१.२ राजश्व सुधार कार्ययोजना

गाउँपालिकाको सूचना तथा तथ्यांक अध्ययन र गाउँपालिकासँगको जुम अन्तर्क्रियाका आधारमा तयार गरिएको शहिद लखन गाउँपालिकाको राजश्व सुधार योजना यसप्रकार रहेको छ :

तालिका १०: राजश्व सुधार कार्ययोजना

सुधारका क्षेत्रहरु	सुधार गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
क. कर तथा गैह्र कर राजश्व			
सम्पत्ति कर	- सम्पत्ति कर कार्यविधिको कार्यान्वयन स्थितिको अर्धवार्षिक समीक्षा गर्ने - समीक्षाका आधारमा आवश्यक सुधार गर्ने	२०७७ पौष मसान्तसम्म	• राजश्व परामर्श समिति, • प्रमुख प्रशासकीय

सुधारका क्षेत्रहरु	सुधार गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
			अधिकृत र • राजश्व शाखा
	- मूल्यांकन अनुसारको करदाताको लगत तयार गरी कम्प्युटर सफ्टवेयरमा सबै घरजग्गा धनीहरुको लगत अद्यावधि गर्ने	२०७८ असार मसान्तसम्म	• राजस्व शाखा
	- लगत अनुसार प्रत्येक घरधनीलाई सम्पत्ति करको बिल छपाइ गरी वडामार्फत घर घरमा पठाउने	२०७८ असोज मसान्तसम्म	• राजस्व शाखा
व्यवसाय कर	- गाउँपालिकाका सबै वडाका व्यवसायीहरुलाई व्यवसाय दर्ताका लागि सूचना जारी गर्ने	२०७८ असार मसान्तसम्म	• प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र वडा कार्यालयहरु
	- व्यसायीहरुसँग नियमित छलफल र अन्तरक्रिया गर्ने	निरन्तर	• गाउँ कार्यपालिका
पूर्वाधार उपयोग शुल्क	- पूर्वाधार उपयोग (सवारी वार्षिक/ पटके) महशुल दर निर्धारण गर्ने र उपयुक्त तवरले शुल्क उठाउने - साझा सडकमा शुल्क लगाउन छिमेकी स्थानीय तहसँग समन्वय गर्ने	२०७८ असार मसान्तसम्म	• गाउँसभा • गाउँपालिका
	- खानेपानी तथा सिचाईं जस्ता पुर्वाधारको महशुल दर निर्धारण गर्ने - महशुल संकलन गर्ने	२०७८ असार मसान्तसम्म	• गाउँसभा
घर जग्गा वहाल कर	- घर बहालमा लगाउने घरधनीहरुको विवरण वडागत रुपमा संकलन गर्ने । - घरधनीहरुसँग अन्तरक्रिया गरी स्वघोषणा गर्न लगाउने - घरजग्गा बहाल कर संकलनलाई निरन्तरता दिने ।	२०७७ चैत्र मसान्तसम्म	• राजश्व परामर्श समिति • राजश्व शाखा
वहाल विटौरी शुल्क	- सार्वजनिक जग्गाहरुमा उपयोग बारेको विवरण तयार गर्ने - सार्वजनिक जग्गाहरुको पहिचान गरी नापनक्सा अद्यावधिक गर्ने - बहाल विटौरी करको दर निर्धारण गर्ने	२०७८ असार मसान्तपश्चात	• गाउँ कार्यपालिका • राजश्व परामर्श समिति
	- गाउँपालिकाको संरक्षणमा रहेका सार्वजनिक जग्गामा बसपार्क, कृषि हाटबजार, शौचालय निर्माण गरी बहालमा लगाउने	आ.व. २०७८/०७९ देखि	• गाउँ कार्यपालिका
विज्ञापन कर	- त्रिशुली तथा दरौंदी नदिको किनारा र मुलबाटोका विभिन्न स्थानमा विभिन्न औधोगिक तथा घरायसी प्रयोजनका	आ.व. २०७८/०७९ देखि	• गाउँ कार्यपालिका

सुधारका क्षेत्रहरु	सुधार गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
	उत्पादनको विज्ञापन गर्ने स्थानको रुपमा विकास गर्ने र यसमा सम्वन्धित कम्पनिहरुलाई छुट सहितको सहकार्य गर्न आकर्षित गर्ने गरी सहकार्यको ढाँचा तयार गर्ने र निश्चित अवधि किटान गरी भाडामा उपलब्ध गराउने तथा कर असूली गर्ने		
घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	- महिला पुरुष छुट्टिने गरी घरजग्गाको अभिलेख राख्ने - प्रदेश सरकारबाट महशुल दर निर्धारण भए बमोजिम घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर उठाउने/मालपोत कार्यालयबाट प्राप्त गर्ने	२०७७ चैत्र मसान्त देखि	• गाउँ कार्यपालिका
प्राकृतिक स्रोत बिक्रि	- जडिबुटीको पहिचान तथा उपादेयताबारे पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरुलाई तालिम प्रदान गर्ने - प्राकृतिक स्रोतहरुको बिक्री मुल्य निर्धारण गर्ने, संकलन गर्ने	२०७८ असार मसान्तसम्म	• गाउँपालिका र सम्बन्धित शाखा
	- ढुंगा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन्/ संकलन गर्न प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण अद्यावधिक गर्ने	२०७८ जेठ मसान्तसम्म	• गाउँपालिका, वडा कार्यालय, प्राविधिक शाखा
प्राकृतिक स्रोत तथा कृषि उपजको व्यवसायिक उपयोग	- व्यवसायिक उपयोग हुने परिमाण निर्धारण गर्ने - करको दर निर्धारण गर्ने - कृषि उपजको संकलन केन्द्र तथा पशु हाटहरु स्थापना गर्ने - सहकारी संस्थाहरुलाई सुदृढीकरण गर्ने	२०७८ असार मसान्तसम्म	• गाउँपालिका र राजश्व शाखा
व्यवसाय रजिष्ट्रेसन दस्तुर	- वडागत रुपमा दर्ता गर्नुपर्ने संघसंस्थाहरुको विवरण संकलन गर्ने - वर्गीकरण अनुसार व्यवसाय दर्ता तथा नवीकरण दस्तुर निर्धारण गर्ने	२०७८ असार मसान्तसम्म	• गाउँपालिका, वडा कार्यालय, राजश्व शाखा
अचल सम्पत्ति मूल्यांकन शुल्क	- घरजग्गा मूल्याङ्कन र अचल सम्पत्ति मूल्यांकन अभिलेख अद्यावधिक गर्ने	२०७८ असार मसान्तसम्म	• वडा कार्यालय
पर्यटन सेवा शुल्क	- थप धार्मिक एवं पर्यटकीय स्थलहरुको प्रवेश शुल्क निर्धारण गर्ने - पर्यटकीय सेवाहरुको व्यवस्थापन गरी शुल्क लगाउने	२०७८ असार मसान्तसम्म	• गाउँ कार्यपालिका, योजना शाखा
नक्सा पास दस्तुर	- नक्सापास सम्बन्धमा जनचेतना जगाउने - आवश्यक दक्ष प्राविधिक जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्ने	निरन्तर	• प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र प्राविधिक शाखा

सुधारका क्षेत्रहरु	सुधार गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
	- नक्सापास कार्य अनिवार्य गर्ने ।		
पानी मुहान दर्ता गर्ने	- पानी मुहान दर्ता गर्ने बारे सरोकारवालाहरुलाई जानकारी गराउने	२०७८ असार मसान्तसम्म	• वडा कार्यालय
सामुदायिक वनबाट आम्दानी प्राप्त गर्ने	- सामुदायिक वनबाट वार्षिक रुपमा बिक्रीयोग्य हुने काठजन्य तथा गैर काठ, जडिबुटीको आँकडा सहितको कार्ययोजना माग गर्ने - स्वीकृत कार्ययोजना अनुसार वन पैदावार विक्रीबाट प्राप्त आयको पहिलो २५ प्रतिशत वनक्षेत्रको विकासको लागि छुट्याएपछि बाँकीको ५० प्रतिशत गरिबी निवारण तथा अन्य क्षेत्रमा लगाउने सहमतिको दस्तावेज तयार गरी सहकार्य गर्ने	२०७८ असार मसान्तसम्म	• गाउँपालिका तथा राजश्व शाखा
ख. आयआर्जन हुने पूँजीगत लगानीका क्षेत्र			
पूर्वाधार निर्माण गर्ने	- सडकहरुको स्तरोन्नति तथा कालोपत्रे गर्ने - होमस्टेहरुको विकास गर्ने - वसपार्क, ढल निकास तथा प्रशोधन आदि पूर्वाधारहरुको विकास गर्ने	२०७८ श्रावण देखि	• गाउँपालिका र प्राविधिक शाखा
महत्वपुर्ण धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहको विकास, संरक्षण तथा प्रवर्द्धन	- गाउँपालिकामा रहेका मनकामना माई बाहेकका अन्य धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको क्रमशः प्रवर्द्धनका लागि पर्यटकीय प्याकेजको रुपमा विकास गर्ने	आ.व. २०७८/७९	• गाउँ कार्यपालिका, निजी क्षेत्र
ग. मानवीय क्षमता विकास तथा राजश्व प्रशासन		.	
मानवीय क्षमता विकास	- राजश्व शाखाको दरबन्दी अनुरुप जनशक्ति व्यवस्थापन गरी राजश्व संकलनमा शाखालाई जिम्मेवार बनाउने - गाउँपालिकाका राजश्व अधिकारका क्षेत्रमा गाउँ कार्यपालिकाका पदाधिकारीहरुलाई अभिमुखीकरण गर्ने - राजश्व परामर्श समितिका पदाधिकारीहरुलाई असल अभ्यासबारे जानकारी दिने कार्यक्रम आयोजना गर्ने - गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयका कर्मचारीहरुलाई कर तथा राजश्व प्रशासन, अभिलेखन र सफ्टवेयर बारे तालिम प्रदान गर्ने - व्यवसायीहरुलाई कर सम्बन्धी	नियमित	• गाउँपालिका

सुधारका क्षेत्रहरु	सुधार गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
	अभिमुखीकरण गर्ने - निर्धारित समय भन्दा ढिलो कर तिर्नेलाई जरिवाना तथा समयमा तिर्नेलाई प्रोत्साहनको व्यवस्था गर्ने		
तथ्याङ्क तथा सूचना व्यवस्थापन	- सबै किसिमका (घरजग्गा कर, व्यवसाय कर, बहाल विटौरी कर, घर बहाल कर) करदाताहरुको तथ्याङ्क, सूचना संकलन गरी करदाताको व्यक्तिगत फाईल (विवरण) तयार गर्ने - महशुलयोग्य पूर्वाधारहरु (सडक, सिंचाई, खानेपानी, बसपार्क आदि) को अभिलेख तयार गर्ने	२०७८ श्रावण देखि	• वडा कार्यालय, राजश्व शाखा, प्राविधिक शाखा
राजश्व संकलन तथा अभिलेख	- राजश्व अभिलेख सम्बन्धी एकीकृत (अनलाईन) सफ्टवेयर तयार पार्ने - करदाताको विवरण सबै वडा तथा गाउँपालिका कार्यालयको सोही सफ्टवेयरमा इन्ट्री गर्ने - राजश्व प्रशासनमा सफ्टवेयर तथा कम्प्युटरकृत प्रणाली मार्फत सेवा दिने - राजश्व संकलन अभियान तथा शिविर सञ्चालन गर्ने	नियमित	• गाउँ कार्यपालिका र वडा कार्यालयहरु
सूचना तथा पारदर्शिता	- स्थानीय सञ्चार माध्यमबाट करदाताहरुलाई कर तिर्न प्रोत्साहित गर्ने सम्बन्धी सूचना सम्प्रेषण गर्ने । - गाउँपालिका र वडामा करको दररेट सहित नागरिक बडापत्र राख्ने - राजश्व संकलनको विवरण त्रैमासिक एवं अर्ध वार्षिक रुपमा प्रकाशन गर्ने	नियमित	• प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, • वडा सचिवहरु
अनुगमन	- अनुगमन गरी छुटेका करदातालाई करको दायरामा ल्याउने । - कर चुहावट नियन्त्रण गर्ने	नियमित	• कार्यपालिका तथा वडा कार्यालयहरु
करदाता तथा कर्मचारी प्रोत्साहन कार्यक्रम	- कर्मचारीलाई राजश्व असुलीको आधारमा कार्यसम्पादन मूल्यांकन गरी प्रोत्साहन गर्ने - करदातालाई सम्मान (बढी कर तिर्ने, सुरुमा करतिर्ने आदिलाई)	वार्षिक रुपमा (गाउँ सभा गर्ने दिनमा)	• गाउँ कार्यपालिका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
राजश्व प्रशासनको प्रभावकारिताका लागि बन्दोवस्ती	- गाउँपालिकामा राजश्व शाखाको लागि कार्यकक्ष, कम्प्यूटर, प्रिन्टर, विद्युत व्याकअप सहितको सुविधा उपलब्ध गराउने	२०७७ चैत्र मसान्तसम्म	• गाउँ कार्यपालिका, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

परिच्छेद – छ : आगामी तीन बर्षको आय प्रक्षेपण

राजश्व सुधार कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट आगामी तीन आर्थिक वर्षहरु (आ.व २०७८/७९ - २०८०/८१) मा प्राप्त हुने राजश्व प्रक्षेपणका लागि गत वर्षहरुका यथार्थ तथा अनुमानित विवरण र बृद्धिको स्थितिलाई आधार लिइ गरिएको प्रक्षेपणको विवरण यस परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको छ।

६.१ राजश्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजश्व प्रक्षेपण

गाउँपालिकाको राजश्व सम्बन्धी संकलित तथ्यांक, माथिको राजश्व सुधार कार्ययोजना तथा विगत वर्षहरुमा भएको वार्षिक वृद्धिको अवस्था समेतलाई आधार मानेर देहाय अनुसार राजश्व प्रक्षेपण गरिएको छ। यसको विस्तृत आधार अनुसूची १ र २ मा रहेको छ।

तालिका ११: राजश्व प्रक्षेपणका आधार

राजश्व संकेत	राजस्व शीर्षक	वार्षिक सम्भाब्यता	प्रक्षेपित आय			आय प्रक्षेपणका आधारहरू
			२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	
११३१३	**सम्पत्ति कर**	५९३९०००	३५६३४००	४२७६०८०	५१३१२९६	पहिलो वर्ष सम्भाब्यताको ६०% संकलन हुने र त्यसपछि वार्षिक २०% बृद्धि हुने अनुमान
११३१४	**मालपोत (भूमिकर)**	१४०५२५०	११२४२००	१२३६६२०	१३६०२८२	पहिलो वर्ष सम्भाब्यताको ८०% संकलन हुने र त्यसपछि वार्षिक १०% बृद्धि हुने अनुमान
११३१५	**घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर बाँडफाँडबाट**	५०००००	५०००00	५७५०००	६६१२५०	गाउँपालिकाले अनुमान गरे वमोजिम आगामी आ.व.मा प्राप्त भई त्यसपछि वार्षिक १५% बृद्धि हुने अनुमान
११३२१	**घर बहाल कर**	१७३२८००	८६६४००	१०३९६८०	१२४७६१६	पहिलो वर्ष सम्भाब्यताको ५०% संकलन हुने र त्यसपछि वार्षिक २०% बृद्धि हुने अनुमान
११३२२	**बहाल विटौरी शुल्क**	८२५००	०	०	५७७५०	तेस्रो वर्षदेखि सम्भाब्यताको ७०% संकलन हुने र त्यसपछि वार्षिक १०% बृद्धि हुने अनुमान
११४११	**बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर**	७९७०२४५७	८७,६७२,७०३	९६,४३९,९७३	१०६,०८३,९७०	चालु आवमा संघीय सरकारवाट मु.अ.कर तथा आन्तरिक अन्तशुल्क बापत प्राप्त सिलिंगका आधारमा वार्षिक १०% बृद्धिहुने अनुमान
११४२१	**बाँडफाँड भई प्राप्त हुने आन्तरिक अन्तःशुल्क**	०	०	०	०	मू.अ.कर मै समावेश भएको

राजश्व संकेत	राजस्व शीर्षक	वार्षिक सम्भाब्यता	प्रक्षेपित आय			आय प्रक्षेपणका आधारहरू
			२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	
११४५१	साना सवारी कर	१५०००	१५,०००	१६,५००	१८,१५०	पहिलो वर्ष रु.१५ हजार संकलन हुने र त्यसपछि वार्षिक १०% बृद्धि हुने अनुमान
११४५६	सवारी साधन कर बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने	४३२९०००	४,७६१,९००	५,२३८,०९०	५,७६१,८९९	प्रदेश सरकारवाट चालु आवका लागि बाँडफाँड भएको रकममा १०% बृद्धि हुने अनुमान
११४७२	विज्ञापन कर	१०००००	१००,०००	११०,०००	१२१,०००	आगामी आ.व.मा कुल सम्भावना अनुरुप नै विज्ञापन कर संकलन हुने र वार्षिक १०% ले बृद्धि हुने अनुमान
११६११	अन्य कर (जडिबुटी, कवाडी, जीवजन्तु कर)	१५०००	१५,०००	१६,५००	१८,१५०	पहिलो वर्ष रु.१५ हजार संकलन हुने र त्यसपछि वार्षिक १०% बृद्धि हुने अनुमान
१३३११	समानीकरण अनुदान (संघ)	१४७६०००००	१६२,३६०,०००	१७८,५९६,०००	१९६,४५५,६००	चालु आवको अनुमान रकममा १०% ले बृद्धि हुने अनुमान
१३३११	समानीकरण अनुदान (प्रदेश)	१२४०९०००	१३,६४९,९००	१५,०१४,८९०	१६,५१६,३७९	चालु आवको अनुमान रकममा १०% ले बृद्धि हुने अनुमान
१३३१२	सशर्त अनुदान (संघ)	२२५६०००००	२४८,१६०,०००	२७२,९७६,०००	३००,२७३,६००	चालु आवमा प्राप्त हुने रकममा १०% बृद्धि हुने अनुमान
१३३१२	सशर्त अनुदान (प्रदेश)	५००००००	५,५००,०००	६,०५०,०००	६,६५५,०००	चालु आवमा प्राप्त हुने रकममा १०% बृद्धि हुने अनुमान
१३३१६	समपुरक अनुदान (चालु)	५००००००	५,०००,०००	५,०००,०००	५,०००,०००	चालु आवमा प्राप्त हुने रकम वरावर योजना अवधिभरि निरन्तर हुने अनुमान
१३३१७	समपुरक अनुदान (पूँजीगत)	२५०००००	२,५००,०००	२,५००,०००	२,५००,०००	चालु आवमा प्राप्त हुने रकम वरावर योजना अवधिभरि निरन्तर हुने अनुमान
१३३१८	अन्य अनुदान (चालु)	२४९८९९८४	२७,४८८,९८२	३०,२३७,८८०	३३,२६१,६६८	सामाजिक सुरक्षा वापत प्राप्त रकममा वार्षिक १०% ले बृद्धि हुने अनुमान
१३४१२	लागत सहभागिता	३०००००	३००,०००	३६०,०००	४३२,०००	नगदै जन सहभागिता संकलनको थालनी आगामी आ.ब. देखि सुरु भई र वार्षिक २०% का दरले बृद्धि हुने अनुमान
१४१५६	बाँडफाँड भई प्राप्त विद्युत रोयल्टी	३५००३००	३,८५०,३३०	४,२३५,३६३	४,६५८,८९९	गत आ.व.मा प्राप्त रकम बरावर आगामी आ.व.मा पनि निरन्तरता हुने अनुमान गरिएको

राजश्व संकेत	राजस्व शीर्षक	वार्षिक सम्भाब्यता	प्रक्षेपित आय			आय प्रक्षेपणका आधारहरू
			२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	
१४२१३	**अन्य बिक्रिबाट प्राप्त रकम**	५०००००	६००,०००	७२०,०००	८६४,०००	काठ, दाउरा, माटो आदि बिक्री बापत आगामी आ.व.मा प्राप्त हुने रकमको २०% का दरले बृद्धि हुने अनुमान
१४२१९	**अन्य सेवा शुल्क (केवलकार सेवा, पार्क आदि)**	६००००००	७,२००,०००	८,६४०,०००	१०,३६८,०००	चालु आ.व.मा संकलन हुने अनुमानित रकममा वार्षिक २०% बृद्धि हुने अनुमान
१४२२९	**अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क**	३१६०००	३१६,०००	३४७,६००	३८२,३६०	आगामी आ.व.मा कुल सम्भावनाको १००% र त्यसपछि वार्षिक १०% ले बृद्धि हुदै जाने अनुमान गरिएको ।
१४२४१	**पार्किङ्ग शुल्क**	१००००	१०,०००	११,०००	१२,१००	आगामी आ.व. देखि आम्दानी भई वार्षिक १०% ले बृद्धि हुदै जाने अनुमान ।
१४२४२	**नक्सापास दस्तुर**	१३०००००	१,३००,०००	१,४३०,०००	१,५७३,०००	आगामी आ.व.मा कुल सम्भावनाको १००% र त्यसपछि वार्षिक १०% ले बृद्धि हुदै जाने अनुमान गरिएको ।
१४२४३	**सिफारिश दस्तुर**	३२५०००	३२५,०००	३५७,५००	३९३,२५०	आगामी आ.व.मा कुल सम्भावनाको १००% र त्यसपछि वार्षिक १०% का दरले बृद्धिहुने अनुमान
१४२४४	**ब्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर**	५००००	५०,०००	५०,०००	५०,०००	वार्षिक एकमुष्ठ रु.५० हजार हुने अनुमान
१४२४५	**प्रमाणित दस्तुर**	११८००००	१,१८०,०००	१,२९८,०००	१,४२७,८००	आगामी आ.व.मा कुल सम्भावनाको १००% र त्यसपछि वार्षिक १०% का दरले बृद्धिहुने अनुमान
१४२४९	**अन्य दस्तुर**	५००००	५०,०००	५५,०००	६०,५००	आगामी आ.व.का लागि एकमुष्ठ रु.५० हजार र वार्षिक १०% का दरले बृद्धि हुने अनुमान
१४२५३	**व्यवसाय रजिष्ट्रेशन/ नवीकरण शुल्क**	६२०००	६२,०००	६८,२००	७५,०२०	आगामी आ.व.मा कुल सम्भावनाको १००% र त्यसपछि वार्षिक १०% का दरले बृद्धिहुने अनुमान
१४३११	**न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत**	५००००	५०,०००	५०,०००	५०,०००	वार्षिक एकमुष्ठ रु.५० हजार प्राप्त हुने अनुमान
१४३१२	**प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत**	१००००	१०,०००	१०,०००	१०,०००	वार्षिक एकमुष्ठ रु.१० हजार प्राप्त हुने अनुमान
१४५२९	**अन्य राजस्व (सामुदायिक वन आदि)**	७८००००	७८०,०००	८५८,०००	९४३,८००	आगामी आ.व.देखि सामुदायिक वनको आम्दानीको १०% प्राप्त भई वार्षिक १०% ले बृद्धि हुने अनुमान
१४६११	**व्यवसाय कर**	१०००४२८	१,०००,४२८	१,१००,४७१	१,२१०,५१८	आगामी आ.व.मा कुल सम्भावनाको १००% र त्यसपछि वार्षिक १०% का दरले बृद्धिहुने अनुमान
१५१११	**बेरुजु**	२०००००	२००,०००	२२०,०००	२४२,०००	आगामी आ.व.मा रु.२ लाख बेरुजु असुली भई वार्षिक

राजश्व संकेत	राजस्व शीर्षक	वार्षिक सम्भाब्यता	प्रक्षेपित आय			आय प्रक्षेपणका आधारहरू
			२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	
						रुपमा १०% का दरले बृद्धि हुने अनुमान
	जम्मा	५३२५५३७१९	५८०,५६१,२४३	६३९,१३४,३४७	७०३,८७६,८५७	
	वर्षिक बृद्धि दर		**१०.६%**	**१०.१%**	**१०.१%**	**चालु आ.व.को अनुमानको तुलनामा**

परिच्छेद – सात: अपेक्षित नतिजा

प्रस्तुत राजश्व सुधार कार्ययोजनाको उचित कार्यान्वयनबाट गाउँपालिकाको आन्तरिक राजश्वमा चालु आ.व.को अनुमान रु.१,०१,००,०००।– को तुलनामा कार्ययोजनाको अन्तिम वर्षमा रु.२,६१,५६,८४२।– अर्थात १५९% ले बढोत्तरी हुने अपेक्षा गरिएको छ । यस गाउँपालिकामा आन्तरिक राजश्वका स्रोतहरु मध्ये अन्य सेवा शुल्कको परिमाण सवैभन्दा बढी देखिन्छ भने क्रमश: सम्पत्ति कर, दस्तुर, व्यवसाय कर आदि आन्तरिक राजश्वका प्रमुख स्रोतका रुपमा रहने देखिन्छ ।

यस गाउँपालिकाको अघिल्लो परिच्छेदमा प्रक्षेपित आन्तरिक आय र संघीय सरकारबाट हुने वित्तीय हस्तान्तरणबाट प्राप्त हुन सक्ने आय समेत गरी कूल आय संक्षेपमा देहायको तालिका वमोजिम हुने अपेक्षा गर्न सकिन्छ ।

तालिका १२ : गाउँपालिकाको अपेक्षित आय संक्षेपमा

राजश्व शिर्षक	यथार्थ	यथार्थ	अनुमान	प्रक्षेपित आय		
	०७५/७६	०७६/७७	०७७/७८	०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१
आन्तरिक आय	७,३३०,०३८	८,२९७,३१५	१०,१००,०००	१९,२१७,४२८	२२,३७६,१५१	२६,१५६,८४२
संघीय राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय	५५,६५२,७०२	५९,०२९,६९७	७९,७०२,४५७	९१,५२३,०३३	१००,६७५,३३६	११०,७४२,८७०
प्रदेशसंग राजस्व वाँडफाँडबाट आय	३,२५५,७३७	३,४४२,०००	४,३२९,०००	४,८६१,९००	५,३४८,०९०	५,८८२,८९९
अनुदान	३३२,९६८,६७७	३८७,७९६,१६७	४००,६०९,०००	४६४,६५८,८८२	५१०,३७४,७७०	५६०,६६२,२४७
लागत सहभागिता	–	–	–	३००,०००	३६०,०००	४३२,०००
जम्मा	**३९९,२०७,१५४**	**४५८,५६५,१७९**	**४९४,७४०,४५७**	**५८०,५६१,२४३**	**६३९,१३४,३४७**	**७०३,८७६,८५८**
मौज्दात	४५,६३४,१५०	४०,६३३,३७३	३०,०००,०००	–	–	–
कुल आय बजेट	**४४४,८४१,३०४**	**४९९,१९८,५५२**	**५२४,७४०,४५७**	**५८०,५६१,२४३**	**६३९,१३४,३४७**	**७०३,८७६,८५८**

स्रोत : राजस्व सुधार सम्बन्धी तथ्यांक विश्लेषण

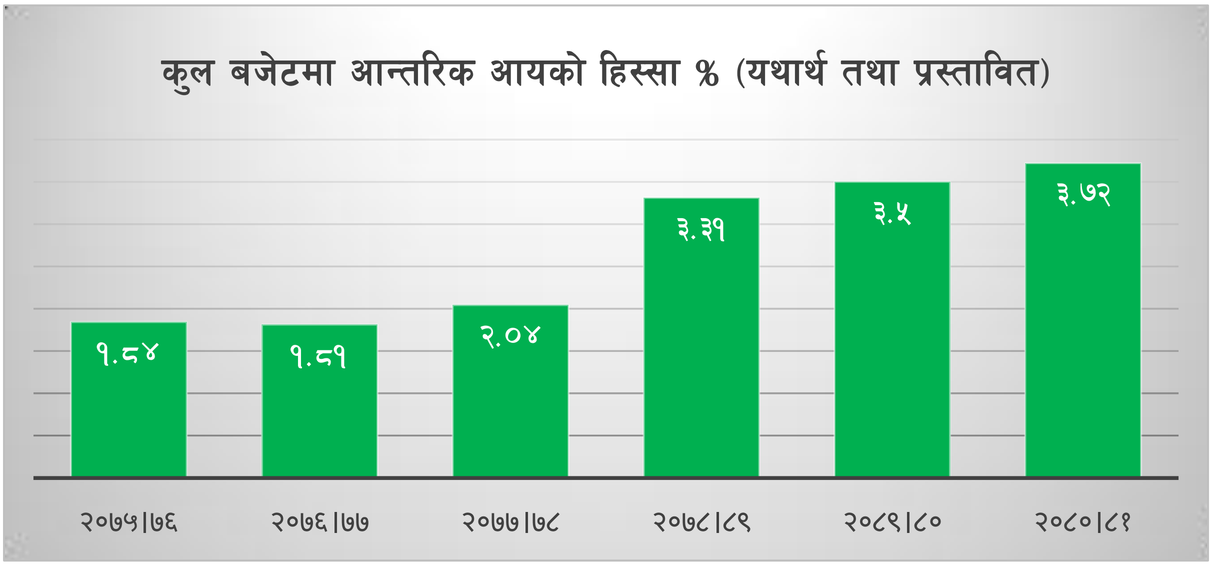

यसरी गाउँपालिकाले यस कार्ययोजनाको अन्तिम आ.व.मा आफ्नो कुल आय मध्ये आन्तरिक राजश्वको हिस्सा गत आ.व.को यथार्थ आम्दानी १.८१% मा १.९१% ले बृद्धि भई ३.७२% हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

गाउँपालिकासँग भएका स्रोत साधन परिचालनमा जोड दिएर स्थानीय विकासका लागि उल्लेख्य स्रोत स्थानीयस्तरबाटै जुटाउँदै अगाडी बढ्ने दिशामा प्रस्तुत कार्ययोजना महत्वपूर्ण माध्यम हुन सक्दछ । गाउँपालिकाको वार्षिक योजना तर्जुमाका लागि आन्तरिक स्रोत अनुमान गर्ने मार्गदर्शकका रुपमा यसले सहयोग पुग्ने अपेक्षा पनि लिन सकिन्छ ।

परिच्छेद – आठ : अनुगमन तथा मूल्यांकन

योजनाले सार्थकता पाउने मुख्य माध्यम नै योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन हो । कार्यान्वयनमा प्रभावकारिताका लागि अन्य कुराको अतिरिक्त यसको अनुगमनको लागि भरपर्दो विधि र संयन्त्र किटान हुन आवश्यक भए जस्तै राजश्व सुधार कार्ययोजनामा समाबेश भएका कृयाकलापहरुको कार्यान्वयन सुनिश्चितताका लागि पनि यसको नियमित र भरपर्दो अनुगमनको व्यवस्था गरिनु जरुरी हुन्छ । राजश्व सुधार कार्ययोजनाको अनुगमनमा मुख्य रुपमा राजश्व शाखा/महाशाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजश्व परामर्श समिति तथा कार्यपालिकाको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ ।

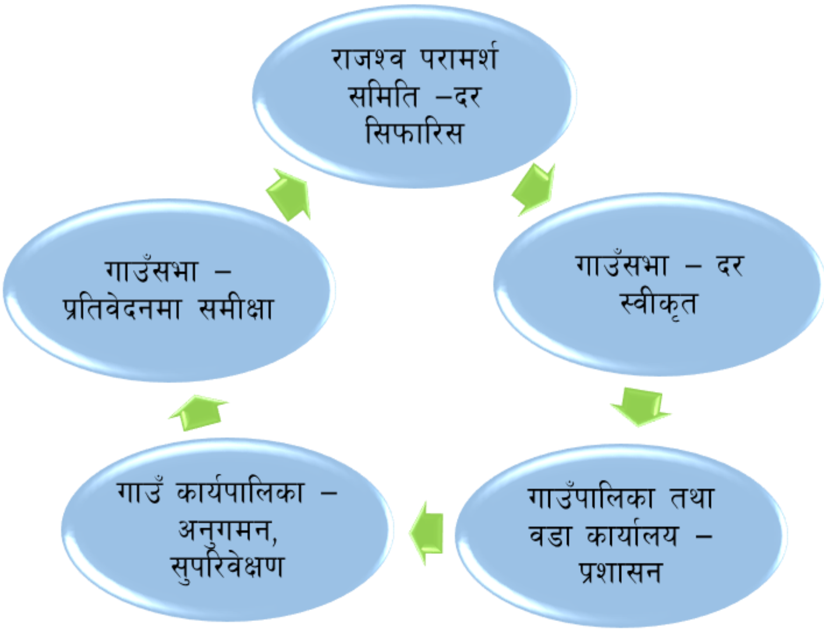

अनुगमनबाट गाउँपालिकाको राजश्व सम्बन्धी नीति र योजनाको उचित रुपमा कार्यान्वयन भए नभएको, राजश्व असुलीको प्रवृत्ति लक्ष्य अनुरुप भए नभएको, राजश्व प्रशासनमा कुनै समस्या भए नभएको, सुधारका लागि गरिएका निर्णय कार्यान्वयन भए नभएको, अभिलेख दुरुस्त राखे नराखेको, निर्धारित अवधिमा राजश्व कोषमा दाखिला गरे नगरेको आदि कुराहरु नियमित रुपमा अनुगमन गरी अद्यावधिक सूचना प्राप्त गर्ने र आवश्यकता अनुसार निर्णय, निर्देशन तथा गाउँपालिकामा सिफारिस लगायतको कार्यबाट मात्र स्वीकृत आर्थिक ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न सहयोग पुग्दछ । प्रस्तुत राजश्व सुधार कार्ययोजना र सो वमोजिम संकलित राजश्वको अनुगमन तथा मूल्यांकन लागि निम्न वमोजिम अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्न उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

तालिका १३ : अनुगमन तालिका

के अनुगमन गर्ने ?	कसले अनुगमन गर्ने ?	कहिले अनुगमन गर्ने ?	कसरी अनुगमन गर्ने ?
राजश्व असुली	राजश्व शाखा प्रमुख	दैनिक, मासिक, चौमासिक, र बार्षिक	• स्थलगत अनुगमन गर्ने • नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार लक्ष्य तथा प्रगति अनुगमन गर्ने
राजश्व प्रशासन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	मासिक, चौमासिक, र बार्षिक	• स्थलगत अनुगमन गर्ने • नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार लक्ष्य र प्रगतिको तुलना गर्ने

के अनुगमन गर्ने ?	कसले अनुगमन गर्ने ?	कहिले अनुगमन गर्ने ?	कसरी अनुगमन गर्ने ?
राजश्व सुधार योजना	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजश्व परामर्श समिति, कार्यपालिका	मासिक, चौमासिक र बार्षिक	• स्थलगत अनुगमन गर्ने • नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार लक्ष्य र प्रगतिको तुलना गर्ने
समन्वय तथा सहकार्य	राजश्व शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजश्व परामर्श समिति, कार्यपालिका	मासिक, चौमासिक र बार्षिक	• स्थलगत अनुगमन गर्ने • समन्वय र सहजीकरण गर्ने • मार्गदर्शन तथा निर्देशन दिने
राजश्व नीति	राजश्व शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजश्व परामर्श समिति, कार्यपालिका, सभा	चौमासिक र बार्षिक	• चौमासिक तथा वार्षिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति सम्बन्धी तुलनात्मक विश्लेषण गरी आवश्यक रणनीति सिफारिस, सुझाव तथा निर्देशन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने
राजश्व प्रतिवेदन	राजश्व शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजश्व परामर्श समिति, कार्यपालिका, सभा, लेखापरीषक	मासिक, चौमासिक र बार्षिक	• मासिक, चौमासिक तथा वार्षिक लक्ष्य र प्रगति प्रतिवेदनहरु सम्बन्धी तुलनात्मक विश्लेषण गरी आवश्यक रणनीति सिफारिस, सुझाव तथा निर्देशन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने
समीक्षा	उपाध्यक्ष	चौमासिक र बार्षिक	• लक्ष्य र उपलब्धि सहित सिकाईको प्रस्तुति र सुधारको पृष्ठपोषण प्राप्त गरी आगामी मार्गचित्र तयार गर्ने

राजश्वका स्रोत अनुसार अनुगमन गर्दा हेर्नुपर्ने कुराहरुको सूची तयार गरी अनुगमन गर्दा प्रभावकारी हुन्छ । साथै अनुगमनको प्रतिवेदन तयार गर्ने कार्यलाई अनिवार्य गरिनु पर्दछ । गाउँपालिकाले संस्थागत स्वमूल्यांकन गर्दा प्रस्तुत राजश्व सुधार कार्ययोजनाको उपयोग गर्न सुझाव गरिन्छ ।

अनुसूचीहरु

अनुसूची १ : राजश्व सम्भावना विश्लेषणका आधारहरु

क) सम्पति कर

कुल ६६८२ घरधुरी मध्ये सवै घरधुरी सम्पत्ति करको दायरामा देहाय वमोजिम हुने र उक्त घरधुरी मध्ये गाउँसभाबाट स्वीकृत सम्पत्ति कर दर मध्ये न्यूनतम प्रशासनिक खर्च पनि नउठ्ने किसिमको दरहरु क.सं. १, २, ३, ४ र ५ को क्रमशः दर रु.३०, ६०, १५०, २००, ३०० लाई ७५, १२५, १७५, २५० र ३५० गर्न सुझाव दिई देहाय वमोजिम आम्दानी प्राप्त हुने अनुमान ।

क्र.स.	करयोग्य सम्पत्ति	वार्षिक दर (रु.)	अनुमानित करदाता संख्या	सम्भाव्य रकम रु.
१	५ लाख रुपैयाँ सम्म	७५	१७००	१२७५००
२	पाँच लाख १ रुपैयाँ देखि १० लाखसम्म	१२५	८००	१०००००
३	१० लाख १ रुपैयाँ देखि १५ लाख सम्म	१७५	७००	१२२५००
४	१५ लाख १ रुपैयाँ देखि २० लाख सम्म	२५०	६००	१५००००
५	२० लाख १ रुपैयाँ देखि २५ लाख सम्म	३५०	५००	१७५०००
६	२५ लाख १ रुपैया देखि ३० लाख सम्म	५००	४००	२०००००
७	३० लाख १ रुपैयाँ देखि ४० लाख सम्म	७००	३५०	२४५०००
८	४० लाख १ रुपैयाँ देखि ५० लाख सम्म	११००	३००	३३००००
९	५० लाख १ रुपैयाँ देखि ६० लाख सम्म	१५००	२७०	४०५०००
१०	६० लाख १ रुपैयाँ देखि ७० लाख सम्म	२०००	२५०	५०००००
११	७० लाख १ रुपैयाँ देखि ८० लाख सम्म	२६००	२२५	५८५०००
१२	८० लाख १ रुपैयाँ देखि ९० लाख सम्म	३४००	२००	६८००००
१३	९० लाख १ रुपैयाँ देखि १ करोड सम्म	४४००	१५०	६६००००
१४	१ करोड १ देखि १ करोड ३० लाख सम्म	५६००	१००	५६००००
१५	१ करोड ३० लाख १ रुपैयाँ देखि १ करोड ५० लाख सम्म	७०००	७२	५०४०००
१६	१ करोड ५० लाख १ रुपैयाँ देखि १ करोड ८० लाख सम्म	८६००	४५	३८७०००
१७	१ करोड ८० लाख १ रुपैयाँ देखि २ करोड रुपैयाँ सम्म	१०४००	२०	२०८०००
१८	२ करोड १ रुपैयाँ देखि २ करोड ५० लाख सम्म	१२६००		०
१९	२ करोड ५० लाख १ रुपैयाँ देखि ३ करोड सम्म	१५०००		०
२०	३ करोड १ रुपैयाँ देखि ३ करोड ५० लाख सम्म	१७६००		०
२१	३ करोड ५० लाख १ रुपैयाँ देखि ४ कराड सम्म	२०६००		०
२२	४ करोड १ रुपैयाँ देखि ४ करोड ५० लाख सम्म	२३६००		०
२३	४ करोड ५० लाख १ रुपैयाँ देखि ५ करोड सम्म	२७१००		०
२४	५ करोड १ रुपैयाँ माथि सबैको (दुई रुपैयाँ प्रति हजार)	०	०	०
		जम्मा	**६६८२**	**५९३९०००**

ख) मालपोत (भूमि कर)

शहिद लखन गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल १४९.३ वर्ग किमि मध्ये ३०% खेतीयोग्य जमिन हुने अनुमान गरिएको छ । गाउँसभाबाट स्वीकृत दर जमिन मूल्यांकनका आधारमा रहेकोमा त्यहाँका कुल घरपरिवार ६६८२ मध्ये १५०० परिवार भूमिकरको दायरामा नपर्ने अनुमान गरी बाँकी ५१८२ घरधुरीलाई देहायको संख्यामा करदाता संख्या अनुमान गरिएको ।

क्र.सं.	करयोग्य सम्पतिको मूल्य	बार्षिक रु.	अनुमानित करदाता संख्या	सम्भाव्य रकम रु.
१	५ लाख रुपैयाँ सम्म	१०	७००	७०००
२	पाँच लाख १ रुपैयाँ देखि १० लाखसम्म	१५	६००	९०००
३	१० लाख १ रुपैयाँ देखि १५ लाख सम्म	४०	५५०	२२०००
४	१५ लाख १ रुपैयाँ देखि २० लाख सम्म	५०	५००	२५०००
५	२० लाख १ रुपैयाँ देखि २५ लाख सम्म	७५	४५०	३३७५०
६	२५ लाख १ रुपैया देखि ३० लाख सम्म	१२५	४००	५००००
७	३० लाख १ रुपैयाँ देखि ४० लाख सम्म	१७५	३५०	६१२५०
८	४० लाख १ रुपैयाँ देखि ५० लाख सम्म	२५०	३००	७५०००
९	५० लाख १ रुपैयाँ देखि ६० लाख सम्म	३७५	२७०	१०१२५०
१०	६० लाख १ रुपैयाँ देखि ७० लाख सम्म	५००	२५०	१२५०००
११	७० लाख १ रुपैयाँ देखि ८० लाख सम्म	६५०	२२५	१४६२५०
१२	८० लाख १ रुपैयाँ देखि ९० लाख सम्म	८५०	२००	१७००००
१३	९० लाख १ रुपैयाँ देखि १ करोड सम्म	१,१००	१५०	१६५०००
१४	१ करोड १ देखि १ करोड ३० लाख सम्म	१,४००	१००	१४००००
१५	१ करोड ३० लाख १ रुपैयाँ देखि १ करोड ५० लाख सम्म	१,७५०	७२	१२६०००
१६	१ करोड ५० लाख १ रुपैयाँ देखि १ करोड ८० लाख सम्म	२,१५०	४५	९६७५०
१७	१ करोड ८० लाख १ रुपैयाँ देखि २ करोड रुपैयाँ सम्म	२,६००	२०	५२०००
१८	२ करोड १ रुपैयाँ देखि २ करोड ५० लाख सम्म	३,१५०		०
१९	२ करोड ५० लाख १ रुपैयाँ देखि ३ करोड सम्म	३,७५०		०
२०	३ करोड १ रुपैयाँ देखि ३ करोड ५० लाख सम्म	४,४००		०
२१	३ करोड ५० लाख १ रुपैयाँ देखि ४ करोड सम्म	५,१५०		०
२२	४ करोड १ रुपैयाँ देखि ४ करोड ५० लाख सम्म	५,९००		०
२३	४ करोड ५० लाख १ रुपैयाँ देखि ५ करोड सम्म	६,७७५		०
२४	५ करोड १ रुपैयाँ माथि सबैको (पचास पैसा प्रति हजार)			०
	जम्मा		**५१८२**	**१४०५२५०**

घरघडेरी मात्र भएका तथा भूमिहिन परिवार संख्या अनुमानित १,५००

नोट : घरघडेरीमा सम्पत्ति कर, खेतीपातीको प्रयोजनमा प्रयोग भएको जमिनमा मालपोत र अन्य प्रयोजनमा प्रयोग भएको जमिनमा भूमिकर लगाउन उपयुक्त हुन्छ । यदि जमिनको लगत तयार गरी सो अनुसार वर्गीकरण गरेमा सम्भाव्य रकम फरक पर्न सक्नेछ ।

ग) घर जग्गा बहाल कर

गाउँपालिकामा रहेका कुल घरधुरीलाई जम्मा घर संख्या (६६८२) मानेर त्यहाँका ५० वटा बैंक, वित्तीय संस्था, सहकारी संस्था र अन्य संस्थाहरुले संस्थागत रुपमा भाडामा उपयोग गरेको, १५० वटा व्यवसायले भाडामा लिएको र ९७ वटा घरमा मानिसहरु भाडामा बसेको अनुमान र मासिक भाडा क्रमश: रु.१००००, रु.५००० र रु.२००० साथै ६३८५ घर भाडामा नलगाएको अवस्थामा गाउँसभाबाट स्वीकृत दर अनुसार अनुमान गरिएको ।

क्र.सं.	घरको वर्गीकरण	कुल संख्या	औषत मासिक वहाल दर	कुल वार्षिक वहाल रकम	बहाल कर दर	कुल सम्भाव्य आय
१	**व्यवसायिक प्रयोजनका भवन/सटरहरु**	२००		१२		
१.१	व्यवसायिक भवन	५०	१००००	६००००००	१०%	६००,०००
१.२	व्यवसायिक सटर	१५०	५०००	९००००००	१०%	९००,०००
२	**औद्योगिक प्रयोजनका भवनहरु**					
३	**आवासिय भवन/घरहरु**	९७		०		-
३.१	*कच्ची घरहरु (कच्चीजोडाई तथा छाना)*	०	०	०	१०%	-
३.२	*अर्ध कच्ची घरहरु (माटोको जोडाई र कंक्रिट वा स्टिलको छाना भएका)*			०	१०%	-
३.३	*पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर (Without RCC Frame Structure)*			०	१०%	-
३.४	*पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर (With RCC Frame Structure)*	९७	२०००	२३२८०००	१०%	२३२,८००
जम्मा		**२९७**	**१७०००**	**१७३२८०००**		**१,७३२,८००**

वहालमा नदिएका घर संख्या **६३८५**

घ) जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग

गाउँसभाबाट स्वीकृत (२५.९ कवाडी संकलन) दर रु.१५०० अनुसार गाउँपालिका क्षेत्रमा १० वटा कवाडी संकलनकर्ता रहेको अनुमान गरी रु.१५ हजार अनुमान गरिएको ।

ङ) व्यवसाय कर

गाउँपालिकामा रहेका कुल व्यवसाय संख्या ८५८ मानेर गाउँसभाबाट स्वीकृत दर अनुसार त्यसको किसिम अन्दाज गरी अनुमान देहाय अनुसार गरिएको छ ।

कुल २५ मुख्य शीर्षक अन्तर्गत २६८ उपशीर्षकमा व्यवसाय करको दर निर्धारण गरिएको देखिन्छ । जसको सरदर रु.१९४७ हुन्छ । तर ठूलाभन्दा साना व्यवसाय संख्या धैरै हुने भएकाले प्रति व्यवसाय रु.११६६ प्राप्त हुने अनुमान गर्दा गाउँपालिकामा भएका ८५८ व्यवसायबाट करिव रु.१० लाख आम्दानी हुने सम्भावना देखिन्छ ।

च) साना सवारी कर

गाउँसभाबाट स्वीकृत साना सवारी साधनको कर दर वमोजिम परिमाण देहाय वमोजिम अनुमान गरिएको ।

	विवरण	परिमाण	दर	सम्भाव्य रकम रु.
१	ठेला गाडा तथा रिक्सा	२००	२५	५,०००
२	दर्ता तथा संचालन इजाजत दस्तुर गा.पा.मा ठेला रेक्सा टांगा दर्ता गरी नम्बर दिए वापत	२००	५०	१०,०००
	जम्मा			**१५,०००**

छ) विज्ञापन कर

गाउँसभाबाट स्वीकृत विज्ञापन कर दर वमोजिम परिमाण देहाय वमोजिम अनुमान गरिएको ।

क्र.सं.	विवरण	बर्गफिट	संख्या	दर	सम्भाव्य रकम रु.
१	सार्वजनिक स्थानमा टाँगिएका होर्डिङ्ग बोर्ड/ डिलर बोर्ड	२५	१२	७०	२१,०००
२	नीजि स्थानको होर्डिङ्ग बोर्ड/डिलर बोर्ड	१०	५०	५५	२७,५००
३	भित्ते लेखन प्रति स्क्वायर फुट	४०	१०	२५	१०,०००
४	ब्यानर एक साता सम्मको लागि प्रति गोटा	१	१५	१००	१,५००
५	पोल बोर्ड प्रति गोटा	१	५०	७५०	३७,५००
६	थ्रिडि बोर्ड/होर्डिङ्ग बोर्ड	१	२५	१००	२,५००
	जम्मा				**१००,०००**

ज) सवारी पार्किङ शुल्क

गाउँसभाबाट स्वीकृत देहाय दरहरुका आधारमा औषत परिमाण अनुमान गरी यस शीर्षक अन्तर्गत वार्षिक रु.१० हजार राजश्व अनुमान गरिएको ।

क्र.सं.	विवरण	अनुमानित संख्या	प्रति पटक दर रु	वार्षिक आय सम्भावना
१	निजी तथा भाडाका ट्रक, बस प्रति पटक	१००	२५	२५००
२	निजी तथा भाडाका मिनि बस ट्रक प्रति पटक	२००	२०	४०००
३	निजी तथा भाडाका ट्याक्टर, ट्याम्पो जिप, ट्याक्सी आदीको प्रति पटक	२००	१०	२०००
४	मोटरसाईकल, स्कुटर जस्ता सवारी साधन प्रति पटक	३००	५	१५००
	जम्मा			१००००

नोट : ठूला सवारी करको दर आर्थिक तोकिएको भएता पनि प्रदेशबाट सवारी साधनकर राजश्व बाँडफाँड अन्तर्गत ४० प्रतिशत रकम बाँडफाँड भई प्राप्त भएकाले दोहोरो पर्ने हुँदा अनुमान गरिएको छैन ।

झ) अन्य विक्रीबाट प्राप्त (प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तु)

प्राकृतिक तथा खानीजन्य वस्तु सम्बन्धी दर गण्डकी प्रदेश आर्थिक ऐन २०७७ मा देहाय वमोजिम तोकिएको छ र शहिद लखन गाउँपालिकाको आर्थिक २०७७ मा दर तोकिएको नदेखिएको हुनाले यहाँ अनुमान गरिएको छैन तर प्रदेशबाट वाँडफाँड अन्तर्गत प्राप्त हुने अनुमान ।

क्र.सं.	विवरण	इकाई	परिमाण	दर	सम्भावित आय (रु.)
१	रोडा, गेग्रान	प्रति क्यु. फिट		७	०
२	स्लेट ढुंगा	प्रति क्यु. फिट		७	०
३	गिट्टी ढुंगा	प्रति क्यु. फिट		७	०
४	चट्टान ढुंगा	प्रति क्यु. फिट		७	०
५	कटिंग ढुंगा	प्रति क्यु. फिट		७	०
६	चिप्स	प्रति क्यु. फिट		७	०
७	इट्टा पार्ने माटो	प्रति क्यु. फिट		३	०
८	अन्य साधारण माटो	प्रति क्यु. फिट		२	०
९	वालुवा	प्रति क्यु. फिट		७	०
१०	चुनढुंगा	प्रति क्यु. फिट		१०	०
११	नदी तथा खोलाले बगाएर ल्याएको काठ	प्रति क्यु. फिट		३००	०

क्र.सं.	विवरण	इकाई	परिमाण	दर	सम्भावित आय (रु.)
१२	नदी तथा खोलाले बगाएर ल्याएको कुकाठ	प्रति क्यु. फिट		५०	०
	नदी तथा खोलाले बगाएर ल्याएको जराजुरी	प्रति किलोग्राम		४	०
	जम्मा				०

नोट : ६ चक्के टिप्पर ल.२६, चौ ९.८५, उ. ९.५ फिट हुने भएकोले २४३२.९५ घनफिट वा ६८.९० घन मिटर हुन्छ। (१ घमि वरावर ३५.३१ घफि)
उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गतका डिभिजन कार्यालयले संकलन गरी प्रदेश संचित कोषमा दाखिला गर्नेछन् । प्रदेश आर्थिक ऐन २०७७ दफा ८ (३)

ञ) नक्सा पास दस्तुर

गाउँसभाबाट स्वीकृत नक्सा पास दरहरु वमोजिम देहायका औषत वर्ग फिटका संख्या निर्माण हुने अनुमानका आधारमा कुल प्राप्त हुनसक्ने आय अनुमान गरिएको ।

क्र.सं.	विवरण	दर रु.	औसत परिमाण	संभावित संरचना संख्या (वटा)	सम्भाव्य आय (रु.)
१	**नक्सापास निवेदन फारम दस्तुर (पक्की संरचनाहरु निर्माण गर्दा)**	५००	१	२५०	१२५०००
२	**नक्सापास निवेदन फारम दस्तुर (कच्ची संरचनाहरु निर्माण गर्दा)**	१००	१	४००	४००००
३	**आर.सी.सी. संरचना निर्माण गर्दा :**				
	क) भुँई तल्ला प्रति बर्गफिट	२	८००	२५०	४०००००
	ख) पहिलो तल्ला प्रति बर्गफिट	३	६००	१५०	२७००००
	ग) दोश्रो तल्ला प्रति बर्गफिट	३.५	५००	७५	१३१२५०
	घ) तेश्रो तल्ला एवं सोभन्दा माथि प्रति बर्गफिट	५	५००	२५	६२५००
४	**ढुङ्गामाटोको संरचनाको घर निर्माण गर्दा एवं अस्थायी छाप्रो निर्माण गर्दा अस्थायी नक्सा पेश गर्नुपर्ने घर/छाप्रोको**				
	क) जमिन कभरेज ५०० बर्गफिट सम्म	५००	१	२००	१०००००
	ख) जमिन कभरेज १००० बर्गफिट सम्म	८००	१	२००	१६००००
	ग) जमिन कभरेज १००० बर्गफिट भन्दा माथिको प्रति बर्गफिट	१	५	२५०	१२५०
५	**बजार क्षेत्रमा निर्माण हुने पर्खाल प्रति बर्गफिट दस्तुर**	१	१००	१००	१००००
	जम्मा			१९००	१३०००००

ट) व्यवसाय दर्ता/नवीकरण शुल्क

दर्ता तथा नवीकरण हुने व्यवसायहरुको संख्या १०० हुने अनुमान गरी गाउँसभाबाट स्वीकृत दरलाई औषत रु.५०० मानी यस शीर्षक अन्तर्गत प्राप्त हुन सक्ने कुल राजश्व अनुमान गरिएको । साथै अन्य व्यापार व्यवसायले दर्ता तथा नवीकरण सहित व्यवसाय कर अन्तर्गत नै भुक्तानी गर्ने अनुमान गरिएको ।

क्र.सं.	विवरण	औसत दर (औषत दर्ता र नवीकरण)	अनुमानित संख्या	सम्भाव्य दर्ता आय (रु.)
१	व्यापार व्यावसाय	५००	१००	५००००
२	खापा सस उपभोक्ता समिति दर्ता	१०००	२	२०००

३	खापा सस उपभोक्ता समिति नवीकरण	५००	२०	१००००
	जम्मा			६२०००

ठ) सिफारिस दस्तुर

गाउँसभाबाट स्वीकृत दरहरु फरक फरक र नि:शुल्क पनि रहेको सन्दर्भमा औषत दर र परिमाण अनुमान गरी यस शीर्षक अन्तर्गत प्राप्त हुन सक्ने कुल राजश्व अनुमान गरिएको ।

क.सं.	विवरण	परिमाण	औषत दर (रु.)	सम्भाव्य आय (रु.)
१	विविध सिफारिस दस्तुर	२०००	१५०	३०००००
२	उद्योग तथा संघ संस्था दर्ता लगायत सिफारिस	५०	५००	२५०००
	जम्मा			**३२५०००**

ड) प्रमाणित, दस्तुर

गाउँसभाबाट स्वीकृत दरहरु फरक फरक रहेको सन्दर्भमा औषत दर र परिमाण अनुमान गरी यस शीर्षक अन्तर्गत प्राप्त हुन सक्ने कुल राजश्व अनुमान गरिएको ।

क.सं.	विवरण	परिमाण	औषत दर (रु.)	सम्भाव्य आय (रु.)
१	नाता, जन्म मिति आदि प्रमाणित	४००	१००	४००००
२	आयस्रोत प्रमाणित (प्रति हजार)	५०००००	१	५०००००
३	सम्पत्ति मल्यांकन (प्रति हजार)	५०००००	१	५०००००
४	अन्य प्रमाणित	३००	२००	६००००
५	चारकिल्ला, घरबाटो आदि प्रमाणित	४००	२००	८००००
	जम्मा			**११८००००**

ढ) विविध सेवा शुल्क

क.सं.	विवरण	परिमाण	औषत दर (रु.)%	सम्भाव्य आय (रु.)
१	**व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्व शुल्क**	१०००	५०	**५००००**
२	**स्थानीय सडक पूर्वाधार उपयोग शुल्क**			**०**
३	**एम्बुलेन्स सेवा शुल्क**			**०**
४	**अन्य सेवा शुल्क**			**०**
	जम्मा			**५००००**

ण) मनकामना मन्दिरमा खसी बोका सरसफाई शुल्क

क.सं.	विवरण	संख्या	औषत शुल्क दर	वार्षिक आय सम्भावना
१	बोका	३०००	१५०	४५००००
२	कुखुरा	३०००	४०	१२००००
३	हाँस	३००	४०	१२०००
४	राँगो	१००	५००	५००००
	जम्मा	**६४००**	**७३०**	**६३२०००**
बोका, हाँस, कुखुरा र राँगो सरसफाइबाट प्राप्त ५०% रकम मन्दिर सरसफाई एवं संरक्षण कार्यक्रम गरेबापत जेठा बूढा/कारिन्दाहरुलाई दिने व्यवस्था रहेको ।				**३१६०००**

त) सामुदायिक वनबाट प्राप्त रकम

सामुदायिक वनबाट वन पैदावार विक्री वापत प्राप्त रकमको १० प्रतिशत (दफा ६२ (ख) अनुसार) को रकम गाउँपालिकाको संचित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था अनुसार राजश्व अनुमान गरिएको ।

क्र.सं.	सामुदायिक वनको नाम र वडा नं.	वार्षिक वन पैदावार विक्रीवाट प्राप्त हुने अनुमानित आय	वनको विकास र संरक्षणमा खर्च गर्नुपर्ने २५% रकम
१	रामलक्ष्मण सामुदायिक बन क, १	२०००००	२००००
२	रामलक्ष्मण सामुदायिक बन ख, १	२०००००	२००००
३	बाघेपानी सामुदायिक बन, १	२०००००	२००००
४	खर्कन्डे पाखा सामुदायिक बन, १	२०००००	२००००
५	क्यामुने डाँडा सामुदायिक बन, १	२०००००	२००००
६	शिखर भञ्ज्याङ सामुदायिक बन, १	२०००००	२००००
७	सिरौटे सामुदायिक बन, १	२०००००	२००००
८	लामीडाँडी सामुदायिक बन, १	२०००००	२००००
९	ठोकने भञ्ज्यांङ सामुदायिक बन, १	२०००००	२००००
१०	प्रगतिशील महिला सामुदायिक बन, १	२०००००	२००००
११	बनौती पाखा सामुदायिक बन, २	२०००००	२००००
१२	सल्लेरी पाखा सामुदायिक बन, २	२०००००	२००००
१३	आइतबारे महिला सामुदायिक बन, मनकामना	२०००००	२००००
१४	अन्नपूर्ण सामुदायिक बन, ४	२०००००	२००००
१५	महारुद्र सामुदायिक बन, ४	२०००००	२००००
१६	अर्चले पाखा सामुदायिक बन, ४	२०००००	२००००
१७	चौतारे सामुदायिक बन, ४	२०००००	२००००
१८	चुलीडाँडा सामुदायिक बन, ४	२०००००	२००००
१९	तोरेन सामुदायिक बन, ५	२०००००	२००००
२०	चक्रेडाँडा भरौदी सामुदायिक बन, ५	२०००००	२००००
२१	सानदान बिसौनी सामुदायिक बन, ५	२०००००	२००००
२२	गहते डाँडा महिला सामुदायिक बन, ५	२०००००	२००००
२३	लेखडाँडा सामुदायिक बन, ५	२०००००	२००००
२४	मानेघारी सामुदायिक बन, ५	२०००००	२००००
२५	जलदेवी सामुदायिक बन, ५	२०००००	२००००
२६	भालुखोला सोती सामुदायिक बन, ६	२०००००	२००००
२७	घलेडाँडा राना खोला सामुदायिक बन, ७	२०००००	२००००
२८	सितलु पाखा सामुदायिक बन, ७	२०००००	२००००
२९	बाउने चौर गंगटे सामुदायिक बन, ७	२०००००	२००००
३०	अलैंचे पाखा सामुदायिक बन, ७	२०००००	२००००
३१	भुत्याहा पाखा सामुदायिक बन, ७	२०००००	२००००
३२	सिर्जनशील महिला सामुदायिक बन, ७	२०००००	२००००
३३	मलाय पाखा सामुदायिक बन, ८	२०००००	२००००
३४	बई खोला सामुदायिक बन, ९	२०००००	२००००
३५	झाक्रेपानी सामुदायिक बन, ९	२०००००	२००००
३६	इजार पाखा सामुदायिक बन, ९	२०००००	२००००
३७	बराहाथान थोत्रो घडेरी सामुदायिक बन, ९	२०००००	२००००
३८	कालिका सामुदायिक बन, ९	२०००००	२००००
३९	रचनादेवी गाइखुर सामुदायिक बन, ९	२०००००	२००००
	जम्मा	७८०००००	**७८००००**

यसपछिको २५% वन संरक्षण तथा विकासमा लगानी गरी बाँकी रकममा ५०% गाउँपालिकासँगको समन्वयमा महिला सशक्तीकरण, गरिवी न्यूनीकरण तथा उद्यमशीलता विकासमा लगानी गर्नुपर्ने वन ऐन २०७६ अनुसार व्यवस्था रहेको छ ।

थ) बहाल विटौरी शुल्क, अन्य दस्तुर, न्यायिक दण्ड, जरिवाना, जफत, अन्य क्षेत्रको आय

यी शीर्षकहरु हाल सम्भावना नभएका तथा यकिन गरेर राजश्व अनुमान गर्न नसकिने प्रकृतिका शीर्षकहरु हुन् । हाल प्राप्त हुन सक्ने शीर्षकलाई एकमुष्ट रुपमा राजश्व प्राप्त हुन सक्ने अनुमान गरी सम्भावना विश्लेषण तथा प्रक्षेपण गरिएको छ ।

अनुसूची २ः गाउँपालिकाको आगामी तीन आर्थिक बर्षको राजश्व प्रक्षेपण

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	२०७५/७६ यथार्थ	२०७६/७७ अनुमान	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ अनुमान	गाउँपालिकाको सम्भावना	प्रक्षेपित आय		
							२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
१००००	**राजश्व तथा अनुदान**	**४४४,८४१,३०४**	**५४५,०७७,१६८**	**४९९,१९८,५५२**	**५२४,७४०,४५७**	**५३२,५५३,७१९**	**५८०,५६१,२४३**	**६३९,१३४,३४७**	**७०३,८७६,८५८**
११०००	**कर**	**५८,९०८,४३९**	**८८,५८८,०००**	**६०,९६५,३०९**	**८६,०३१,४५७**	**९३,८२१,००७**	**९८,६१८,६०३**	**१०८,९४८,४४३**	**१२०,४६१,३६३**
११100	**आय, मुनाफा तथा पुंजिगत आयमा लाग्ने कर**	-	-	-	-	-	-	-	-
१११३०	**लगानीको आय तथा अन्य आयमा लाग्ने कर**	-	-	-	-	-	-	-	-
१११३१	सम्पत्ति बहाल तथा पट्टा वापतको आयमा लाग्ने कर								
११३००	**सम्पत्ती कर**	-	**१,५००,०००**	**१,१८६,८०८**	**१,८००,०००**	**९,६५९,५५०**	**६,०५४,०००**	**७,१२७,३८०**	**८,४५८,१९४**
११३१०	**अचल सम्पत्तीमा लाग्ने कर**	-	**१,०००,०००**	**७८१,१३३**	**१,३००,०००**	**७,८४४,२५०**	**५,१८७,६००**	**६,०८७,७००**	**७,१५२,८२८**
११३१३	सम्पत्ति कर *(सम्पत्ति कर)*		१००००००	७८११३३	८०००००	५९३९०००	३५६३४००	४२७६०८०	५१३१२९६
११३१४	भूमी कर/मालपोत					१४०५२५०	११२४२००	१२३६६२०	१३६०२८२
११३१५	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर				५०००००	५०००००	५०००००	५७५०००	६६१२५०
११३२०	**खुद सम्पत्तिमा लाग्ने चालु कर**	-	**५००,०००**	**४०५,६७५**	**५००,०००**	**१,८१५,३००**	**८६६,४००**	**१,०३९,६८०**	**१,३०५,३६६**
११३२१	घर बहाल कर		५०००००	४०५६७५	५०००००	१७३२८००	८६६४००	१०३९६८०	१२४७६१६
११३२२	बहाल विटौरी कर					८२५००	०	०	५७७५०
११४००	**वस्तु तथा सेवामा आधारित कर**	**५८,९०८,४३९**	**८६,८८८,०००**	**५८,९७१,३९७**	**८४,१३१,४५७**	**८४,१४६,४५७**	**९२,५४९,६०३**	**१०१,८०४,५६३**	**१११,९८५,०१९**
११४१०	**मुल्य अभिवृद्धि कर**	**५५,६५२,७०२**	**८२,९००,०००**	**५५,५२९,३९७**	**७९,७०२,४५७**	**७९,७०२,४५७**	**८७,६७२,७०३**	**९६,४३९,९७३**	**१०६,०८३,९७०**
११४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर	५५,६५२,७०२	८२,९००,०००	५५,५२९,३९७	७९,७०२,४५७	७९,७०२,४५७	८७,६७२,७०३	९६,४३९,९७३	१०६,०८३,९७०
११४२०	**अन्तःशुल्क**	-	-	-	-	-	-	-	-

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	२०७५/७६ यथार्थ	२०७६/७७ अनुमान	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ अनुमान	गाउँपालिकाको सम्भावना	प्रक्षेपित आय		
							२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
१४४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्त:शुल्क					-			
११४५०	**पुर्वाधार सेवाको उपयोग तथा सवारी साधनमा लाग्ने कर**	**३,२५५,७३७**	**३,९८८,०००**	**३,४४२,०००**	**४,४२९,०००**	**४,३४४,०००**	**४,७७६,९००**	**५,२५४,५९०**	**५,७८०,०४९**
११४५१	सवारी साधन कर (साना सवारी)		२००,०००	-	१००,०००	१५,०००	१५,०००	१६,५००	१८,१५०
११४५२	पुर्वाधार सेवाको उपयोगमा लाग्ने कर					-			
११४५६	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर (प्रदेश)	३,२५५,७३७	३,७८८,०००	३,४४२,०००	४,३२९,०००	४,३२९,०००	४,७६१,९००	५,२३८,०९०	५,७६१,८९९
११४७०	**मनोरंजन तथा विज्ञापन कर**	**-**	**-**	**-**	**-**	**१००,०००**	**१००,०००**	**११०,०००**	**१२१,०००**
११४७१	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन कर								
११४७२	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने विज्ञापन कर					१००,०००	१००,०००	११०,०००	१२१,०००
११४७९	अन्य मनोरंजन कर								
११६००	**अन्य कर**	**-**	**२००,०००**	**८०७,१०४**	**१००,०००**	**१५,०००**	**१५,०००**	**१६,५००**	**१८,१५०**
११६१०	**व्यवसायले भुक्तानी गर्ने**	**-**	**-**	**-**	**-**	**१५,०००**	**१५,०००**	**१६,५००**	**१८,१५०**
११६११	व्यवसायले भुक्तानी गर्ने कर (जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु)					१५,०००	१५,०००	१६,५००	१८,१५०
११६२०	**व्यवसाय बाहेक अन्यले भुक्तानी गर्ने**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
११६२१	व्यवसाय बाहेक अन्यले भुक्तानी गर्ने								
११६३०	**कृषि तथा पशुजन्य कारोवारमा लाग्ने कर**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	२०७५/७६ यथार्थ	२०७६/७७ अनुमान	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ अनुमान	गाउँपालिकाको सम्भावना	प्रक्षेपित आय		
							२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
	व्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर								
११६३२	ओखेटोपहारमा लाग्ने कर								
११६९०	**अन्य कर**	-	२००,०००	८०७,१०४	१००,०००	-	-	-	-
११६९१	अन्य कर		२००,०००	८०७,१०४	१००,०००	-	-	-	-
१३०००	**अनुदान**	३३२,९६८,६७७	३९३,४३८,०००	३८७,७९६,१६७	४००,६०९,०००	४२३,३९८,९८४	४६४,९५८,८८२	५१०,७३४,७७०	५६१,०९४,२४७
१३१००	**द्धिपक्षीय वैदेशिक अनुदान**	-	-	-	-	-	-	-	-
१३११०	**द्धिपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान**	-	-	-	-	-	-	-	-
१३१११	द्धिपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१२०	**द्धिपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान**	-	-	-	-	-	-	-	-
१३१२१	द्धिपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान								
१३२००	**बहुपक्षीय वैदेशिक अनुदान**	-	-	-	-	-	-	-	-
१३२१०	**बहुपक्षीय वैदेशिक चालु अनुदान**	-	-	-	-	-	-	-	-
१३२११	अन्तराष्ट्रिय अन्तरसरकारी संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२१२	अन्तराष्ट्रिय गैह्र सरकारी संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२२०	**बहुपक्षीय वैदेशिक पूँजीगत अनुदान**	-	-	-	-	-	-	-	-
१३२२१	अन्तराष्ट्रिय अन्तरसरकारी संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३२२२	अन्तराष्ट्रिय गैह्र सरकारी संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	२०७५/७६ यथार्थ	२०७६/७७ अनुमान	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ अनुमान	गाउँपालिकाको सम्भावना	प्रक्षेपित आय		
							२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
१३२३०	**अन्य वैदेशिक चालु अनुदान**	-	-	-	-	-	-	-	-
१३२३१	अन्य वैदेशिक चालु अनुदान								
१३२४०	**अन्य वैदेशिक पूँजीगत अनुदान**	-	-	-	-	-	-	-	-
१३२४१	अन्य वैदेशिक पूँजीगत अनुदान								
१३३००	**अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण**	**३३२,९६८,६७७**	**३९३,४३८,०००**	**३८७,७९६,१६७**	**४००,६०९,०००**	**४२३,०९८,९८४**	**४६४,६५८,८८२**	**५१०,३७४,७७०**	**५६०,६६२,२४७**
१३३१०	**अन्तरसरकारी अनुदान**	**३३२,९६८,६७७**	**३९३,४३८,०००**	**३८७,७९६,१६७**	**४००,६०९,०००**	**४२३,०९८,९८४**	**४६४,६५८,८८२**	**५१०,३७४,७७०**	**५६०,६६२,२४७**
१३३११	समानिकरण अनुदान (संघ)	१४८,५००,०००	१४६,९००,०००	१४६,९००,०००	१४७,६००,०००	१४७,६००,०००	१६२,३६०,०००	१७८,५९६,०००	१९६,४५५,६००
१३३११	समानिकरण अनुदान (प्रदेश)	११,५९०,८२०	१२,४०५,०००	१२,४०५,०००	१२,४०९,०००	१२,४०९,०००	१३,६४९,९००	१५,०१४,८९०	१६,५१६,३७९
१३३१२	शसर्त अनुदान चालु (संघ)	१७२,८७७,८५७	१९५,७७३,०००	२००,७७३,०००	२२५,६००,०००	२२५,६००,०००	२४८,१६०,०००	२७२,९७६,०००	३००,२७३,६००
१३३१२	शसर्त अनुदान चालु (प्रदेश)		१०,०००,०००	५,०००,०००	५,०००,०००	५,०००,०००	५,५००,०००	६,०५०,०००	६,६५५,०००
१३३१३	शसर्त अनुदान पूँजीगत					-	-	-	-
१३३१४	विषेश अनुदान चालु					-	-	-	-
१३३१५	विषेश अनुदान पूँजीगत (प्रदेश प्रशासनिक भवन)				५,०००,०००	-	-	-	-
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु (प्रदेश)		१२,०००,०००		५,०००,०००	५,०००,०००	५,०००,०००	५,०००,०००	५,०००,०००
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत					२,५००,०००	२,५००,०००	२,५००,०००	२,५००,०००
१३३१८	अन्य अनुदान चालु *(सामाजिक सुरक्षा)*		१६,३६०,०००	२२,७१८,१६७		२४,९८९,९८४	२७,४८८,९८२	३०,२३७,८८०	३३,२६१,६६८
१३३१९	अन्य अनुदान पूँजीगत					-			
१३४००	**अन्य आन्तरिक अनुदान**	-	-	-	-	**३००,०००**	**३००,०००**	**३६०,०००**	**४३२,०००**
१३४१०	**अन्य आन्तरिक अनुदान**	-	-	-	-	**३००,०००**	**३००,०००**	**३६०,०००**	**४३२,०००**

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	२०७५/७६ यथार्थ	२०७६/७७ अनुमान	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ अनुमान	गाउँपालिकाको सम्भावना	प्रक्षेपित आय		
							२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान *(सडक बोर्ड नेपाल)*								
१३४१२	अन्य व्यक्तिगत आन्तरिक अनुदान *(लागत सहभागिता)*					३००,०००	३००,०००	३६०,०००	४३२,०००
१४०००	**अन्य राजश्व**	७,३३०,०३८	१९,३५१,१६८	९,८०३,७०३	८,१००,०००	१५,१३३,७२८	१६,७८३,७५८	१९,२३१,१३४	२२,०७९,२४७
१४१००	**सम्पत्तिबाट प्राप्त आय**	-	७,००१,१६८	३,५००,३००	-	३,५००,३००	३,८५०,३३०	४,२३५,३६३	४,६५८,८९९
१४११०	**व्याज**	-	-	-	-	-	-	-	-
१४१११	वित्तीय निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११९	अन्य निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४१२०	**लाभांश**	-	-	-	-	-	-	-	-
१४१२१	वित्तीय निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२९	अन्य निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१५०	**भाडा तथा रोयल्टी**	-	७,००१,१६८	३,५००,३००	-	३,५००,३००	३,८५०,३३०	४,२३५,३६३	४,६५८,८९९

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	२०७५/७६ यथार्थ	२०७६/७७ अनुमान	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ अनुमान	गाउँपालिकाको सम्भावना	प्रक्षेपित आय		
							२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
१४१५१	सरकारी सम्पत्तीको बहालबाट प्राप्त आय								
१४१५३	बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी								
१४१५४	बाँडफाँड भई प्राप्त खानी तथा खनिज सम्बन्धी रोयल्टी								
१४१५५	बाँडफाँड भई प्राप्त जलस्रोत सम्बन्धी रोयल्टी								
१४१५६	बाँडफाँड भई प्राप्त विद्युत सम्बन्धी रोयल्टी		७,००१,१६८	३,५००,३००		३,५००,३००	३,८५०,३३०	४,२३५,३६३	४,६५८,८९९
१४१५७	बाँडफाँड भई प्राप्त दहत्तर बहत्तरको बिक्रीबाट प्राप्त हुने आय								
१४१५८	बाँडफाँड भई प्राप्त पर्वतारोहण वापतको रोयल्टी								
१४१५९	अन्य स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी								
१४१९०	**अन्य शुल्क**	-	-	-	-	-	-	-	-
१४१९१	पर्यटन शुल्क								
१४१९२	पदयात्रा शुल्क								
१४२००	**बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम**	७,३३०,०३८	११,८२५,०००	६,३०२,६०३	७,७२५,०००	९,७९३,०००	११,०९३,०००	१२,९७७,३००	१५,२०६,०३०
१४२१०	**बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम**	-	१०,०००,०००	४,५११,२१६	६,०००,०००	६,५००,०००	७,८००,०००	९,३६०,०००	११,२३२,०००
१४२११	कृषि उत्पादनको बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१२	सरकारी सम्पत्ती बिक्रिबाट प्राप्त रकम								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	२०७५/७६ यथार्थ	२०७६/७७ अनुमान	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ अनुमान	गाउँपालिकाको सम्भावना	प्रक्षेपित आय		
							२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
१४२१३	अन्य बिक्रिबाट प्राप्त रकम (वालुवा, माटो, काठ आदि)					५००,०००	६००,०००	७२०,०००	८६४,०००
१४२१६	निजी धारा बापतको शुल्क								
१४२१७	खानेपानी, नहर तथा कुलो उपयोग बापतको शुल्क								
१४२१८	विद्युत्त सेवा शुल्क								
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क (पार्क, एम्वुलेन्स आदि)		१०,०००,०००	४,५११,२१६	६,०००,०००	६,०००,०००	७,२००,०००	८,६४०,०००	१०,३६८,०००
१४२२०	**प्रशासनिक सेवा शुल्क**	**-**	**-**	**-**	**-**	**३१६,०००**	**३१६,०००**	**३४७,६००**	**३८२,३६०**
१४२२१	न्यायिक दस्तुर								
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२४	परीक्षा शुल्क								
१४२२५	यातायात क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क					३१६,०००	३१६,०००	३४७,६००	३८२,३६०
१४२४०	**दस्तुर**	**७,३३०,०३८**	**१,८००,०००**	**१,४५७,१७२**	**१,७००,०००**	**२,९१५,०००**	**२,९१५,०००**	**३,२०१,५००**	**३,५१६,६५०**
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क					१०,०००	१०,०००	११,०००	१२,१००
१४२४२	नक्सापास दस्तुर		२००,०००	७८,२५३	१००,०००	१,३००,०००	१,३००,०००	१,४३०,०००	१,५७३,०००
१४२४३	सिफारिश दस्तुर		१,५००,०००	१,३३२,७१९	१,५००,०००	३२५,०००	३२५,०००	३५७,५००	३९३,२५०
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर		१००,०००	४६,२००	१००,०००	५०,०००	५०,०००	५०,०००	५०,०००
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर (अन्य प्रमाणित समेत)					१,१८०,०००	१,१८०,०००	१,२९८,०००	१,४२७,८००
१४२४९	अन्य दस्तुर (दर्ता, अनुमति, इजाजत) (सेवा शुल्क दस्तुर)	७,३३०,०३८				५०,०००	५०,०००	५५,०००	६०,५००

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	२०७५/७६ यथार्थ	२०७६/७७ अनुमान	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ अनुमान	गाउँपालिकाको सम्भावना	प्रक्षेपित आय		
							२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
१४२५०	**अन्य प्रशासनिक दस्तुर**	**-**	**२५,०००**	**३३४,२१५**	**२५,०००**	**६२,०००**	**६२,०००**	**६८,२००**	**७५,०२०**
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर		२५,०००	३३४,२१५	२५,०००	६२,०००	६२,०००	६८,२००	७५,०२०
१४२५४	रेडियो/एफ.एम. संचालन दस्तुर								
१४२६०	**अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
१४२६२	विद्युत्त सम्बन्धी दस्तुर								
१४२६३	जलस्रोत सम्बन्धी अन्य दस्तुर								
१४२६५	अन्य क्षेत्रको आय (कन्टिन्जेन्सी)								
१४३००	**दण्ड, जरिवाना र जफत**	**-**	**२००,०००**	**-**	**५०,०००**	**६०,०००**	**६०,०००**	**६०,०००**	**६०,०००**
१४३१०	**दण्ड, जरिवाना र जफत**	**-**	**२००,०००**	**-**	**५०,०००**	**६०,०००**	**६०,०००**	**६०,०००**	**६०,०००**
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत		२००,०००	-	५०,०००	५०,०००	५०,०००	५०,०००	५०,०००
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत					१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००
१४३१३	धरौटी सदरस्याहा								
१४४००	**अनुदान बाहेकको हस्तान्तरण**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
१४४१०	**चालु हस्तान्तरण**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
१४४११	चालु हस्तान्तरण								
१४४२०	**पूँजीगत हस्तान्तरण**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
१४४२१	पूँजीगत हस्तान्तरण								
१४५००	**विविध राजश्व**	**-**	**३२५,०००**	**८००**	**३२५,०००**	**१,७८०,४२८**	**१,७८०,४२८**	**१,९५८,४७१**	**२,१५४,३१८**
१४५१०	**चालु दावी तथा अन्य शुल्कहरु**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
१४५११	वीमा दावी प्राप्ती								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	२०७५/७६ यथार्थ	२०७६/७७ अनुमान	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ अनुमान	गाउँपालिकाको सम्भावना	प्रक्षेपित आय		
							२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
१४५२०	**अन्य राजस्व**	-	-	-	-	७८०,०००	७८०,०००	८५८,०००	९४३,८००
१४५२१	प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क								
१४५२९	अन्य राजस्व					७८०,०००	७८०,०००	८५८,०००	९४३,८००
१४५३०	**पूँजीगत राजश्व**	-	-	-	-	-	-	-	-
१४५३१	सरकारी घर, जग्गा, गुडविल बिक्रीबाट प्राप्त आय								
१४६१०	**व्यवसाय कर**	-	३२५,०००	८००	३२५,०००	१,०००,४२८	१,०००,४२८	१,१००,४७१	१,२१०,५१८
१४६११	व्यवसाय कर		३२५,०००	८००	३२५,०००	१,०००,४२८	१,०००,४२८	१,१००,४७१	१,२१०,५१८
१५०००	**विविध प्राप्ती**	-	-	-	-	२००,०००	२००,०००	२२०,०००	२४२,०००
१५१००	**विविध प्राप्ती**	-	-	-	-	२००,०००	२००,०००	२२०,०००	२४२,०००
१५११०	**विविध प्राप्ती**	-	-	-	-	२००,०००	२००,०००	२२०,०००	२४२,०००
१५१११	बेरुजु					२००,०००	२००,०००	२२०,०००	२४२,०००
१५११२	निकासा फिर्ता								
१५११३	अनुदान फिर्ता								
	गत वर्षको मौज्दात (भुक्तानी बाँकी समेत)	४५,६३४,१५०	४३,७००,०००	४०,६३३,३७३	३०,०००,०००				
	जम्मा	**४४४,८४१,३०४**	**५४५,०७७,१६८**	**४९९,१९८,५५२**	**५२४,७४०,४५७**	**५३२,५५३,७१९**	**५८०,५६१,२४३**	**६३९,१३४,३४७**	**७०३,८७६,८५८**

अनुसूची ३ : तथ्याङ्क/सूचना संकलनका लागि प्रयोग गरिएको फारम तथा सूची

- गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी दिग्दर्शन २०७६ को अनुसूची १ वमोजिमको तथ्यांक संकलन सूची (आवश्यक परिमार्जन सहित)
- गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी दिग्दर्शन २०७६ को अनुसूची २ वमोजिमको विषयगत विश्लेषणको नमूना
- गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी दिग्दर्शन २०७६ को अनुसूची ३ वमोजिमको वस्तुस्थिति विश्लेषण फाराम
- गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी दिग्दर्शन २०७६ को अनुसूची ४ वमोजिमको राजश्व प्रक्षेपण ढाँचा

अनुसूची ४ : मस्यौदा प्रतिवेदन प्रस्तुति कार्यक्रमका सहभागीहरु र केही झलकहरु

मस्यौदा प्रस्तुति कार्यशाला

गाउँपालिका अध्यक्ष रमेश थापाज्यूबाट मस्यौदाउपर आफ्नो धाराणा राख्दै	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत जीवन बहादुर आलेज्यूबाट मस्यौदाउपर आफ्नो सुझाव प्रस्तुत गर्दै

कार्यक्रमका सहभागीहरु

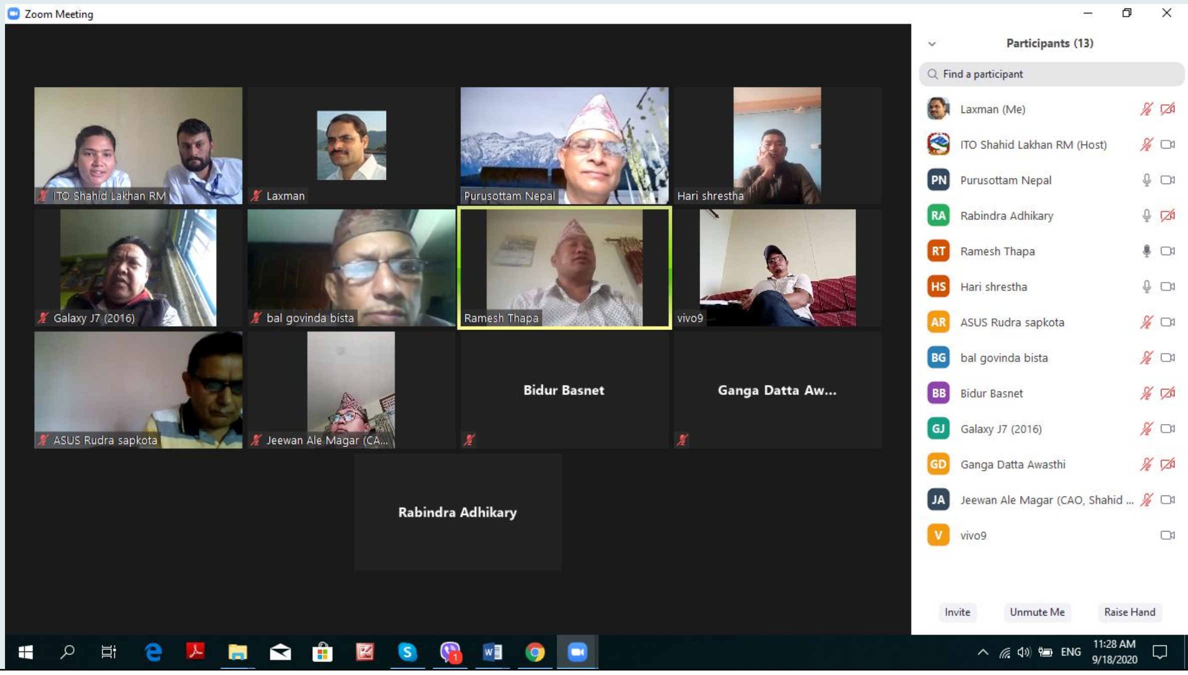

अनुसूची ५ : राजश्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धी तालिम तथा प्रमाणीकरण कार्यशाला सहभागीहरु र केही झलकहरु

मिति २०७७ साल असोज २५ गते

सि नं	नाम	पद
१	श्री रमेशबाबु थापामगर	अध्यक्ष, शहिद लखन गाउँपालिका
२	श्री इन्दीरा तिवारी	उपाध्यक्ष, शहिद लखन गाउँपालिका
३	श्री जीवनबहादुर आलेमगर	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
४	श्री सुकमाया वि.क	कार्यपालिका सदस्य
५	श्री कृष्णबहादुर वि.क	कार्यपालिका सदस्य
६	श्री यमबहादुर रानामगर	वडा अध्यक्ष, वडा नं ५
७	श्री गोविन्दराज खनाल	वडा सदस्य, वडा नं ५
८	श्री नारायणबहादुर बराम	कार्यपालिका सदस्य
९	श्री रामप्रसाद लामिछाने	वडा अध्यक्ष, वडा नं ९
१०	श्री दिलिपनारायण थापा	वडा अध्यक्ष, वडा नं ६
११	श्री काशीनाथ बजगाई	वडा अध्यक्ष, वडा नं ८
१२	श्री हरि श्रेष्ठ	अध्यक्ष, उद्योग वाणिज्य संघ, शहिद लखन इकाई
१३	श्री ऋषिराम मरहठ्ठा	प्रमुख, प.से.शा
१४	श्री ऋषि रोका	कृषि अधिकृत, कृषिशाखा
१५	श्री दीपकराज त्रिपाठी	सहायक, आ.ले.प
१६	श्री सन्तोष लामिछाने	लेखा अधिकृत
१७	श्री रुक्मीणी गुरुङ्ग	कार्यपालिका सदस्य
१८	श्री कल्पना बयालकोटी	कार्यपालिका सदस्य
१९	श्रीं कृष्णबहादुर प्रजा	अध्यक्ष, वडा न ४
२०	श्री विकास पन्थी	सि.डि.एस, पूर्णिमा परियोजना
२१	श्री शिवानी खाँण	पूर्णिमा परियोजना

कार्यक्रमका केही झलकहरु

गाउँपालिका उपाध्यक्षबाट मन्तव्य व्यक्त गर्नुहुँदै	कार्यक्रमका सहभागीहरु

अनुसूची ६ : सन्दर्भ सामग्रीहरू

- नेपालको संविधान २०७२
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- नेपाल सरकारको वजेट वक्तब्य, २०७७।७८
- नेपाल सरकारको आर्थिक ऐन, २०७७
- गण्डकी प्रदेश आर्थिक ऐन, २०७७
- राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४
- सहकारी ऐन, २०७४
- भूउपयोग ऐन, २०७६
- वन ऐन, २०७६
- राष्ट्रिय परिचय पत्र तथा पञ्जीकरण ऐन, २०७६
- स्थानीय तहमा सेवा प्रवाह सम्बन्धी व्यवस्था, २०७४
- एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण र व्याख्या, २०७६
- सम्पत्ति कर ब्यवस्थापन कार्यविधि, २०७६
- शहिद लखन गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७७
- प्रदेश तथा स्थानीय कर सम्बन्धी अध्ययन तथा सुझाव प्रतिवेदन, २०७५ - नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) निर्णयबाट गठित कार्यदलले अर्थ मन्त्रालय समक्ष पेश गरेको
- शहिद लखन गाउँपालिकाको विभिन्न आर्थिक वर्षहरूको योजना, बजेट तथा कार्यक्रमहरू
- संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका प्रगति प्रतिवेदनहरू
- गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी दिग्दर्शन २०७६
- ढुंगा, गिट्टी, वालुवा उत्खनन्, बिक्री तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड २०७७,
- शहिद लखन गाउँपालिका, खानीजन्य वस्तु (ढुंगा, गिट्टी, वालुवा, स्लेट, माटो) तथा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन कार्यविधि २०७४,
- शहिद लखन गाउँपालिका, व्यवसायिक कृषि उत्पादनका लागि जग्गा भाडा अनुदान उपलब्ध गराउने कार्यविधि २०७६
- शहिद लखन गाउँपालिका, गाउँ कार्यपालिका (कार्य विभाजन) नियमावली २०७४
- केन्द्रीय तथ्यांक विभाग आर्थिक गणना २०७६,
- तथ्यांक कार्यालय गोरखा, जिल्ला वस्तुगत विवरण गोरखा २०७४
- राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको प्रथम वार्षिक प्रतिवेदन, २०७६
- विज्ञापन (नियमन गर्ने) ऐन २०७६
- आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व सम्बन्धी ऐन २०७६
- औद्योगिक व्यवसाय ऐन २०७३ (संशोधन २०७६)
- प्राइभेट फर्म दर्ता ऐन, २०१४ (संशोधित २०७५) तथा नियमावली, २०३४ (संशोधित २०७६)
- RK Shah, Fiscal federalism in Nepal : Challenges and Opportunities, Research Nepal Journal of Development Studies, 2019
- Sepulveda and Vazquez, Explaining property tax collections in developing countries: the case of Latin America, 2012
- Federalism in Nepal, Local Bodies Fiscal Commission - LBFC, Nepal.